

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ: ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΜΣ: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ & ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Γ' ΕΞΑΜΗΝΟ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

*«Η έκφανση της Παραδοσιακής Γνώσης στο πλαίσιο της
περιβαλλοντικής διακυβέρνησης: Η περίπτωση του
καθεστώτος της Βιοποικιλότητας»*

Επιβλέπων Καθηγητής: Τσάλτας Γρηγόρης

Μπόσινα Κωνσταντίνα

A.M.: 1214Μ057

ΑΘΗΝΑ 2015

ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΝΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

**ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΕΚΦΑΝΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ
ΓΝΩΣΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ**

**ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΜΕ ΤΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ**

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	7
---------------	---

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΕΚΦΑΝΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΝΩΣΗ - ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

1.1. Η Παραδοσιακή Γνώση από τη σκοπιά του WIPO.....	15
1.1.1. Κείμενο-σχέδιο για την προστασία της Παραδοσιακής Γνώσης.....	18
1.2. Η Παραδοσιακή Γνώση από τη σκοπιά διεθνών νομικών κειμένων.....	21
1.3. Οι συνήθεις κάτοχοι, πάροχοι και χρήστες της Παραδοσιακής Γνώσης.....	24
1.4. Η χρηστική αξία και ο ρόλος της Παραδοσιακής Γνώσης.....	27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΧΘΟΝΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΙ

2.1. Η εξέλιξη εμπλοκής με τα Ηνωμένα Έθνη.....	33
2.2. Τα συλλογικά ανθρώπινα δικαιώματα Δεύτερης και Τρίτης Γενιάς.....	38
2.2.1. Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση.....	40
2.2.2. Το δικαίωμα διαρκούς κυριαρχίας επί των φυσικών πόρων.....	42
2.2.3. Το δικαίωμα στην ανάπτυξη.....	45
2.3. Η ανάδυση των βιοπολιτισμικών δικαιωμάτων.....	47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

3.1. Η αρχή της βιώσιμης χρήσης των φυσικών πόρων.....	51
3.2. Η αρχή της ευθυδικίας.....	53

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

4.1. Η Παραδοσιακή Γνώση υπό το καθεστώς της Κλιματικής Αλλαγής.....	57
4.1.1. Η ειδική ευπάθεια των αυτοχθόνων λαών στην Κλιματική Αλλαγή.....	58
4.1.2. Η προσαρμογή των αυτοχθόνων λαών στην Κλιματική Αλλαγή.....	59
4.1.3. Συνάρθρωση Παραδοσιακής και Επιστημονικής Γνώσης ως το κλειδί για την Κλιματική Αλλαγή.....	61
4.2. Η Παραδοσιακή Γνώση υπό το καθεστώς της Βιοποικιλότητας - Θεσμικό Πλαίσιο.....	63
4.2.1. Η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα.....	64
4.2.2. Η Διακήρυξη Κανκούν.....	67
4.2.3. Η Διακήρυξη Κούσκο.....	68
4.2.4. Η Διακήρυξη Νέου Δελχί.....	69
4.2.5. Το Στρατηγικό Σχέδιο για τη Βιοποικιλότητα 2011-2020.....	71
4.2.6. Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια.....	72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ

5.1. Περιφερειακές Προσεγγίσεις.....	76
5.1.1. Η Κοινότητα των Άνδων.....	76
5.1.2. Η Αφρικανική Ένωση.....	78
5.1.3. Η Αφρικανική Περιφερειακή Οργάνωση Πνευματικής Ιδιοκτησίας.....	79
5.1.4. Η Ένωση των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας.....	80
5.1.5. Η Κοινότητα του Ειρηνικού.....	81
5.1.6. Η Ευρωπαϊκή Ένωση.....	83
5.2. Εθνικές Προσεγγίσεις.....	84
5.2.1. Η περίπτωση του Περού.....	84
5.2.2. Η περίπτωση του Παναμά.....	85
5.2.3. Η περίπτωση της Κόστα Ρίκα.....	87
5.2.4. Η περίπτωση της Κένυας.....	88
5.2.5. Η περίπτωση της Κίνας.....	90
5.2.6. Η περίπτωση της Ινδίας.....	92

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

6.1. Η Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου.....	96
6.2. Το Δίκαιο των Ηνωμένων Πολιτειών για τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας.....	99
6.3. Τα εμπόδια του Δικαίου για τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας στην Παραδοσιακή Γνώση.....	101

Συμπερασματικό Σημείωμα.....	105
Βιβλιογραφία.....	109
Παραρτήματα.....	120

*"The land is sacred;
it belongs to the countless numbers who are dead,
the few who are living,
and the multitudes of those yet to be born."*

Penan, Sarawak, Malaysia

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια, οι εταιρείες φαρμάκων και βιοτεχνολογίας έχουν διανύσει τεράστια άλματα, συμβάλλοντας σε μεγάλο βαθμό στη σύγχρονη ιατρική. Ωστόσο, ακόμα μέχρι σήμερα, οι φαρμακευτικές εταιρείες ειδικότερα συνεχίζουν να αναζητούν θεραπείες, αντιμετωπίζοντας όλο και πιο συχνά δυσχέρειες ως προς τον τόπο εύρεσης των τελευταίων. Αφού εστίασαν σε ανθρωπογενείς ενώσεις τη δεκαετία του 1990, πολλές εταιρείες συνειδητοποίησαν ότι η απάντηση είναι πιθανότερο να βρίσκεται στην πολυπλοκότητα και την ποικιλομορφία των φυσικών προϊόντων. Ενώ η φαρμακευτική βιομηχανία άρχισε με αργούς ρυθμούς να ανακαλύπτει τις δυνατότητες των φυσικών ενώσεων, οι αυτόχθονες πληθυσμοί σε όλο τον κόσμο είχαν αρχίσει ήδη να χρησιμοποιούν διάφορες φυσικές θεραπείες εδώ και αιώνες. Αυτές οι θεραπείες προσαρμόστηκαν με τον καιρό στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της κοινότητας τους, προσδίδοντας προστιθέμενη αξία στη φαρμακευτική γνώση των φυσικών προϊόντων τους. Οι συγκεκριμένες ανακαλύψεις των αυτοχθόνων άρχισαν με τον καιρό να αποτελούν μέρος ενός σώματος γνώσης, η οποία έχει μείνει γνωστή ως «παραδοσιακή γνώση».

Ενώ δεν υπάρχει ένας καθολικός ορισμός της έννοιας «παραδοσιακή γνώση», οι μελετητές συνήθως την ερμηνεύουν είτε ως γνώση που αναπτύσσεται από τους αυτόχθονες και τις τοπικές κοινότητες είτε ως πνευματική δραστηριότητα που βασίζεται στην παράδοση. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για ένα σώμα γνώσης που έχει την τάση να μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά, εξελισσόμενο συνεχώς ώστε να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες των ανθρώπων μιας συγκεκριμένης περιοχής. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, η παραδοσιακή γνώση σχετίζεται κυρίως με τις πολιτιστικές παραδόσεις μιας κοινότητας. Επίσης, η παραδοσιακή γνώση κατέχεται συλλογικά από μια κοινότητα και δεν περιορίζεται σε κανέναν ειδικό τεχνολογικό τομέα. Ως εκ τούτου, η παραδοσιακή γνώση διαθέτει μια ολιστική διάσταση εφόσον περιλαμβάνει τα πάντα, από την καλλιέργεια των φυτών μέχρι τις φαρμακευτικές θεραπείες και τις συνταγές τροφίμων.

Πρώτα και πάνω από όλα, η παραδοσιακή γνώση είναι πολύτιμη για τους ίδιους τους αυτόχθονες και τις τοπικές κοινότητες, οι οποίοι εξαρτώνται από αυτήν για την επιβίωση και την ευημερία τους, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η παραδοσιακή γνώση διασφαλίζει τη βιώσιμη διαχείριση των τοπικών οικοσυστημάτων και βιολογικών πόρων τους. Η προστασία της παραδοσιακής γνώσης μπορεί λοιπόν να προσφέρει και σημαντικά περιβαλλοντικά οφέλη. Οι ερευνητές έχουν ολοένα και μεγαλύτερη επίγνωση του βαθμού στον οποίο η παραδοσιακή διαχείριση των φυσικών πόρων μπορεί να ενισχύσει τη βιοποικιλότητα.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, η παραδοσιακή γνώση ωφελεί τις εθνικές οικονομίες και έχει τη δυνατότητα να τις ωφελήσει ακόμη περισσότερο μακροπρόθεσμα. Πολυάριθμα παραδοσιακά προϊόντα διακινούνται τόσο στις εγχώριες όσο και στις διεθνείς αγορές και μπορούν να προσφέρουν σημαντικά οφέλη για τις χώρες που προβαίνουν στην εξαγωγή τους. Επομένως, η προστασία της παραδοσιακής γνώσης έχει τη δυνατότητα να βελτιώσει την απόδοση πολλών αναπτυσσόμενων οικονομιών μέσω της μεγαλύτερης εμπορικής χρήσης του βιολογικού πλούτου και της αύξησης εξαγωγών των παραδοσιακών προϊόντων τους.

Τέλος, η προστασία της παραδοσιακής γνώσης βοηθά στην ολοένα και μεγαλύτερη παρεμπόδιση του φαινομένου της βιοπειρατείας, η οποία αναφέρεται συνήθως είτε στη μη εξουσιοδοτημένη εξαγωγή βιολογικών πόρων ή συναφούς παραδοσιακής γνώσης από τις αναπτυσσόμενες χώρες είτε στην κατοχύρωση με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας εφευρέσεων που βασίζονται στην παραδοσιακή γνώση χωρίς την προηγούμενη αποζημίωση των χωρών που την παρέχουν.

Ήδη από τη δεκαετία του 1990, η διεθνής κοινότητα είχε αρχίσει να αναγνωρίζει τη στενή και παραδοσιακή εξάρτηση πολλών αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων στους βιολογικούς πόρους τους. Το 1992, η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα έρχεται να αναγνωρίσει την αξία της παραδοσιακής γνώσης στην προστασία των ειδών, οικοσυστημάτων και τοπίων και να ενσωματώσει μια ρυθμιστική γλώσσα ως προς την πρόσβαση και χρήση της παραδοσιακής γνώσης. Δύο χρόνια αργότερα, ακολουθεί η Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου, η

οποία έρχεται να θεσπίσει κανόνες για τη δημιουργία και προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, κανόνες όμως που θεωρήθηκαν ότι έρχονται σε σύγκρουση με τις συμφωνίες που είχαν συναφθεί στο πλαίσιο της προγενέστερης Σύμβασης. Ως ανταπόκριση, τα κράτη που είχαν επικυρώσει τη Σύμβαση ζητούν από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, της βιοποικιλότητας και της παραδοσιακής γνώσης, με αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τους Γενετικούς Πόρους, την Παραδοσιακή Γνώση και τη Λαογραφία.

Δομή και διάρθρωση έρευνας

Στο πρώτο μέρος της παρούσας διπλωματικής εργασίας πρόκειται αρχικά να προσδιοριστούν οι ιδιαίτερες εκφάνσεις της παραδοσιακής γνώσης στη σύγχρονη εποχή και, συγκεκριμένα, το περιεχόμενο της έννοιας «παραδοσιακή γνώση» και ο πολύτιμος ρόλος της για εκείνους που εξαρτώνται από αυτήν στην καθημερινή τους ζωή. Κατόπιν, θα γίνει μια συνοπτική καταγραφή των συλλογικών δικαιωμάτων των κύριων κατόχων της παραδοσιακής γνώσης, έτσι όπως έχουν κατοχυρωθεί κυρίως μέσα από Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών, με μια νέα γενιά βιοπολιτισμικών δικαιωμάτων να αναδύονται όλο και πιο έντονα στο προσκήνιο.

Στο δεύτερο μέρος, θα γίνει μια διασύνδεση της παραδοσιακής γνώσης με το περιβαλλοντικό καθεστώς της Βιοποικιλότητας, με τους χρήστες της παραδοσιακής γνώσης να επιδιώκουν την εκμετάλλευση της για καθαρά εμπορικούς και επιστημονικούς σκοπούς και με τους πάροχους της παραδοσιακής γνώσης, που είναι κατά κύριο λόγο οι αυτόχθονες, να επιζητούν την επίτευξη δίκαιου και ισότιμου διαμοιρασμού των χρηματικών και μη οφελών που προκύπτουν από την χρήση των βιολογικών πόρων τους. Επιπλέον, θα επιχειρηθεί να γίνει καταγραφή ορισμένων περιφερειακών και εθνικών πρωτοβουλιών που επιδιώκουν την προστασία της βιοποικιλότητας και της παραδοσιακής γνώσης, με την Ινδία να αποτελεί περίπτωση χώρας-προτύπου, ενώ, τέλος, θα γίνει και μια αναφορά στα κυριότερα εμπόδια που θέτει το σημερινό δίκαιο περί διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στην παραδοσιακή γνώση.

Συμπερασματικά, κεντρικός σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξει τον καταλυτικό ρόλο που διαδραματίζουν οι αυτόχθονες και οι τοπικές κοινότητες στη βιώσιμη διαχείριση των βιολογικών πόρων και, κυρίως, τη συνεισφορά της παραδοσιακής γνώσης στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

**ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΕΚΦΑΝΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΣΤΗ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΝΩΣΗ - ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Αρχικά, είναι αναγκαίο να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει ένας παγκοσμίως αποδεκτός ορισμός της έννοιας «παραδοσιακή γνώση» (*traditional knowledge-TK*). Πρόκειται για έναν όρο που δέχεται πολλές διαφορετικές ερμηνείες για διαφορετικούς ανθρώπους. Υπάρχουν, ωστόσο, ορισμένα γενικά κριτήρια που βασίζονται στις συλλογικές αντιλήψεις του όρου με βάση σχόλια από κορυφαίους εμπειρογνώμονες και ακαδημαϊκούς και με βάση την άμεση ερευνητική εμπειρία.

Ως εκ τούτου, η παραδοσιακή γνώση¹ είναι ευρέως κατανοητή ως γνώση η οποία αναπτύσσεται με την πάροδο του χρόνου, μεταδίδεται από γενιά σε γενιά, διαβιβάζεται προφορικά, αποτελεί συλλογική ιδιοκτησία, είναι πρακτικής φύσης και σε άμεση σχέση με τους φυσικούς πόρους και έχει δυναμικό και εξελισσόμενο χαρακτήρα με βάση περιβαλλοντικές και εξωτερικές επιρροές. Συχνά επίσης περιλαμβάνει στοιχεία καινοτομίας και πειραματισμού, εντάσσεται σε συγκεκριμένες περιβαλλοντικές ρυθμίσεις, ενσωματώνεται στα έθιμα, τη γλώσσα, τις τοπικές πρακτικές και την πολιτιστική κληρονομιά, ενώ όταν αφαιρεθεί από τον τοπικό πολιτιστικό ή περιβαλλοντικό χώρο, εξακολουθεί να υπάρχει στη μνήμη, αλλά γίνεται λιγότερο 'παραδοσιακή'. Τέλος, πρόκειται για γνώση που συνήθως παίρνει τη μορφή ιστοριών, τραγουδιών, λαογραφίας, παροιμιών, πολιτιστικών αξιών, πεποιθήσεων, τελετουργιών, κοινοτικής νομοθεσίας, τοπικής γλώσσας και γεωργικών πρακτικών, έχοντας πάντοτε ολιστική διάσταση.

Η παραδοσιακή γνώση μπορεί να κατηγοριοποιηθεί στην παραδοσιακή γνώση αυτή καθαυτή, τη γνώση των αυτοχθόνων, την παραδοσιακή περιβαλλοντική/οικολογική γνώση και την τοπική γνώση, αναφερόμενες όλες στις πολύχρονες παραδόσεις και

---

¹ Ο ορισμός αυτός έχει προκύψει ύστερα από συζητήσεις της Γραμματείας της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD Secretariat), της Γραμματείας του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO Secretariat), από τους Posey και Dutfield (1996), Dutfield (2004), Gibson (2004), καθώς και από τοπικές εμπειρίες και παρατηρήσεις που έγιναν από το διδακτορικό φοιτητή και ερευνητή Daniel Robinson μέσα από διάφορα ταξίδια του σε τρεις περιοχές της Ταϊλάνδης. Βλ. Robinson, D., *Governance and Micropolitics of Traditional Knowledge, Biodiversity and Intellectual Property in Thailand: Research Report*, National Human Rights Commission of Thailand, Bangkok, 2006, σελ. 2-3

πρακτικές των αυτόχθονων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων. Η παραδοσιακή γνώση διαφέρει κυρίως σε δύο σημεία από την δυτική επιστήμη. Πρώτον, η παραδοσιακή γνώση είναι σε μεγάλο βαθμό τοπική. Η εστίαση της είναι το σύνθετο πλέγμα των σχέσεων μεταξύ ανθρώπων, ζώων, φυτών, φυσικών δυνάμεων και γεωμορφών εντός μιας συγκεκριμένης περιοχής ή εδάφους. Δεύτερον, η παραδοσιακή γνώση έχει σημαντικές κοινωνικές και νομικές διαστάσεις. Κάθε οικοσύστημα γίνεται αντιληπτό ως ένας ιστός κοινωνικών και πνευματικών σχέσεων μεταξύ των ζωντανών και αποθανόντων μελών της οικογένειας, της φυλής και των έμψυχων και άψυχων οικολογικών οντοτήτων που συνυπάρχουν μέσα σε αυτό, συνδεδεμένα όλα μεταξύ τους με συγγένεια και αλληλεγγύη.²

Με μία πρώτη ματιά λοιπόν, φαίνεται ότι η παραδοσιακή γνώση αποτελεί ένα σώμα γνώσης το οποίο κατασκευάζεται από μια ομάδα ανθρώπων που ζουν σε στενή επαφή με τη φύση. Περιλαμβάνει ένα σύστημα ταξινόμησης, μια σειρά από εμπειρικές παρατηρήσεις σχετικά με το τοπικό περιβάλλον και ένα σύστημα αυτοδιαχείρισης που διέπει τη χρήση των πόρων. Η δημιουργία της γνώσης κατά τη διάρκεια μεγάλου χρονικού διαστήματος, η μεταβίβαση της από γενιά σε γενιά, καθώς και η συνεχής βελτίωση της μέσα στα πλαίσια συλλογικής προσπάθειας, αποτελούν κεντρικά χαρακτηριστικά της έννοιας.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (*World Intellectual Property Organization-WIPO*) αποτελεί ίσως το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα διεθνούς οργανισμού που συνεργάζεται έντονα με οργανώσεις αυτοχθόνων και τοπικές κοινότητες σε διαφορετικά κράτη για την αντιμετώπιση πολιτικών και νομικών ζητημάτων σχετικά με την προστασία της παραδοσιακής γνώσης. Ειδικότερα, το έργο του οργανισμού περιλαμβάνει την παροχή βοήθειας για την ανάπτυξη και ενίσχυση εθνικών και περιφερειακών συστημάτων σχετικά με την προστασία της παραδοσιακής γνώσης, καθώς και την παροχή πρακτικής εκπαίδευσης για τη διαχείριση του συστήματος πνευματικής ιδιοκτησίας κατά την έντυπη καταγραφή της πολιτιστικής κληρονομιάς.

---

² Βλ. Githae, J., Potential of TK for Conventional Therapy – Prospects and Limits, στο: Kamau, E., Winter, G., *Genetic Resources, Traditional Knowledge and the Law: Solutions for Access and Benefit Sharing*, Earthscan, London, Sterling, 2009, σελ. 77

Εν συντομία, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO) είναι το παγκόσμιο φόρουμ για τις υπηρεσίες πνευματικής ιδιοκτησίας, την πολιτική, την πληροφόρηση και τη συνεργασία. Αποτελεί έναν αυτοχρηματοδοτούμενο οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, με 188 κράτη-μέλη, αποστολή του οποίου είναι να οδηγήσει στην ανάπτυξη ενός διεθνούς ισορροπημένου και αποτελεσματικού συστήματος πνευματικής ιδιοκτησίας που θα επιτρέπει την καινοτομία και τη δημιουργικότητα προς όφελος όλων.³ Ως οργανισμός παρέχει ένα φόρουμ πολιτικής σχετικά με τη διαμόρφωση ισορροπημένων διεθνών κανόνων πνευματικής ιδιοκτησίας για έναν μεταβαλλόμενο κόσμο, παγκόσμιες υπηρεσίες για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας πέρα από τα σύνορα, τεχνική υποδομή για τη σύνδεση των συστημάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και διάδοση τεχνογνωσίας, συνεργασία και προγράμματα ανάπτυξης ικανοτήτων ώστε να μπορέσουν όλες οι χώρες να κάνουν χρήση της πνευματικής ιδιοκτησίας για την επίτευξη οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης, ενώ αποτελεί πηγή αναφοράς σε παγκόσμιο επίπεδο για γενικότερες πληροφορίες σχετικά με την πνευματική ιδιοκτησία.⁴

Στα πλαίσια του οργανισμού, ζωτικής σημασίας είναι η ύπαρξη της Διακυβερνητικής Επιτροπής του WIPO για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τους Γενετικούς Πόρους, την Παραδοσιακή Γνώση και τη Λαογραφία (*WIPO Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore-IGC*)⁵ η οποία από το 2009 βρίσκεται σε εξέλιξη διαπραγματεύσεων σχετικά με την ανάπτυξη ενός διεθνούς νομικού εργαλείου για την αποτελεσματική προστασία της παραδοσιακής γνώσης, το οποίο θα μπορούσε να

³ Η αποστολή και τα διοικητικά όργανα ορίζονται στη Σύμβαση του Οργανισμού (WIPO Convention) η οποία υπογράφηκε στη Στοκχόλμη στις 14 Ιουλίου του 1967 και τροποποιήθηκε στις 28 Σεπτεμβρίου του 1979. Βλ. ολόκληρη τη Σύμβαση του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας, στο: http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/en/convention/trt_convention_001en.pdf [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

⁴ Βλ. αναλυτικότερα στη επίσημη ιστοσελίδα του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας, στο: <http://www.wipo.int/about-wipo/en/#whatwedo> [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

⁵ Η Διακυβερνητική Επιτροπή του WIPO άρχισε τη λειτουργία της το 2001, όταν έλαβε εντολή από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού να χρησιμεύσει ως πλατφόρμα για τη συζήτηση θεμάτων που σχετίζονται με την αλληλεπίδραση μεταξύ πνευματικής ιδιοκτησίας, παραδοσιακής γνώσης, γενετικών πόρων και παραδοσιακών πολιτιστικών εκφράσεων. Βλ. περισσότερες λεπτομέρειες για την μετέπειτα πορεία της Επιτροπής στο Center for International Environmental Law, *The Gap between Indigenous Peoples' Demands and WIPO's Framework on Traditional Knowledge*, Washington, 2007, σελ. 2, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.wipo.int/export/sites/www/tk/en/igc/ngo/ciel_gap.pdf [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

κυμανθεί από μια απλή σύσταση προς τα κράτη μέλη του οργανισμού, σε μια επίσημη δεσμευτική συνθήκη για τις χώρες που επιλέγουν να την επικυρώσουν. Επίσης, εκ μέρους της Διακυβερνητικής Επιτροπής, γίνεται προσπάθεια για την αντιμετώπιση ζητημάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που σχετίζονται με την πρόσβαση σε γενετικούς πόρους και την κατανομή οφελών που προκύπτουν από τη χρήση τους.⁶

Εικόνα 1. Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore (IGC)

1.1. Η Παραδοσιακή Γνώση από τη σκοπιά του WIPO

Ως γνωστόν, ο όρος «παραδοσιακή γνώση» μερικές φορές χρησιμοποιείται ως συντομογραφία για την παραδοσιακή γνώση και τις παραδοσιακές πολιτιστικές εκφράσεις (traditional cultural expressions-TCEs). Ωστόσο, στις μέρες μας, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO) κάνει διάκριση συνήθως μεταξύ των δύο εννοιών, διότι για την καθεμία προκύπτει ένα διαφορετικό σύνολο ζητημάτων πολιτικής, ενώ επίσης, διακριτά νομικά εργαλεία είναι πιθανό να ισχύουν για την προστασία του καθενός.⁷

Υπό μια γενική έννοια, η παραδοσιακή γνώση αγκαλιάζει το περιεχόμενο της γνώσης αυτής καθεαυτής, καθώς και των παραδοσιακών πολιτιστικών εκφράσεων,

⁶ Βλ. αναλυτικότερα στη επίσημη ιστοσελίδα του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας, στο: <http://www.wipo.int/tk/en/igc/> [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

⁷ Βλ. Antons, C., *Traditional Knowledge, Traditional Cultural Expressions and Intellectual Property Law in the Asia-Pacific Region*, Max Planck Series on Asian Intellectual Property Law, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, σελ. 3

συμπεριλαμβανομένων των διακριτών σημάτων και συμβόλων που συνδέονται με την παραδοσιακή γνώση. Υπό την στενή έννοια όμως, αναφέρεται ιδίως στη γνώση που προκύπτει από την πνευματική δραστηριότητα σε ένα παραδοσιακό πλαίσιο και γίνεται κατανοητή ως οι γνώσεις, τεχνογνωσίες, δεξιότητες, καινοτομίες και πρακτικές, που περνούν μεταξύ των γενεών, ευρισκόμενες σε παραδοσιακό πλαίσιο και αποτελώντας μέρος του παραδοσιακού τρόπου ζωής των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινοτήτων που ενεργούν ως οι κηδεμόνες ή θεματοφύλακες τους. Με λίγα λόγια, η παραδοσιακή γνώση είναι ένα ζωντανό σώμα γνώσης που αναπτύσσεται, διατηρείται και μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά μέσα στα πλαίσια μιας κοινότητας, συχνά αποτελούμενο μέρος της πολιτιστικής ή πνευματικής ταυτότητάς της.⁸

Η Γραμματεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO) έχει υιοθετήσει έναν λειτουργικό ορισμό που αντικατοπτρίζει τη γενικότερη προσέγγιση της έννοιας από άλλα διεθνή φόρα. Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, η παραδοσιακή γνώση νοείται ως «βασισζόμενα στην παράδοση⁹ φιλολογικά, καλλιτεχνικά ή επιστημονικά έργα, παραστάσεις, εφευρέσεις, επιστημονικές ανακαλύψεις, σχέδια, σήματα, ονόματα και σύμβολα, απόρρητες πληροφορίες και όλες οι άλλες καινοτομίες και δημιουργίες με βάση την παράδοση, που απορρέουν από την πνευματική δραστηριότητα στον βιομηχανικό, επιστημονικό, λογοτεχνικό ή καλλιτεχνικό τομέα». Επιπλέον, το συγκεκριμένο σύστημα γνώσης θεωρείται ότι συνδέεται με έναν συγκεκριμένο λαό ή έδαφος, ενώ πρόκειται για γνώση που δεν είναι απαραίτητα παλαιά ή στατική, αλλά μάλλον εξελίσσεται εναρμονιζόμενη με το μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Η παραδοσιακή γνώση δεν περιορίζεται σε κάποιο συγκεκριμένο τεχνικό πεδίο. Μπορεί να είναι, για παράδειγμα, γεωργικής, περιβαλλοντικής ή φαρμακευτικής φύσεως

---

⁸ Βλ. WIPO, *Intellectual property needs and expectations of traditional knowledge holders: WIPO Report on Fact-finding Missions on Intellectual Property and Traditional Knowledge (1998–1999)*, Geneva, 2001, σελ. 25, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/tk/768/wipo_pub_768.pdf [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

⁹ Ο όρος «βασισζόμενα στην παράδοση» (tradition-based) αναφέρεται σε συστήματα γνώσης, δημιουργίες, καινοτομίες και πολιτιστικές εκφράσεις που έχουν διαβιβασθεί από τη μια γενιά στην επόμενη. Βλ. OseiTutu, J., *Emerging Scholars Series: A Sui Generis Regime for Traditional Knowledge: The Cultural Divide in Intellectual Property Law*, *Marquette Intellectual Property Law Review*, Vol. 15, Issue 01, 2011, σελ. 162-163, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://scholarship.law.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1169&context=iplr> [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

ή γνώση που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους. Ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων: γνώσεις για παραδοσιακά φάρμακα, τεχνικές παραδοσιακού κυνηγιού ή ψαρέματος, γνώσεις σχετικά με τα πρότυπα μετανάστευσης των ζώων ή διαχείρισης των υδάτων κ.ά.¹⁰

Εικόνα 2. The *Hoodia* plant

Από την άλλη, οι παραδοσιακές πολιτιστικές εκφράσεις είναι, συνοπτικά, οι μορφές με τις οποίες ο παραδοσιακός πολιτισμός εκφράζεται. Μπορεί να είναι, για παράδειγμα, χοροί, τραγούδια, χειροτεχνίες, σχέδια, τελετές, παραμύθια ή πολλά άλλα είδη καλλιτεχνικών και πολιτιστικών εκφράσεων. Οι παραδοσιακές πολιτιστικές εκφράσεις θεωρούνται αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνικής ταυτότητας και της πολιτιστικής κληρονομιάς των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινοτήτων, αντανακλώντας βασικές αξίες και πεποιθήσεις τους. Χαρακτηριστικό τους είναι ότι περνάνε μέσα από τη μία γενιά στην άλλη, ενώ συντηρούνται, χρησιμοποιούνται ή αναπτύσσονται από τους κατόχους τους.¹¹

---

¹⁰ Οι Ταϊλανδέζοι παραδοσιακοί θεραπευτές χρησιμοποιούν το φυτό *plao-noi* για τη θεραπεία του έλκους. Οι άνθρωποι San (ομάδα κυνηγών αυτοχθόνων στη Νότια Αφρική) χρησιμοποιούν το φυτό *Hoodia* για να σβήσουν την πείνα τους ενώ είναι έξω για κυνήγι. Η αειφόρος άρδευση διατηρείται μέσω παραδοσιακών συστημάτων νερού όπως το *aflaj* στο Ομάν και το *qanat* στην Υεμένη και το Ιράν. Οι αυτόχθονες θεραπευτές στο δυτικό Αμαζόνιο χρησιμοποιούν το αμπέλι *Ayahuasca* για να προετοιμάσουν διάφορα φάρμακα, διαποτισμένα με ιερές ιδιότητες. Βλ. WIPO, *Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Traditional Cultural Expressions: Overview*, Geneva, 2015, σελ. 13-14, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/tk/933/wipo_pub_933.pdf [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

¹¹ Παρά το γεγονός ότι οι «εκφράσεις λαϊκής παράδοσης» (expressions of folklore) ήταν ο όρος που χρησιμοποιείτο πιο συχνά στις διεθνείς συζητήσεις και βρίσκεται σε πολλές εθνικές νομοθεσίες, μερικές κοινότητες έχουν εκφράσει επιφυλάξεις σχετικά με τις αρνητικές υποδηλώσεις που σχετίζονται με τη λέξη

Προσοχή πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι αυτό που κάνει τη γνώση ή τις πολιτιστικές εκφράσεις «παραδοσιακές» δεν είναι η αρχαιότητα τους. Η παραδοσιακή γνώση και οι παραδοσιακές πολιτιστικές εκφράσεις δεν είναι αρχαίες ή αδρανείς, αλλά ζωτικής σημασίας δυναμικό κομμάτι της ζωής πολλών κοινοτήτων σήμερα. Το επίθετο «παραδοσιακός» χαρακτηρίζει μια μορφή γνώσης ή έκφρασης η οποία έχει μια παραδοσιακή σχέση με μια κοινότητα: αναπτύσσεται, διατηρείται και περνάει στο πλαίσιο μιας κοινότητας, μερικές φορές μέσω συγκεκριμένων εθιμικών συστημάτων μετάδοσης. Με άλλα λόγια, είναι η σχέση με την κοινότητα που κάνει τη γνώση ή τις εκφράσεις «παραδοσιακές». Για παράδειγμα, τα ειδικά χαρακτηριστικά των παραδοσιακών δημιουργιών είναι ότι περιέχουν μοτίβα, στυλ ή άλλα αντικείμενα που προσδιορίζουν μια παράδοση και μια κοινότητα που εξακολουθεί να φέρει αυτήν την παράδοση, με αποτέλεσμα να θεωρούνται ως «ανήκουν» στην κοινότητα.¹²

1.1.1. Κείμενο-σχέδιο για την προστασία της Παραδοσιακής Γνώσης

Το 2013, η Γενική Συνέλευση του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO) αποφάσισε ότι η Διακυβερνητική Επιτροπή για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τους Γενετικούς Πόρους, την Παραδοσιακή Γνώση και τη Λαογραφία (IGC) θα συνεχίσει να επισπεύδει τις εργασίες της για την υλοποίηση διαπραγματεύσεων που θα βασίζονται στην επίτευξη ενός κειμένου-συμφωνίας, έχοντας ως στόχο τη δημιουργία ενός διεθνούς νομικού εργαλείου που θα διασφαλίσει την αποτελεσματική προστασία της παραδοσιακής γνώσης.

Κατά την 27η Σύνοδό της, λοιπόν, η οποία πραγματοποιήθηκε στη Γενεύη από τις 24 Μαρτίου έως τις 4 Απριλίου του 2014, η Διακυβερνητική Επιτροπή (IGC) ανέπτυξε ένα ακόμη κείμενο-σχέδιο με τον ακόλουθο τίτλο: ‘*The Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles Rev. 2*’. Ήδη από το προοίμιο του κειμένου-σχεδίου¹³, η

«folklore». Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO) χρησιμοποιεί σήμερα τον όρο «παραδοσιακές πολιτιστικές εκφράσεις». Βλ. ό.π., σελ. 15

¹² Βλ. ό.π., σελ. 17

¹³ Βλ. αναλυτικότερα WIPO, Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, *The Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles*, Twenty-Eighth Session, Geneva, 2014, σελ. 2-3, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/tk/en/wipo_grtkf_ic_28/wipo_grtkf_ic_28_5.pdf [Βλ. Παράρτημα 1] [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

Διακυβερνητική Επιτροπή κατέστησε σαφές ότι είναι ζωτικής σημασίας η αναγνώριση της ολιστικής φύσης της παραδοσιακής γνώσης και της ουσιαστικής αξίας της¹⁴ (*'recognize value'*), καθώς και η αναγνώριση ότι τα παραδοσιακά συστήματα γνώσης καθιστούν πλαίσια συνεχούς καινοτομίας, αποτελώντας αναπόσπαστο κομμάτι των αυτοχθόνων λαών και τοπικών κοινοτήτων και διαθέτοντας ίση επιστημονική αξία με άλλα συστήματα γνώσης.

Παράλληλα, το κείμενο-σχέδιο τόνισε τη σημασία της προώθησης της ευαισθητοποίησης και του σεβασμού απέναντι στα παραδοσιακά συστήματα γνώσης (*'promote awareness and respect'*), πρώτον, για την αξιοπρέπεια, την πολιτιστική κληρονομιά και τις διανοητικές και πνευματικές αξίες των κατόχων της παραδοσιακής γνώσης οι οποίοι διατηρούν, αναπτύσσουν και διαφυλάττουν αυτά τα συστήματα, δεύτερον, για τη συμβολή της παραδοσιακής γνώσης στη στήριξη των μέσων διαβίωσης και της ταυτότητας των κατόχων της παραδοσιακής γνώσης και, τρίτον, για τη συμβολή της παραδοσιακής γνώσης στην αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας, τη διατήρηση του περιβάλλοντος, της επισιτιστικής ασφάλειας, της βιώσιμης γεωργίας, της υγειονομικής περίθαλψης και την πρόοδο της επιστήμης και της τεχνολογίας.

Αναγκαία κρίθηκε η διαφύλαξη της παραδοσιακής γνώσης (*'promote conservation and preservation of traditional knowledge'*), μέσα από την παροχή κινήτρων στους θεματοφύλακες της για το σεβασμό, τη διατήρηση, την προστασία και τη συντήρηση της, όπως επίσης και η συνοχή με τις σχετικές διεθνείς συμφωνίες και διαδικασίες (*'consistency with relevant international agreements and processes'*), ιδίως σε σχέση με καθεστώτα που σχετίζονται με την πνευματική ιδιοκτησία και συνδέονται με την παραδοσιακή γνώση.

Το κείμενο-σχέδιο συμπεριέλαβε, επιπλέον, την ανάγκη για την προώθηση της πρόσβασης στη γνώση και τη διασφάλιση του δημόσιου τομέα (*'promote access to knowledge and safeguard the public domain'*) μέσω της αναγνώρισης της αξίας αυτού του σώματος γνώσης που είναι διαθέσιμο προς όλους για χρήση και απαραίτητο για τη δημιουργικότητα και καινοτομία, καθώς και μέσω της προστασίας, διατήρησης και

---

¹⁴ Συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής, πνευματικής, οικονομικής, διανοητικής, επιστημονικής, οικολογικής, τεχνολογικής, εμπορικής, εκπαιδευτικής και πολιτιστικής αξίας της.

ενίσχυσης του δημόσιου τομέα. Πέρα από αυτό, απαραίτητη κρίθηκε και η έντυπη καταγραφή και διατήρηση της παραδοσιακής γνώσης (*'document and conserve traditional knowledge'*), ενθαρρύνοντας την να χρησιμοποιηθεί σύμφωνα με σχετικές εθμικές πρακτικές, πρότυπα, νόμους και αντιλήψεις που απαιτούν συναίνεση μετά από ενημέρωση ή έγκριση και συμμετοχή και αμοιβαία συμφωνηθέντες όρους πριν η παραδοσιακή γνώση γίνει αντικείμενο γνωστοποίησης, εκμάθησης και χρήσης από άλλους.

Επιπρόσθετα, χρήσιμη χαρακτηρίστηκε η προώθηση της καινοτομίας (*'promote innovation'*) και η διάδοση της γνώσης προς το αμοιβαίο όφελος των κατόχων και χρηστών της παραδοσιακής γνώσης με τρόπο που να οδηγεί στην κοινωνική και οικονομική ευημερία και με τρόπο που να επιτυγχάνεται ισορροπία δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Αναφορά έγινε και στην απαραίτητη παροχή νέων κανόνων και ρυθμίσεων (*'provide new rules and disciplines'*) σχετικά με την πρόβλεψη κατάλληλων μέσων για την επιβολή των δικαιωμάτων που απορρέουν από την παραδοσιακή γνώση, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές των εθνικών έννομων τάξεων, καθώς και στην απαραίτητη απαγόρευση του περιορισμού σχετικά με την παραγωγή, συνήθη χρήση (*'relationship with customary use'*), διαβίβαση, ανταλλαγή και ανάπτυξη της παραδοσιακής γνώσης από τους δικαιούχους, εντός και μεταξύ των κοινοτήτων.

Τέλος, το κείμενο-σχέδιο, αναφορικά με τους Στόχους Πολιτικής¹⁵, ανέφερε ότι το διεθνές αυτό νομικό εργαλείο προστασίας της παραδοσιακής γνώσης¹⁶ θα πρέπει να έχει ως στόχο την παροχή στους αυτόχθονες λαούς, τις τοπικές κοινότητες και τα έθνη/δικαιούχους¹⁷ με τα κατάλληλα νομικά και πρακτικά μέσα, συμπεριλαμβανομένων αποτελεσματικών και προσιτών κατασταλτικών μέτρων/κυρώσεων, ένδικων μέσων και

---

¹⁵ Βλ. όπ.π., σελ. 4

¹⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 1 του κειμένου-σχεδίου, το αντικείμενο προστασίας είναι η παραδοσιακή γνώση που δημιουργείται και διατηρείται σε ένα συλλογικό πλαίσιο από αυτόχθονες λαούς, τοπικές κοινότητες ή κράτη, είναι άμεσα συνδεδεμένη με την κοινωνική ταυτότητα και πολιτιστική κληρονομιά των αυτοχθόνων λαών, τοπικών κοινοτήτων ή κρατών, μεταδίδεται από γενιά σε γενιά, είτε διαδοχικά είτε όχι, μπορεί να υφίσταται σε κωδικοποιημένη, προφορική ή άλλη μορφή και είναι δυναμική και εξελισσόμενη.

¹⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 2 του κειμένου-σχεδίου, οι δικαιούχοι προστασίας της παραδοσιακής γνώσης είναι αυτόχθονες λαοί, τοπικές κοινότητες ή κράτη που δημιουργούν, διατηρούν, χρησιμοποιούν και αναπτύσσουν την παραδοσιακή γνώση και πληρούν τα κριτήρια επιλεξιμότητας που ορίζονται στο άρθρο 1 (3) του κειμένου.

άσκησης δικαιωμάτων, ώστε α) να προληφθεί η κατάχρηση και η κακή, μη εξουσιοδοτημένη, άδικη και άνιση χρήση της παραδοσιακής γνώσης, β) να βρεθεί τρόπος ελέγχου των περιπτώσεων όπου η παραδοσιακή γνώση χρησιμοποιείται πέρα από το παραδοσιακό και εθιμικό πλαίσιο, γ) να προωθηθεί η ισότιμη κατανομή των οφελών που προκύπτουν από τη χρήση των γενετικών πόρων με συναίνεση ύστερα από ενημέρωση ή έγκριση και συμμετοχή ή δίκαιη και εύλογη αποζημίωση και δ) να προστατευτεί και ενισχυθεί η δημιουργία και η καινοτομία που βασίζεται στην παράδοση.

Ωστόσο, αυτή τη χρονική περίοδο βρίσκονται σε εξέλιξη συζητήσεις σχετικά με το μέλλον της Διακυβερνητικής Επιτροπής (IGC), καθώς ορισμένες ανεπτυγμένες χώρες επιδιώκουν να καθυστερήσουν τυποποιητικές εργασίες για την επόμενη διετία, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες είναι πρόθυμες να πάνε πίσω στην συζήτηση σχετικά με την υιοθέτηση κειμένου συνθήκης. Οι αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες ήταν οι κύριοι αιτούντες για τις εργασίες της Επιτροπής, επιζητούν ένα διεθνές νομικό δεσμευτικό εργαλείο για την προστασία των γενετικών πόρων, της παραδοσιακής γνώσης και των παραδοσιακών πολιτιστικών εκφράσεων από την παράνομη ιδιοποίηση και την κατάχρηση. Η Αφρικανική Ομάδα (African Group) ζήτησε η Επιτροπή να αποκτήσει μόνιμο χαρακτήρα, ενώ η Ομάδα της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής (GRULAC), καθώς και μια ομάδα χωρών συμπεριλαμβανομένης της Ελβετίας, της Νορβηγίας, της Νέας Ζηλανδίας και της Κένυας, ζήτησε να ανανεωθεί η εντολή της. Από την άλλη, οι Ηνωμένες Πολιτείες πρότειναν την αναστολή των εργασιών της Επιτροπής για την επόμενη διετία και την αντικατάστασή της από σεμινάρια και συνέδρια.

1.2. Η Παραδοσιακή Γνώση από τη σκοπιά διεθνών νομικών κειμένων

Η παραδοσιακή γνώση έχει γίνει αντικείμενο συζήτησης σε πολλά διεθνή φόρα, ενώ διατάξεις σχετικά με την παραδοσιακή γνώση υπάρχουν σε πολυάριθμες διεθνείς συνθήκες και όργανα. Χαρακτηριστικά, η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (Convention on Biological Diversity-CBD), η οποία υιοθετήθηκε το 1992, αναφέρεται σε «γνώσεις, καινοτομίες και πρακτικές των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων που ενσωματώνουν παραδοσιακούς τρόπους ζωής σχετικά με τη διατήρηση και την αειφόρο

χρήση της βιοποικιλότητας». ¹⁸ Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια σχετικά με την Πρόσβαση στους Γενετικούς Πόρους και τη Δίκαιη και Ισότιμη Συμμετοχή στα Οφέλη που προκύπτουν από τη χρησιμοποίησή τους (Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization-ABS), το οποίο ήρθε να συμπληρώσει τη Σύμβαση, κάνει λόγο για «παραδοσιακή γνώση που συνδέεται με γενετικούς πόρους». ¹⁹ Περισσότερες λεπτομέρειες για τα δύο αυτά κείμενα θα δοθούν στο παρακάτω μέρος της εργασίας.

Η Σύμβαση της UNESCO για την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage), το 2003, κάνει αναφορά στην άυλη πολιτιστική κληρονομιά που σημαίνει «πρακτικές, αναπαραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις, δεξιότητες, καθώς και εργαλεία, αντικείμενα, έργα τέχνης και πολιτιστικοί χώροι που συνδέονται με αυτά, τα οποία οι κοινότητες, οι ομάδες και, σε ορισμένες περιπτώσεις, τα άτομα αναγνωρίζουν ως μέρος της πολιτιστικής τους κληρονομιάς». ²⁰

Δύο χρόνια αργότερα, το 2005, η Σύμβαση της UNESCO για την Προστασία και την Προώθηση της Πολυμορφίας της Πολιτιστικής Έκφρασης (UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions) έρχεται να συσχετιστεί με την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας της πολιτιστικής

---

¹⁸ Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 8 (j) της Σύμβασης ορίζει ότι, «Κάθε συμβαλλόμενο μέρος, στο μέτρο του δυνατού και ενδεδειγμένου, με την επιφύλαξη της εθνικής νομοθεσίας, πρέπει να σέβεται, να προστατεύει και να διατηρεί τις γνώσεις, καινοτομίες και πρακτικές των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων που ενσωματώνουν παραδοσιακούς τρόπους ζωής σχετικά με τη διατήρηση και την αιεφόρο χρήση της βιοποικιλότητας, να προωθεί την ευρύτερη εφαρμογή τους με τη συγκατάθεση και την εμπλοκή αυτών των φορέων γνώσεων, καινοτομιών και πρακτικών και να ενθαρρύνει την ισότιμη κατανομή των οφελών που προκύπτουν από τη χρησιμοποίηση αυτών των γνώσεων, καινοτομιών και πρακτικών». Βλ. σχετικά στη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα, σελ. 6, στο: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf> [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

¹⁹ Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια εγκρίθηκε στη 10η Διάσκεψη των Μερών (COP) της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD) και τέθηκε σε ισχύ το 2014. Βλ. αναλυτικότερα ολόκληρο το κείμενο του Πρωτοκόλλου, στο: <https://www.cbd.int/abs/doc/protocol/nagoya-protocol-en.pdf> [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

²⁰ Ως συνέχεια του άρθρου 2 (1), « (...) Αυτή η άυλη πολιτιστική κληρονομιά, που μεταδίδεται από γενιά σε γενιά, αναδημιουργείται συνεχώς από κοινότητες και ομάδες ως απάντηση στο περιβάλλον τους και ως αλληλεπίδραση με τη φύση και την ιστορία τους, παρέχοντας τους μια αίσθηση ταυτότητας και συνέχειας, προωθώντας έτσι το σεβασμό της πολιτιστικής πολυμορφίας και της ανθρώπινης δημιουργικότητας». Βλ. σχετικά στη Σύμβαση της UNESCO για την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, σελ. 2, στο: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf> [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

έκφρασης, η οποία «απορρέει από τη δημιουργικότητα των ατόμων, των ομάδων και των κοινωνιών και έχει πολιτιστικό περιεχόμενο».²¹ Η Σύμβαση γενικότερα αναγνωρίζει τη σημασία της παραδοσιακής γνώσης ως πηγή άυλου και υλικού πλούτου και ειδικότερα τη θετική συμβολή των αυτοχθόνων λαών στην αειφόρο ανάπτυξη, καθώς και την ανάγκη για κατάλληλη προστασία και προώθηση της τελευταίας.

Επιπλέον, η Διεθνής Συνθήκη του FAO σχετικά με τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους για τη Διατροφή και τη Γεωργία (FAO International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture), το 2001, ασχολείται με το ζήτημα προστασίας της παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται με τους φυτικούς γενετικούς πόρους για τη διατροφή και τη γεωργία,²² ενώ αρκετές διεθνείς διακηρύξεις, όπως η Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples-UNDRIP)²³, καθώς και περιφερειακές και εθνικές νομοθεσίες ασχολούνται με την προστασία και προώθηση της παραδοσιακής γνώσης. Περισσότερες λεπτομέρειες για τη Διακήρυξη συγκεκριμένα θα δοθούν στο παρακάτω μέρος της εργασίας.

---

²¹ Βλ. άρθρο 4 (3), στη Σύμβαση της UNESCO για την Προστασία και την Προώθηση της Πολυμορφίας της Πολιτιστικής Έκφρασης, σελ. 5, στο: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919e.pdf> [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

²² Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 9 (2) αναφέρει ότι, «Κάθε συμβαλλόμενο μέρος θα πρέπει, ανάλογα με την περίπτωση, και υπό την επιφύλαξη της εθνικής νομοθεσίας, να λάβει μέτρα για την προστασία και προαγωγή των δικαιωμάτων των γεωργών, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας της παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται με τους φυτικούς γενετικούς πόρους για τη διατροφή και τη γεωργία, του δικαιώματος ισότιμης συμμετοχής στην διανομή των ωφελημάτων που προκύπτουν από τη χρήση των φυτικών γενετικών πόρων για τη διατροφή και τη γεωργία και του δικαιώματος συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε εθνικό επίπεδο για θέματα που αφορούν τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση των φυτικών γενετικών πόρων για τη διατροφή και τη γεωργία». Βλ. σχετικά στη Διεθνή Συνθήκη του FAO σχετικά με τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους για τη Διατροφή και τη Γεωργία, σελ. 12-13, στο: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/011/i0510e/i0510e.pdf> [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

²³ Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 31 (1) της Διακήρυξης αναφέρει ότι, «Οι αυτόχθονες λαοί έχουν το δικαίωμα να διατηρούν, να ελέγχουν, να προστατεύουν και να αναπτύσσουν την πολιτιστική κληρονομιά, την παραδοσιακή γνώση και τις παραδοσιακές πολιτισμικές εκφράσεις τους, καθώς και τις εκδηλώσεις των επιστημών, της τεχνολογίας και του πολιτισμού τους, συμπεριλαμβανομένων των ανθρωπίνων και γενετικών πόρων, σπόρων, φαρμάκων, γνώσεων για τις ιδιότητες της πανίδας και της χλωρίδας, παραδοσιακών παραδόσεων, λογοτεχνίας, σχεδίων, αθλητικών και παραδοσιακών παιχνιδιών και οπτικών και παραστατικών τεχνών. Έχουν επίσης το δικαίωμα διατήρησης, ελέγχου, προστασίας και ανάπτυξης της πνευματικής ιδιοκτησίας τους επί της εν λόγω πολιτιστικής κληρονομιάς, παραδοσιακής γνώσης και παραδοσιακών πολιτιστικών εκφράσεων». Βλ. σχετικά στη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών, σελ. 11, στο: http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/documents/DRIPS_en.pdf [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

1.3. Οι συνήθεις κάτοχοι, πάροχοι και χρήστες της Παραδοσιακής Γνώσης

Ένα κεντρικό ζήτημα στη συζήτηση σχετικά με την προστασία της παραδοσιακής γνώσης είναι η ταυτότητα των ιδιοκτητών, φορέων ή κηδεμόνων της. Είναι γενικά αποδεκτό ότι η προστασία της παραδοσιακής γνώσης πρέπει κατά κύριο λόγο να επωφελεί τους κατόχους της, ιδίως τους αυτόχθονες πληθυσμούς και τις τοπικές κοινότητες που αναπτύσσουν, διατηρούν και μεταβιβάζουν την παραδοσιακή γνώση στις επόμενες γενεές.

Πιο συγκεκριμένα, με βάση τον Παγκόσμιο Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO), οι κάτοχοι (*holders*) της παραδοσιακής γνώσης είναι όλοι όσοι δημιουργούν, γεννούν, αναπτύσσουν και ασκούν παραδοσιακή γνώση μέσα σε ένα παραδοσιακό περιβάλλον και πλαίσιο. Οι αυτόχθονες λαοί είναι κάτοχοι παραδοσιακής γνώσης, όμως δεν είναι όλοι οι κάτοχοι παραδοσιακής γνώσης αυτόχθονες.²⁴

Χωρίς αμφιβολία, η παραδοσιακή γνώση θεωρείται ένα σώμα γνώσης συλλογικής ιδιοκτησίας, με αποτέλεσμα όλα τα σχετικά δικαιώματα και συμφέροντα να πρέπει να κατοχυρώνονται σε κοινότητες και όχι σε άτομα, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων όπου η παραδοσιακή γνώση αναπτύχθηκε από ένα μέλος μιας κοινότητας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, όμως, οι δικαιούχοι μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν άτομα που αναγνωρίζονται εντός των κοινοτήτων, όπως για παράδειγμα, ορισμένους παραδοσιακούς θεραπευτές ή μεμονωμένους αγρότες που εργάζονται εντός της κοινότητας. Συνήθως, η αναγνώριση αυτή προκύπτει μέσα από εθιμικές αντιλήψεις, πρωτόκολλα, νόμους ή πρακτικές.²⁵

---

²⁴ Βλ. WIPO, *Intellectual property needs and expectations of traditional knowledge holders: WIPO Report on Fact-finding Missions on Intellectual Property and Traditional Knowledge (1998–1999)*, Geneva, 2001, σελ. 26, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/tk/768/wipo_pub_768.pdf [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

²⁵ Θα μπορούσε να είναι περισσότερες από μία κοινότητες που πληρούν τις προϋποθέσεις για την προστασία της παραδοσιακής γνώσης, συμπεριλαμβανομένων των κοινοτήτων που μοιράζονται τα ίδια ή παρόμοια παραδοσιακά συστήματα γνώσης σε διαφορετικές χώρες. Βλ. WIPO, *Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Traditional Cultural Expressions: Overview*, Geneva, 2015, σελ. 20, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/tk/933/wipo_pub_933.pdf [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), μια χώρα που παρέχει γενετικούς πόρους (*country providing genetic resources*) νοείται η χώρα που διαθέτει γενετικούς πόρους οι οποίοι συλλέγονται από επιτόπιες πηγές, συμπεριλαμβανομένων των πληθυσμών τόσο άγριων όσο και εξημερωμένων ειδών, ή γενετικούς πόρους οι οποίοι λαμβάνονται από εκτός τόπου πηγές που μπορεί ή όχι να προέρχονται από αυτή τη χώρα.²⁶ Δίπλα στην έννοια της χώρας-παρόχου, η Σύμβαση χρησιμοποιεί επίσης την έννοια της χώρας προέλευσης των γενετικών πόρων (*country of origin of genetic resources*) που νοείται η χώρα η οποία διαθέτει τους συγκεκριμένους γενετικούς πόρους στις επιτόπιες συνθήκες. Πρόσφατα μάλιστα, οι μεγάλες χώρες-πάροχοι είχαν ομαδοποιηθεί οι ίδιες στην ειδικότερη Ομάδα των Ομοϊδεατών Πλουσιότερων σε Βιοποικιλότητα Χωρών, γνωστή ως ‘Group of Like-minded Megadiverse Countries’.²⁷

Ως «χρήστες» των γενετικών πόρων (*users*) ορίζονται εκείνα τα άτομα ή οι οντότητες που εισάγουν και χρησιμοποιούν γενετικούς πόρους, είτε για εμπορικούς είτε για καθαρά επιστημονικούς σκοπούς. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν βοτανικοί κήποι που συλλέγουν και διεξάγουν έρευνα πάνω σε είδη φυτών από άλλες χώρες, εταιρείες φαρμάκων και βιοτεχνολογίας που ασχολούνται με την ανακάλυψη φαρμάκων και την ανάπτυξη προϊόντων που βασίζονται σε γενετικούς πόρους προσβάσιμους σε μια άλλη χώρα ή εταιρείες σχετικές με τη διατροφή και τα καλλυντικά που εισάγουν, επεξεργάζονται και πωλούν μια μεγάλη ποικιλία καταναλωτικών αγαθών που βασίζονται σε φυσικά προϊόντα.²⁸ Κατά αναλογία, οι χρήστες παραδοσιακής γνώσης γίνονται αντιληπτοί ως άτομα ή οργανισμοί που κάνουν χρήση της παραδοσιακής γνώσης για εμπορικούς ή επιστημονικούς σκοπούς. Θα πρέπει, βέβαια, να σημειωθεί ότι

---

²⁶ Βλ. σχετικά στη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα, σελ. 3, στο: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf> [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

²⁷ Τα κράτη-μέλη της ομάδας, και αυτά που υπέγραψαν τη Διακήρυξη του Κανκούν (Cancun Declaration), είναι η Βολιβία, η Βραζιλία, η Κίνα, η Κόστα Ρίκα, η Κολομβία, ο Ισημερινός, η Ινδία, η Ινδονησία, η Κένυα, το Μεξικό, η Μαλαισία, το Περού, οι Φιλιππίνες, η Νότια Αφρική και η Βενεζουέλα. Το Περού φαίνεται να κατέχει την πρώτη θέση, διαθέτοντας μια εκπληκτική ποικιλία χλωρίδας και πανίδας. Βλ. περισσότερες πληροφορίες για την ποικιλομορφία της χώρας στην επίσημη ιστοσελίδα της πρωτοβουλίας οικολογικού τουρισμού Megadiverse, στο: <http://www.megadiverse.org/about.php> [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

²⁸ Βλ. Barber, C., Johnston, S., Tobin, B., *Options for Developing Measures in User Countries to Implement the Access and Benefit-Sharing Provisions of the Convention on Biological Diversity*, 2nd edition, United Nations University Press, Yokohama, 2003, σελ. 20

αρκετές χώρες είναι ταυτόχρονα και κάτοχοι ή πάροχοι και χρήστες των γενετικών πόρων και της παραδοσιακής γνώσης. Ωστόσο, έως σήμερα έχει υπάρξει μια τάση στο διεθνές προσκήνιο οι αναπτυσσόμενες χώρες να θεωρούνται κυρίως οι πάροχοι της παραδοσιακής γνώσης, ενώ οι βιομηχανικές ανεπτυγμένες χώρες να απεικονίζονται ως οι χρήστες της, αντικατοπτρίζοντας για άλλη μια φορά τη διάσταση μεταξύ Βορρά και Νότου που υφίσταται μεταξύ των κρατών της διεθνούς κοινότητας.²⁹

Τέλος, οι «χώρες χρήστες» είναι εκείνες οι αρμόδιες δικαστικές και πολιτικές αρχές με δικαιοδοσία πάνω στις δράσεις και ενέργειες των χρηστών των γενετικών πόρων. Ανάλογα με τη χώρα, οι σχετικές αρχές μπορούν να εντοπιστούν σε εθνικό/ομοσπονδιακό ή πολιτειακό/περιφερειακό επίπεδο. Συγκεκριμένα, οι αρχές αυτές³⁰ μπορεί να περιλαμβάνουν (α) Αρμόδιες Εθνικές Αρχές (Competent National Authorities-CNAs) και Εθνικά Εστιακά Σημεία (National Focal Points-NFPs), (β) Εκτελεστικούς Οργανισμούς (Executive Agencies) της κυβέρνησης με εξουσία επί των τελωνειακών κανόνων, διαδικασιών και κριτηρίων για τα οποία χορηγούνται διπλώματα ευρεσιτεχνίας για προϊόντα που χρησιμοποιούν γενετικούς πόρους και με αρμοδιότητα την έγκριση για εμπορική πώληση και χρήση προϊόντων που χρησιμοποιούν γενετικούς πόρους, (γ) Νομοθετικά Όργανα (Legislative Bodies), καθώς και (δ) Δικαστήρια και άλλα δικαστικά όργανα (Courts and other judicial bodies) τα οποία επιβλέπουν συμβατικές διαφορές που σχετίζονται με γενετικούς πόρους και συχνά ερμηνεύουν το καταστατικό και τις διοικητικές ρυθμίσεις βάσει των οποίων λειτουργούν οι εκτελεστικοί οργανισμοί.

Κατόπιν εκτίμησης των ανωτέρω, λοιπόν, φαίνεται ότι στους κατόχους της παραδοσιακής γνώσης περιλαμβάνονται οι αυτόχθονες και οι τοπικές κοινότητες οι οποίοι έχουν στηριχθεί σε βιολογικούς πόρους στην καθημερινή τους ζωή για αιώνες, οι αυτοαποκαλούμενοι «χρήστες» οι οποίοι αναζητούν πρόσβαση στους γενετικούς πόρους

---

²⁹ Οι Tobin και Barber υπογραμμίζουν την ανακρίβεια των εν λόγω γενικεύσεων και υποστηρίζουν ότι, σε πολλές περιπτώσεις, βιομηχανικές χώρες, όπως η Αυστραλία, είναι σημαντικοί πάροχοι, ενώ ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες, όπως η Βραζιλία, έχουν ιδιαίτερα ανεπτυγμένη βιοτεχνολογία και αγρο-βιομηχανικές ικανότητες. Βλ. McManis, C., *Biodiversity and the Law: Intellectual Property, Biotechnology and Traditional Knowledge*, Earthscan, London, Sterling, 2007, σελ. 356-357

³⁰ Βλ. Barber, C., Johnston, S., Tobin, B., *Options for Developing Measures in User Countries to Implement the Access and Benefit-Sharing Provisions of the Convention on Biological Diversity*, 2nd edition, United Nations University Press, Yokohama, 2003, σελ. 20

για χρήση στην ακαδημαϊκή έρευνα ή ανάπτυξη εμπορικών προϊόντων και οι Εθνικές Αρμόδιες Αρχές (CNAs) οι οποίες έχουν ως αποστολή να συμβάλλουν στη δημιουργία μιας ισορροπίας στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των αυτοχθόνων και των χρηστών της παραδοσιακής γνώσης, εάν βέβαια η τελευταία έχει γίνει προηγουμένως αντικείμενο χρήσης για έρευνα ή ανάπτυξη προϊόντων.

1.4. Η χρηστική αξία και ο ρόλος της Παραδοσιακής Γνώσης

Οι αυτόχθονες λαοί και οι τοπικές κοινότητες, όπως έχει φανεί ήδη από τα παραπάνω, υπόκεινται σε μια έντονη προσπάθεια διατήρησης της παραδοσιακής γνώσης, δεδομένου ότι η τελευταία αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτιστικής ταυτότητας τους. Για πολλές κοινότητες, η παραδοσιακή γνώση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τους τρόπους ζωής, τις πολιτιστικές αξίες, τις πνευματικές πεποιθήσεις και τα εθμικά νομικά συστήματα τους, ενώ επίσης, θεωρείται ότι αποτελεί μέρος μιας ολιστικής κοσμοθεωρίας. Αυτό σημαίνει ότι είναι αναγκαία όχι μόνο η διατήρηση της γνώσης αυτής καθεαυτής, αλλά και η προστασία του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος του οποίου αποτελεί αναπόσπαστο μέρος.

Στην πραγματικότητα, η προστασία της παραδοσιακής γνώσης είναι σημαντική για όλες τις χώρες, ιδίως όμως για τις αναπτυσσόμενες και τις Ελάχιστα Αναπτυγμένες Χώρες (EAX).³¹ Η τοποθέτηση αξίας στην παραδοσιακή γνώση συμβάλλει στην ενδυνάμωση της πολιτιστικής ταυτότητας των τελευταίων, ενώ η αυξημένη χρήση της συμβάλλει στην επίτευξη ορισμένων βασικών κοινωνικών και αναπτυξιακών στόχων, όπως είναι η βιώσιμη γεωργία, η οικονομικά προσιτή και κατάλληλη πρόσβαση στη δημόσια υγεία, η διατήρηση της βιοποικιλότητας κ.ά. Ως εκ τούτου, οι αναπτυσσόμενες και οι Ελάχιστα Αναπτυγμένες Χώρες έχουν την τάση να εφαρμόζουν διεθνείς συμφωνίες που μπορεί να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο η συνδεδεμένη με τους

---

³¹ Οι περισσότεροι αναλυτές έχουν φτάσει στο συμπέρασμα ότι οι Ελάχιστα Αναπτυγμένες Χώρες (EAX) αποτελούν τον λεγόμενο, πλέον, Τέταρτο Κόσμο, σε μια προσπάθεια άμεσης δρομολόγησης, οργανωμένης, ευνοϊκότερης μεταχείρισης των μεγάλων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, αλλά και λόγω ασφαλώς των πολλών χωρών που απαρτίζουν την κατηγορία αυτή. Βλ. Τσάλτας, Γρ., *Αναπτυξιακό Φαινόμενο & Τρίτος Κόσμος: Πολιτικές & Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010, σελ. 172

γενετικούς πόρους γνώση προστατεύεται και διαδίδεται, άρα, κατά συνέπεια, μπορεί να επηρεάσουν και τον τρόπο διασφάλισης των εθνικών τους συμφερόντων.³²

Οι περισσότεροι αυτόχθονες πληθυσμοί και τοπικές κοινότητες βρίσκονται σε περιοχές όπου εντοπίζεται η συντριπτική πλειοψηφία γενετικών πόρων του πλανήτη. Πολλοί από αυτούς έχουν καλλιεργήσει και χρησιμοποιήσει τη βιοποικιλότητα με έναν βιώσιμο τρόπο για χιλιάδες χρόνια, ενώ ορισμένες από τις πρακτικές τους έχει αποδειχθεί ότι συμβάλλουν στην ενίσχυση και προώθηση της βιοποικιλότητας σε τοπικό επίπεδο, καθώς και στη δημιουργία και διατήρηση υγιών οικοσυστημάτων. Ωστόσο, η συμβολή των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινοτήτων στη διατήρηση και αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας ξεπερνά κατά πολύ τον ρόλο τους ως διαχειριστές των φυσικών πόρων. Οι δεξιότητες και οι τεχνικές τους παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες σε ολόκληρη την παγκόσμια κοινότητα και αποτελούν ένα χρήσιμο μοντέλο για τις υπάρχουσες πολιτικές της βιοποικιλότητας.

Επιπλέον, στις μέρες μας, η συγκεκριμένη μορφή γνώσης είναι πολύτιμη όχι μόνο για εκείνους που εξαρτώνται από αυτήν στην καθημερινή τους ζωή, όπως οι αυτόχθονες λαοί και οι τοπικές κοινότητες, αλλά και για τη σύγχρονη βιομηχανία και τη γεωργία. Πολυάριθμα αγαθά καθημερινής χρήσης, όπως φυτικά φάρμακα, προϊόντα υγείας και καλλυντικών προέρχονται από την παραδοσιακή γνώση. Άλλα τέτοια πολύτιμα αγαθά περιλαμβάνουν γεωργικά προϊόντα, δασικά προϊόντα μη ξυλώδους μορφής, καθώς και χειροτεχνίες.

Περισσότερο διαδεδομένος και αποδεκτός είναι ο ρόλος της παραδοσιακής γνώσης στον πρωτογενή τομέα της οικονομίας όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία, η δασοκομία, η αλιεία και τα προϊόντα που κατασκευάζονται από φυσικούς πόρους όπως έπιπλα, είδη στέγασης, χειροτεχνίες κ.ά. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού εξακολουθεί να εξαρτάται από τους τομείς αυτούς για την επιβίωσή του, η συνεισφορά της παραδοσιακής γνώσης στην κάλυψη των βασικών αναγκών δισεκατομμυρίων ανθρώπων είναι αρκετά εμφανής.

---

³² Βλ. αναλυτικότερα WIPO, *Intellectual Property and Traditional Knowledge*, booklet n° 2, Geneva, 2010, σελ. 10, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/tk/920/wipo_pub_920.pdf [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

Παρόλα αυτά, ο ρόλος της παραδοσιακής γνώσης στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα της οικονομίας είναι εξίσου πολύτιμος. Όπως προαναφέρθηκε, μια ολόκληρη σειρά βιομηχανικών προϊόντων εξαρτάται από την παραδοσιακή γνώση ή χρησιμοποιεί την τελευταία με ποικίλους τρόπους. Αυτό συμβαίνει συνήθως με τομείς όπως η κλωστοϋφαντουργία, τα φαρμακευτικά προϊόντα, τα οικιακά είδη κ.ά. Επιπλέον, πολυάριθμες μελέτες έχουν αποδείξει τη συμβολή της παραδοσιακής γνώσης στη σύγχρονη φαρμακευτική βιομηχανία και υγειονομική περίθαλψη, κάτι που αναμένεται μάλιστα να αυξηθεί, καθώς οι περισσότεροι άνθρωποι στο δυτικό κόσμο³³ έχουν ολοένα και μεγαλύτερη επίγνωση της αποτελεσματικότητας των φυσικών θεραπειών. Δεν είναι τυχαίο ότι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO) εκτιμά ότι το 25% των σύγχρονων φαρμάκων παρασκευάζεται από φυτά που χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά με παραδοσιακό τρόπο.³⁴

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού στηρίζεται στην παραδοσιακή γνώση ως την πρωταρχική πηγή υγειονομικής περίθαλψης, αναγνωρίζοντας ότι όλο και περισσότερο αυτή προσφέρει αξιόπιστες, λειτουργικές και προσιτές λύσεις στην υγεία και πολλές ασθένειες.³⁵ Σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, η πλειοψηφία του πληθυσμού εξαρτάται από την παραδοσιακή ιατρική για την κάλυψη των πρωταρχικών αναγκών υγείας. Οι κύριοι λόγοι είναι η οικονομική προσιτότητα και η εύκολη προσβασιμότητα και αποδοχή, οι οποίες καθορίζονται από μια σειρά κοινωνικών, οικονομικών, γεωγραφικών και πολιτισμικών παραγόντων, καθώς και η άμεση αποτελεσματικότητα της θεραπείας. Σε ορισμένες αγροτικές περιοχές της Αφρικής, για παράδειγμα, η αναλογία των παραδοσιακών θεραπειών προς τον πληθυσμό είναι 1:200, ενώ η αναλογία αλλοπαθητικών

---

³³ Στο δυτικό κόσμο συμπεριλαμβάνονται και οι δυτικότεροι άνθρωποι στις αναπτυσσόμενες χώρες.

³⁴ Βλ. Kothari, A., *Traditional Knowledge and Sustainable Development: Draft for Discussion*, International Institute for Sustainable Development, Winnipeg, Manitoba, 2007, σελ. 6

³⁵ Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO) έχει υιοθετήσει έναν πολύ γενικό ορισμό ο οποίος περιγράφει την παραδοσιακή ιατρική ως γνώση με βάση τις πρακτικές, πεποιθήσεις και εμπειρίες των αυτοχθόνων σε διαφορετικές κουλτούρες, είτε κωδικοποιημένες εγγράφως είτε μεταδιδόμενες προφορικά, που χρησιμοποιούνται για τη διατήρηση της υγείας, καθώς και την πρόληψη, τη διάγνωση, τη βελτίωση ή τη θεραπεία της σωματικής και ψυχικής ασθένειας. Βλ. Amanze, P., *African Traditional Medicine*, AuthorHouse, Bloomington, 2011, σελ. 10-11

επαγγελματιών είναι 1:20 ή λιγότερο.³⁶ Παρά τη σπουδαιότητα της παραδοσιακής ιατρικής, ωστόσο, αρκετοί παραδοσιακοί επαγγελματίες υγείας σε πολλές χώρες παραμένουν στο περιθώριο και συχνά στιγματίζονται από τις υγειονομικές αρχές. Η αυξανόμενη σημασία του ρόλου τους στην κάλυψη αναγκών δημόσιας υγείας μόλις πρόσφατα άρχισε να αναγνωρίζεται.

Εικόνα 3. Local healer of the Baatombu in northern Benin, treating an angry knee

---

³⁶ Ορισμένες χώρες, όπως η Κίνα, η Κορέα και το Βιετνάμ, έχουν ενσωματώσει πλήρως τις παραδοσιακές πρακτικές υγείας στα εθνικά προγράμματα υγείας τους και προωθούν ενεργά την παραδοσιακή ιατρική τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Άλλες χώρες έχουν υιοθετήσει μια διαφορετική προσέγγιση, προωθώντας την αναγνώριση της παραδοσιακής ιατρικής ως συμπληρωματική προς το καθιερωμένο ιατρικό σύστημα. Το Περού, για παράδειγμα, έχει αναγνωρίσει τις παραδοσιακές φαρμακευτικές πρακτικές των *Shipibo* ως συμπληρωματικό εργαλείο του εθνικού συστήματος υγείας, η Ταϊλάνδη έχει θεσπίσει ειδική νομοθεσία για τη ρύθμιση της παραδοσιακής ιατρικής και το Τουρκμενιστάν έχει δημιουργήσει ένα σύστημα για τη χορήγηση αδειών στους θεραπευτές *Tebib*. Βλ. Janska, E., Tobin, B., Serbulea, M., The Importance of Traditional Knowledge for Meeting Public Health Needs in Developing Countries, *Work in Progress*, Vol. 17, Issue 02, 2005, σελ. 27-28, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://dlc.dlib.indiana.edu/dlc/bitstream/handle/10535/5632/the%20importance%20of%20traditional%20knowledge...pdf?sequence=1&isAllowed=y> [προσπελάστηκε στις 05/09/2015]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΧΘΟΝΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΙ

Οι αυτόχθονες πληθυσμοί έχουν αναπτύξει μία πολύ ιδιαίτερη σχέση με τη γη και τους φυσικούς τους πόρους. Το γεγονός ότι ζουν μέσα τη φύση έχει δημιουργήσει ένα ιδιαίτερο δέσιμο μαζί της που αγγίζει όλες τις πτυχές της ζωής τους, από την επιβίωση μέχρι την πολιτισμική κληρονομιά. Η γη τους προσφέρει τροφή, κατάλυμα και με αυτήν έχουν συνδέσει πολλές θρησκείες, ήθη και έθιμα. Από τη στιγμή που η επιβίωση των αυτοχθόνων εξαρτάται από τη σχέση με τη γη τους, η αποστέρηση των δικαιωμάτων τους πάνω σε αυτήν είναι ένα ζήτημα ιδιαίτερα βαρύνουσας σημασίας για αυτούς τους λαούς. Από το προηγούμενο κεφάλαιο, φάνηκε ξεκάθαρα ότι οι αυτόχθονες πληθυσμοί και οι τοπικές κοινότητες αποτελούν τους κύριους κατόχους ενός σημαντικού μέρους της παραδοσιακής γνώσης, στοχεύοντας στην αποτελεσματική ανάπτυξη, διατήρηση και μεταβίβαση της στις επόμενες γενεές. Ποιοι είναι όμως οι αυτόχθονες πληθυσμοί και ποια τα βασικότερα χαρακτηριστικά τους;

Αυτόχθονες θεωρούνται οι άνθρωποι που πρωτοκατοίκησαν σε μία περιοχή, όταν άνθρωποι διαφορετικής καταγωγής και κουλτούρας ήρθαν και κατέκτησαν την περιοχή αυτή.³⁷ Στα Ηνωμένα Έθνη δεν υπάρχει ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός για τους αυτόχθονες πληθυσμούς, καθώς είναι αδύνατο να συλληφθεί το πλήρες εύρος και η ποικιλομορφία των αυτοχθόνων λαών σε όλο τον κόσμο. Παρόλα αυτά, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) αναγνωρίζει ορισμένα κριτήρια που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον προσδιορισμό της ταυτότητας των αυτοχθόνων πληθυσμών. Τα κριτήρια αυτά διατυπώθηκαν από τον Jose Martínez Cobo στη Μελέτη του για τους Αυτόχθονες Λαούς³⁸, σε συνδυασμό με τη Σύμβαση της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας

---

³⁷ Ο όρος «αυτόχθονας» έχει επικρατήσει ως γενικός όρος για πολλά χρόνια. Στη διεθνή βιβλιογραφία μπορεί να υπάρχει προτίμηση για άλλους όρους, όπως tribes, first peoples/nations, aboriginals, ethnic groups, adivasi, janajati κ.ά.

³⁸ Πιο συγκεκριμένα, η Μελέτη των Ηνωμένων Εθνών για το Πρόβλημα Διακρίσεων κατά των Αυτοχθόνων Πληθυσμών (Study on the Problem of Discrimination against Indigenous Populations), η οποία δημοσιεύτηκε το 1986, περιέχει έναν ορισμό, σύμφωνα με τον οποίο, «Αυτόχθονες κοινωνίες, λαοί και έθνη είναι εκείνοι που, έχοντας μια ιστορική συνέχεια με τις προ-εισβολής και προ-αποικιοποίησης κοινότητες που αναπτύχθηκαν στις επικράτειες τους, θεωρούν τον εαυτό τους διακριτό από άλλους τομείς των κοινωνιών που τώρα κυριαρχούν σε αυτές τις επικράτειες ή σε μέρη αυτών. Αποτελούν στο παρόν μη κυρίαρχους τομείς της κοινωνίας και είναι αποφασισμένοι να διατηρήσουν, να αναπτύξουν και να

για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς και τις Φυλές (ILO Convention No. 169), αποτελώντας συχνά τις κατευθυντήριες αρχές για τον εντοπισμό των αυτοχθόνων πληθυσμών. Τα κριτήρια αυτά περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τον αυτοπροσδιορισμό τους σε προσωπικό επίπεδο ως «αυτόχθονες» και την αποδοχή τους από την κοινότητα, τον μικρό πληθυσμό τους σε σχέση με τον κυρίαρχο της χώρας τους, την υιοθέτηση εκ μέρους τους διακριτών κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συστημάτων, καθώς και ξεχωριστής γλώσσας, πολιτισμού, πεποιθήσεων και εθνικού δικαίου, την ισχυρή σύνδεση τους με τη γη και τους γύρω φυσικούς πόρους, την κοινή καταγωγή και ιστορική συνέχεια με τις προ-αποικιακές κοινωνίες τους³⁹, τη δημιουργία μη κυριάρχων κοινωνικών ομάδων, την αποφασιστικότητα τους να διατηρήσουν τις αρχέγονες δομές τους, να μεταδώσουν στις επόμενες γενεές την εθνική ταυτότητα τους, να παραμείνουν διακριτές ομάδες κ.ά.

Εικόνα 4. Ashaninka Indians pose for a photograph in the village of Kokasul along the Envira river in Brazil's northwestern Acre state

---

μεταδώσουν στις μελλοντικές γενιές τις αρχέγονες εκτάσεις και την εθνοτική ταυτότητα τους, ως τη βάση της συνεχόμενης ύπαρξης τους και ως λαοί σύμφωνα με τα δικά τους πολιτισμικά μοτίβα, κοινωνικούς θεσμούς και νομικά συστήματα». Βλ. Anaya, J., *Indigenous Peoples in International Law*, 2nd edition, Oxford University Press, New York, 2004, σελ. 124

³⁹ Στον όρο αυτόχθονες προσπαθούν να ενταχθούν και άλλες κοινωνικές ομάδες, όπως μετανάστες που προσπαθούν να αφομοιωθούν στον τόπο μετανάστευσης τους. Όμως οι διεθνείς νόμοι και θεσμοί δέχονται μόνο αυτούς που έχουν ιστορικούς δεσμούς με τις περιοχές και κοινωνίες τους και διαθέτουν και μία ανάλογη εμπειρία αποικιοκρατίας. Βλ. όπ.π., σελ. 5

2.1. Η εξέλιξη εμπλοκής με τα Ηνωμένα Έθνη

Οι αυτόχθονες λαοί είχαν αρχίσει να απευθύνονται στα Ηνωμένα Έθνη ήδη από την ίδρυση του Οργανισμού και, πράγματι, προέβαλαν τις ανησυχίες τους στην Κοινωνία των Εθνών νωρίτερα τη δεκαετία του 1920. Ωστόσο, σημειώθηκε ελάχιστη πρόοδος, μέχρι το 1957, όταν κάτω από περιπτώσεις καταναγκαστικής εργασίας μεταξύ των αυτοχθόνων πληθυσμών, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας εξέδωσε τη Σύμβαση για την Προστασία και την Ενσωμάτωση των Αυτοχθόνων και άλλων Φυλετικών και Ημιφυλετικών Πληθυσμών σε Ανεξάρτητες Χώρες (ILO Convention No. 107).⁴⁰ Αργότερα, την περίοδο μεταξύ 1960-70, ένας μεγάλος αριθμός οργανώσεων για τους αυτόχθονες πληθυσμούς άρχισε να εγκαθίσταται σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, ωθούμενες από την εποχή της αποικιοκρατίας και από μια γενικότερη αύξηση των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ). Το 1982, συστάθηκε, σύμφωνα με το ψήφισμα του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου, η Ομάδα Εργασίας για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς (Working Group on Indigenous Populations), επικουρικό όργανο της Υπο-Επιτροπής για την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που συνεδριάζει ετησίως στη Γενεύη, συνήθως κατά την τελευταία εβδομάδα του Ιουλίου.⁴¹

Επόμενος σημαντικός σταθμός ήταν η σύναψη το 1989 εκ μέρους της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας της Σύμβασης για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς και τις Φυλές (ILO Convention No. 169), για την οποία έγινε αναφορά και παραπάνω. Στην ουσία, πρόκειται για μια νομικά δεσμευτική διεθνή πράξη η οποία ασχολείται ειδικότερα με τα

---

⁴⁰ Βλ. περισσότερες λεπτομέρειες για τη Σύμβαση στην επίσημη ιστοσελίδα της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, στο: <http://www.ilo.org/indigenous/Conventions/no107/lang--en/index.htm> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁴¹ Η Ομάδα Εργασίας έχει εντολή να επανεξετάζει τις εξελίξεις που αφορούν την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών των αυτοχθόνων πληθυσμών και να δίνει ιδιαίτερη προσοχή στην εξέλιξη των διεθνών προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα τους. Αποτελείται από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες και τα μέλη της Υπο-Επιτροπής που είναι ένα για κάθε μία από τις γεωπολιτικές περιοχές του κόσμου. Είναι ανοικτή προς όλους τους εκπροσώπους των αυτοχθόνων πληθυσμών και προβλέπει, επίσης, τη συμμετοχή εκπροσώπων κυβερνήσεων, μη κυβερνητικών οργανώσεων και οργανισμών των Ηνωμένων Εθνών. Το 2007 καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από το Μηχανισμό Εμπειρογνώμωνων για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών (Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples). Βλ. Lenzerini, F., *Reparations for Indigenous Peoples: International and Comparative Perspectives*, Oxford University Press, New York, 2008, σελ. 192

δικαιώματα των αυτοχθόνων λαών και φυλών.⁴² Προσοχή πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι η Σύμβαση δεν καθορίζει ποιοι είναι αυτόχθονες λαοί και φυλές, απλώς υιοθετεί μια πρακτική προσέγγιση και παρέχει μόνο τα κριτήρια για την περιγραφή των λαών που αποσκοπεί να υποβάλλει σε καθεστώς προστασίας.⁴³ Σύμφωνα με τη Σύμβαση, τα στοιχεία που προσδιορίζουν τους φυλετικούς λαούς (tribal peoples) είναι ο πολιτισμός, η κοινωνική οργάνωση, οι οικονομικές συνθήκες και ο διαφορετικός τρόπος ζωής τους σε σχέση με τα υπόλοιπα τμήματα του πληθυσμού της χώρας, όπως για παράδειγμα ο τρόπος διαβίωσης και η γλώσσα, καθώς και οι δικές τους παραδόσεις και τα έθιμα ή η ειδική νομική αναγνώριση τους. Αντίστοιχα, τα στοιχεία που προσδιορίζουν τους αυτόχθονες λαούς (indigenous peoples) είναι η ιστορική συνέχεια, η εδαφική σύνδεση, εφόσον οι πρόγονοι τους κατοικούσαν στην χώρα ή την περιοχή, και τα διακριτά κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά και πολιτικά συστήματα τους.⁴⁴

Λίγα χρόνια αργότερα, το 1992, ακολούθησε η πρώτη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (United Nations Conference on Environment and Development), μέσα από την οποία αναγνωρίστηκε ότι η επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης απαιτεί την ενεργό συμμετοχή όλων των φορέων της κοινωνίας και όλων των τύπων ανθρώπων. Η Ατζέντα 21, που ακολούθησε ως αποτέλεσμα της Διάσκεψης, βασίστηκε σε αυτό το συναίσθημα και επισημοποίησε εννέα φορείς της κοινωνίας ως τα κύρια κανάλια μέσω των οποίων θα διευκολυνθεί η ευρεία συμμετοχή στις δραστηριότητες των Ηνωμένων Εθνών για την βιώσιμη ανάπτυξη. Ανάμεσα σε

---

⁴² Βλ. αναλυτικά τις 20 χώρες που έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση στην επίσημη ιστοσελίδα της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, στο: <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:1:0> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁴³ Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 1 (1) ορίζει ότι, «Η παρούσα Σύμβαση ισχύει για: (α) τις φυλές σε ανεξάρτητες χώρες των οποίων οι κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές συνθήκες τις διακρίνουν από άλλα τμήματα της εθνικής κοινότητας και η κατάσταση των οποίων ρυθμίζεται εξολοκλήρου ή εν μέρει από τα δικά τους έθιμα ή παραδόσεις ή από ειδικούς νόμους ή κανονισμούς και (β) τους λαούς σε ανεξάρτητες χώρες που θεωρούνται αυτόχθονες λόγω της καταγωγής τους από τους πληθυσμούς που κατοικούσαν στη χώρα ή σε μια γεωγραφική περιοχή στην οποία ανήκει η χώρα, κατά τη στιγμή της κατάκτησης ή του αποικισμού ή της δημιουργίας των σημερινών εθνικών συνόρων και οι οποίοι, ανεξαρτήτως του νομικού καθεστώτος τους, διατηρούν ένα μέρος ή το σύνολο των δικών τους κοινωνικών, οικονομικών, πολιτιστικών και πολιτικών θεσμών». Βλ. σχετικά στη Σύμβαση για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς και τις Φυλές, σελ. 2, στο: <https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=55edc540-a2fa-447c-a4d9-3b63e99527a2> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁴⁴ Βλ. ILO, *Indigenous and Tribal Peoples' Rights in Practice: A Guide to ILO Convention No. 169*, Geneva, 2009, σελ. 9, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_106474.pdf [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

αυτούς τους φορείς, που επίσημα ονομάστηκαν «μείζονες ομάδες» (major groups) συμπεριλήφθηκαν και οι αυτόχθονες πληθυσμοί.⁴⁵

Μία πολύ σημαντική εξέλιξη, τον Ιούλιο του 2000, ήταν η υιοθέτηση του Μόνιμου Φόρουμ των Ηνωμένων Εθνών για τα Ζητήματα των Αυτοχθόνων (United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues-UNPFII), ενός συμβουλευτικού οργάνου του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου (ECOSOC), με εντολή συζήτησης για τα ζητήματα των αυτοχθόνων που σχετίζονται με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, τον πολιτισμό, το περιβάλλον, την εκπαίδευση, την υγεία και τα ανθρώπινα δικαιώματα.⁴⁶ Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, στην Διάσκεψη Κορυφής της Χιλιετίας, στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, οι αρχηγοί των κρατών μελών συμφώνησαν να θέσουν συγκεκριμένους στόχους για την καταπολέμηση της φτώχειας, της πείνας, των ασθενειών, του αναλφαριθμισμού, της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών. Οι σκοποί αυτοί, που τέθηκαν ως προτεραιότητα στην παγκόσμια ατζέντα, ονομάστηκαν Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας (Millennium Development Goals-MDGs), ενώ ως χρονικό πλαίσιο επίτευξης τους ορίστηκε το 2015.⁴⁷ Ωστόσο, οι αυτόχθονες πληθυσμοί δεν αναγνωρίστηκαν τελικά ως διακριτή ομάδα, δεν είχαν την ευκαιρία να συμμετάσχουν και να συμβάλουν στην υλοποίηση των

---

⁴⁵ Εκτός των αυτοχθόνων, οι υπόλοιπες μείζονες ομάδες ήταν οι γυναίκες, τα παιδιά και οι νέοι, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ), οι τοπικές αρχές, οι εργαζόμενοι και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, οι επιχειρήσεις και η βιομηχανία, η επιστημονική και τεχνολογική κοινότητα και οι αγρότες. Βλ. στην επίσημη ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών, στο: <https://sustainabledevelopment.un.org/aboutmajorgroups.html> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁴⁶ Το Μόνιμο Φόρουμ είναι ένα από τα τρία όργανα των Ηνωμένων Εθνών που έχει εντολή να ασχοληθεί ειδικά με τα ζητήματα των αυτοχθόνων λαών. Τα άλλα δύο είναι: ο Μηχανισμός Εμπειρογνομών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών (Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples) και ο Ειδικός Εισηγητής για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Πληθυσμών (Special Rapporteur Rights of Indigenous Peoples). Το Μόνιμο Φόρουμ αποτελείται από δεκαέξι ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες που λειτουργούν υπό την προσωπική τους ιδιότητα με θητεία τριών ετών και δυνατότητα επανεκλογής ή διορισμού εκ νέου για πρόσθετη περίοδο. Βλ. Buck, T., *International Child Law*, 3rd edition, Routledge, London, New York, 2014, σελ. 441

⁴⁷ Οι Στόχοι της Χιλιετίας θα ίσχυαν έως το 2015 με έτος βάσης το 1990. Είναι 8 στο σύνολο, αποτελούνται από 18 επιμέρους στόχους και έχουν συμφωνηθεί από 23 διεθνείς οργανισμούς και τα 192 κράτη-μέλη των Ηνωμένων Εθνών. Ειδικότερα οι στόχοι είναι: 1) εξάλειψη της ακραίας φτώχειας και πείνας, 2) επίτευξη καθολικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, 3) προώθηση της ισότητας των φύλων και της ενδυνάμωσης των γυναικών, 4) μείωση της παιδικής θνησιμότητας, 5) βελτίωση της μητρικής υγείας, 6) καταπολέμηση του HIV/AIDS, της ελονοσίας και άλλων ασθενειών, 7) διασφάλιση περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και 8) ανάπτυξη παγκόσμιας συνεργασίας για την ανάπτυξη. Βλ. αναλυτικότερα στην επίσημη ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών, στο: <http://www.un.org/millenniumgoals/> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

στρατηγικών των στόχων σχετικά με τις ανάγκες και τις προτεραιότητές τους, ενώ πολύ λίγα έγιναν γνωστά για τις δικές τους προσωπικές αντιλήψεις της φτώχειας.⁴⁸

Λίγα χρόνια αργότερα, ζωτικής σημασίας ήταν η κίνηση του Έπατου Αρμυστή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, ο οποίος ενέκρινε τη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples-UNDRIP). Η Διακήρυξη υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση στις 13 Σεπτεμβρίου του 2007, ως θρίαμβος για τη δικαιοσύνη και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια μετά από δύο δεκαετίες διαπραγματεύσεων μεταξύ των κυβερνήσεων και των αντιπροσώπων των αυτοχθόνων πληθυσμών.⁴⁹ Ειδικό άρθρο, μάλιστα, αναφέρεται στην προάσπιση της παραδοσιακής γνώσης.⁵⁰ Αν και το κείμενο αυτό δεν είναι δεσμευτικό⁵¹, αποτελεί σημαντικό βήμα στο δρόμο προάσπισης των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων πληθυσμών, μιας και αναγνωρίζει τις ιδιαιτερότητες τους, όπως το διακριτό πολιτισμό τους και την ιδιαίτερη σχέση που έχουν αναπτύξει με τη γη και τους φυσικούς πόρους τους. Στόχος της Διακήρυξης δεν είναι να αναδείξει τους αυτόχθονες ως μια πληθυσμιακή ομάδα που χρειάζεται περισσότερη, αλλά ίση προστασία με τον υπόλοιπο κόσμο.

---

⁴⁸ Η τεχνική έκθεση της Inter-Agency Υποστηρικτικής Ομάδας των Ηνωμένων Εθνών στο Μόνιμο Φόρουμ αναφέρει χαρακτηριστικά το 2005 ότι, « (...) Οι αυτόχθονες λαοί δεν συμμετείχαν επίσημα στη διαμόρφωση των στόχων και μέχρι τώρα ήταν σε μεγάλο βαθμό απόντες από την ανάπτυξη στρατηγικών και δεικτών των Αναπτυξιακών Στόχων Χιλιετίας, καθώς και από τη διαδικασία παρακολούθησης και υποβολής εκθέσεων (...) Η παράλειψη αυτή μπορεί να οδηγήσει στον αποκλεισμό των αυτοχθόνων πληθυσμών από τα οφέλη που προκύπτουν από τους στόχους και μπορεί στην πραγματικότητα να έχει αρνητικές επιπτώσεις στις κοινότητές τους με την εμβάθυνση των διακρίσεων που αντιμετωπίζουν οι αυτόχθονες λαοί και με την επιτάχυνση της εκμετάλλευσης της γης και των πόρων τους στο όνομα της προόδου και της οικονομικής ανάπτυξης». Βλ. UN Millennium Campaign, *United Nations Development Programme, Millennium Development Goals and Indigenous Peoples*, Thailand, 2010, σελ. 5, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.snap-undp.org/elibrary/Publications/MDGsAndIndigenousPeoples.pdf> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁴⁹ Η Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών εγκρίθηκε από την πλειοψηφία 143 κρατών υπέρ, με 4 ψήφους κατά (Αυστραλία, Καναδάς, Νέα Ζηλανδία και Ηνωμένες Πολιτείες) και 11 αποχές (Αζερμπαϊτζάν, Μπαγκλαντές, Μπουτάν, Μπουρουντί, Κολομβία, Γεωργία, Κένυα, Νιγηρία, Ρωσική Ομοσπονδία, Σαμόα και Ουκρανία). Βλ. Pulitano, E., *Indigenous Rights in the Age of the UN Declaration*, Cambridge University Press, New York, 2012, σελ. 1-2

⁵⁰ Βλ. υποσημ. 22, σελ. 13

⁵¹ Ωστόσο, « (...) Ως ένα ψήφισμα που εγκρίθηκε ύστερα από τη συντριπτική πλειοψηφία των κρατών μελών, η Διακήρυξη αποτελεί δέσμευση από την πλευρά των Ηνωμένων Εθνών και των κρατών μελών, στο πλαίσιο των υποχρεώσεων που απορρέουν από τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών». Βλ. United Nations, GA, Resolution A/64/338, Second International Decade of the World's Indigenous People, 04/09/2009, σελ. 16, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://unsr.vtaulicorpuz.org/site/images/docs/annual/2009-annual-ga-a-64-338-en.pdf> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

Τον Ιούνιο του 2012, είκοσι χρόνια μετά τη Διάσκεψη Κορυφής του Ρίο το 1992, πραγματοποιήθηκε στην ίδια περιοχή η λεγόμενη Διάσκεψη Ρίο+20 (Rio+20) ή Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (United Nations Conference on Sustainable Development-UNCSD). Κύριο αποτέλεσμα της Διάσκεψης ήταν η υιοθέτηση ενός μη δεσμευτικού κειμένου, «το μέλλον που θέλουμε» (the future we want). Θεμελιώδους σημασίας ήταν η ενσωμάτωση στο κείμενο ενός συνόλου μετρήσιμων στόχων που θα αποσκοπούσαν στην προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην ουσία, τα κράτη μέλη αποφάσισαν να ξεκινήσουν μια διαδικασία για την ανάπτυξη ενός συνόλου Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals-SDGs)⁵², ως συνέχεια των Στόχων της Χιλιετίας του 2000 (MDGs), προκειμένου να υπάρχει καλύτερη παρακολούθηση της εφαρμογής των στρατηγικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Παρόλο που οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης φιλοδοξούν να «μην αφήσουν κανέναν πίσω», η μείζων ομάδα των αυτοχθόνων σημείωσε με ανησυχία ότι πολλές αναφορές στους αυτόχθονες λαούς διαγράφηκαν από το τελικό έγγραφο αποτελεσμάτων της Ανοικτής Ομάδας Εργασίας. Το τελικό έγγραφο αποτελεσμάτων, με τη σημερινή του μορφή, περιέχει μόνο δύο αναφορές στους αυτόχθονες πληθυσμούς μεταξύ των προτεινόμενων 17 στόχων και 169 επιμέρους στόχων. Στο πλαίσιο του 2ου στόχου για την γεωργική παραγωγικότητα και τα εισοδήματα μικρής κλίμακας παραγωγών τροφίμων, οι αυτόχθονες πληθυσμοί αναφέρονται μαζί με τις γυναίκες, τις αγροτικές οικογένειες, τους κτηνοτρόφους και τους ψαράδες, ενώ στο πλαίσιο του 4ου στόχου για την εκπαίδευση γίνεται λόγος για τη διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης για τους ευάλωτους, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρίες, των αυτοχθόνων πληθυσμών και των

---

⁵² Στο έγγραφο αποτελεσμάτων της Διάσκεψης Ρίο+20, τα κράτη μέλη συμφώνησαν ότι οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης θα πρέπει να πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις. Για παράδειγμα, θα πρέπει να βασίζονται στην Ατζέντα 21 και στο Πρόγραμμα Εφαρμογής του Γιοχάνεσμπουργκ, να σέβονται πλήρως όλες τις αρχές του Ρίο, να είναι συνεπείς με το διεθνές δίκαιο, να συμβάλλουν στην πλήρη εφαρμογή των αποτελεσμάτων όλων των σημαντικών Συνόδων Κορυφής στον οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό τομέα, να ενσωματώνουν με ισορροπημένο τρόπο και τις τρεις διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης και την αλληλεξάρτησή τους, να περιλαμβάνουν την ενεργό συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων μερών, να είναι προσανατολισμένοι στη δράση, συνοπτικοί κ.ά. Βλ. σχετικά στην επίσημη ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών, στο: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1300> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

παιδιών που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση. Οι στόχοι, επίσης, δεν συνυπολόγισαν τα εδαφικά δικαιώματα, που αποτελούν μια βασική προτεραιότητα για τους αυτόχθονες πληθυσμούς ιδίως όσον αφορά το ζήτημα προστασίας της παραδοσιακής γνώσης τους.

2.2. Τα συλλογικά ανθρώπινα δικαιώματα Δεύτερης και Τρίτης Γενιάς

Οι αυτόχθονες πληθυσμοί ως υποκείμενα διεθνούς δικαίου δικαιούνται συγκεκριμένα συλλογικά ανθρώπινα δικαιώματα, τα οποία μάλιστα έχουν εξελιχθεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Τα συλλογικά δικαιώματα απευθύνονται στην ομάδα, όχι το άτομο, και συνήθως έχουν την τάση να συμπληρώνουν τα ατομικά ανθρώπινα δικαιώματα.⁵³ Για τους περισσότερους αυτόχθονες πληθυσμούς, η ατομικιστική αντίληψη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι μία ξένη έννοια, δεδομένου ότι η κοινότητα είναι η οντότητα αναφοράς, οπότε τα άτομα και η κοινότητα θεωρούνται αδιαχώριστα μεταξύ τους. Έτσι, η κατοχύρωση των συλλογικών δικαιωμάτων είναι καθοριστικής σημασίας για τη διασφάλιση του δικαιώματος των αυτοχθόνων λαών στην αυτοδιάθεση, τα πατρογονικά εδάφη, τη συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και τη συγκατάθεση, όπως επίσης και στην «ανάπτυξη με ταυτότητα».⁵⁴ Στην πραγματικότητα, ο ακρογωνιαίος λίθος των συλλογικών δικαιωμάτων των αυτοχθόνων λαών είναι η αναγνώριση τους ως λαός.⁵⁵

---

⁵³ Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι πρώτα και πάνω από όλα τα ατομικά δικαιώματα. Όπως όλα τα ανθρώπινα όντα, οι αυτόχθονες πληθυσμοί δικαιούνται να απολαμβάνουν όλων των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και στις μετέπειτα διεθνείς και περιφερειακές συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, υπό την προϋπόθεση ότι αυτά έχουν επικυρωθεί από το κράτος στο οποίο ζουν. Βλ. Badger, A., *Collective v. Individual Human Rights in Membership Governance for Indigenous Peoples*, *American University International Law Review*, Vol. 26, Issue 02, 2011, σελ. 494-495, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1705&context=auilr> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁵⁴ Η έννοια αυτή χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο στη Λατινική Αμερική. Βλ. αναλυτικότερα για τους αυτόχθονες πληθυσμούς στη Λατινική Αμερική στην επίσημη ιστοσελίδα της Διεθνούς Ομάδας Εργασίας για τις Υποθέσεις των Αυτοχθόνων Πληθυσμών, στο: <http://www.iwgia.org/regions/latin-america/indigenous-peoples-in-latin-america> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁵⁵ Βέβαια, στις περιπτώσεις σύγκρουσης μεταξύ των ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων, τα ατομικά ανθρώπινα δικαιώματα έχουν συνήθως προτεραιότητα. Για παράδειγμα, η απαγόρευση της σκληρής ή ταπεινωτικής τιμωρίας ή βίας κατά των γυναικών υπερισχύει του δικαιώματος στην πολιτιστική αυτοδιάθεση, που μερικές φορές χρησιμοποιείται ως επιχείρημα σε τέτοιες καταστάσεις. Βλ. Badger, A., *Collective v. Individual Human Rights in Membership Governance for Indigenous Peoples*, *American University International Law Review*, Vol. 26, Issue 02, 2011, σελ. 494-495, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1705&context=auilr> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

Τα δικαιώματα που περιλαμβάνονται στη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών (UNDRIP) επιδιώκουν να προστατέψουν, εκτός από τα ατομικά δικαιώματα⁵⁶, τα συλλογικά δικαιώματα των αυτοχθόνων λαών, διότι η αναγνώριση των δικαιωμάτων αυτών είναι αναγκαία για να διασφαλιστεί η συνέχιση της ύπαρξης, της ανάπτυξης και της ευημερίας τους ως διακριτός λαός.⁵⁷ Περαιτέρω, η Διακήρυξη αποσκοπεί στην προστασία και τη διαφύλαξη της παραδοσιακής γνώσης των αυτοχθόνων πληθυσμών, συμπεριλαμβανομένων των πολιτιστικών εκφράσεων και των γενετικών πόρων. Πολλά από τα σημερινά νομικά πλαίσια προστατεύουν την πνευματική ιδιοκτησία μόνο των ατόμων, παρά τα συμφέροντα της πνευματικής ιδιοκτησίας μιας κοινότητας ή ομάδας ανθρώπων, αποτυγχάνοντας έτσι να επιτευχθεί η πλήρης προστασία των συλλογικών δικαιωμάτων των αυτοχθόνων πληθυσμών.

Παρακάτω ακολουθεί η καταγραφή των συλλογικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων Δεύτερης⁵⁸ και Τρίτης⁵⁹ Γενιάς, έτσι όπως κατοχυρώθηκαν στους αυτόχθονες πληθυσμούς μέσα από τη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών (UNDRIP) και άλλα διεθνή όργανα.

---

⁵⁶ Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 1 της Διακήρυξης αναφέρει ότι, «Οι αυτόχθονες λαοί έχουν το δικαίωμα πλήρους απόλαυσης, είτε ως συλλογικότητα είτε ως άτομα, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, όπως αναγνωρίζονται στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τα ανθρώπινα δικαιώματα του διεθνούς δικαίου». Το άρθρο 2 αναφέρει ότι, «Οι αυτόχθονες λαοί είναι ελεύθεροι και ίσοι με όλους τους άλλους λαούς και έχουν το δικαίωμα να είναι ελεύθεροι από κάθε είδους διακρίσεις, κατά την άσκηση των δικαιωμάτων τους, ιδίως αυτές που βασίζονται στην καταγωγή ή ταυτότητά τους». Βλ. σχετικά στην Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών, σελ. 4, στο: http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/documents/DRIPS_en.pdf [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁵⁷ Εμπειρίες του παρελθόντος έχουν δείξει ότι αν τα συλλογικά δικαιώματα των αυτοχθόνων λαών δεν γίνονται σεβαστά, υπάρχει ο κίνδυνος τέτοιου είδους πολιτισμοί να εξαφανιστούν μέσω αναγκαστικής αφομοίωσης στην κυρίαρχη κοινωνία. Βλ. UN, *The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: A Manual for National Human Rights Institutions*, Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Sydney, Geneva, 2013, σελ. 15, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/IPeoples/UNDRIPManualForNHRIs.pdf> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁵⁸ Τα ουσιαστικά συλλογικά δικαιώματα της Δεύτερης Γενιάς περιλαμβάνουν: α) το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και β) το δικαίωμα διαρκούς κυριαρχίας επί των φυσικών πόρων. Βλ. Τσάλτας, Γρ., *Αναπτυξιακό Φαινόμενο & Τρίτος Κόσμος: Πολιτικές & Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010, σελ. 262

⁵⁹ Μία πρώτη προσπάθεια καταγραφής των ρεαλιστικών συλλογικών δικαιωμάτων της Τρίτης Γενιάς έγινε από τον Karel Vasak, ο οποίος τα εντόπισε στις πραγματικές ελευθερίες που κατοχυρώνονται μέσα από: α) το δικαίωμα στην ανάπτυξη, β) το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινή Κληρονομιά της Ανθρωπότητας, γ) το δικαίωμα στην ειρήνη και δ) το δικαίωμα σ' ένα υγιές και αρμονικό περιβάλλον. Βλ. όπ.π., σελ. 250-251

2.2.1. Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση

Οι αυτόχθονες λαοί έχουν μακρά παράδοση αυτο-κυβέρνησης, ανεξάρτητης λήψης αποφάσεων και θεσμικής αυτοδυναμίας. Σε όλο τον κόσμο έχουν ασκήσει το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση ως ένας εγγενές δικαίωμα που προέρχεται από τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές δομές τους, καθώς και από τον πολιτισμό, τις πνευματικές παραδόσεις και τις ιστορίες και φιλοσοφίες τους. Σε πολλές περιπτώσεις, μορφές διάκρισης έχουν διαταράξει την ελεύθερη άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης από τους αυτόχθονες πληθυσμούς και παρενέβη με την ικανότητα τους να ασκούν έλεγχο πάνω στις αποφάσεις που επηρεάζουν την καθημερινή τους ζωή. Η έλλειψη ουσιαστικής συμμετοχής των αυτοχθόνων πληθυσμών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων έχει οδηγήσει σε επιζήμιες επιπτώσεις, περιθωριοποίηση και μια σειρά από οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και φυσικές προκλήσεις.⁶⁰

Τα δικαιώματα των αυτοχθόνων πληθυσμών στην αυτονομία και αυτοδιοίκηση αντικατοπτρίζονται σε όλη τη Διακήρυξη, αλλά κυρίως στα άρθρα 3 και 4. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 3, «οι αυτόχθονες λαοί έχουν το δικαίωμα να καθορίζουν ελεύθερα το πολιτικό τους καθεστώς και να επιδιώκουν ελεύθερα την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική τους ανάπτυξη», ενώ σύμφωνα με το άρθρο 4, «οι αυτόχθονες λαοί έχουν το δικαίωμα στην αυτονομία ή αυτοδιοίκηση σε θέματα που σχετίζονται με τις εσωτερικές και τοπικές τους υποθέσεις, καθώς και στους τρόπους και τα μέσα για τη χρηματοδότηση των αυτόνομων λειτουργιών τους».⁶¹ Ως εκ τούτου, οι αυτόχθονες λαοί έχουν το δικαίωμα να καθορίζουν τη δική τους οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη και να διαχειρίζονται, για δικό τους όφελος, τους δικούς τους φυσικούς πόρους. Η διαβούλευση με τους αυτόχθονες πληθυσμούς και η απόκτηση ελεύθερης, προηγούμενης και ενημερωμένης συγκατάθεσης τους είναι αποφασιστικής σημασίας για το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση.⁶²

---

⁶⁰ Βλ. Doyle, C., *Indigenous Peoples, Title to Territory, Rights and Resources: The Transformative Role of Free Prior and Informed Consent*, Routledge, London, New York, 2015, σελ. 101-102

⁶¹ Βλ. επίσης τα άρθρα 18, 19, 23 και 32 της Διακήρυξης. Βλ. σχετικά στην Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών, σελ. 4-5, στο: http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/documents/DRIPS_en.pdf [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁶² Πρέπει να επισημανθεί ότι ενώ όλα τα δικαιώματα στη Διακήρυξη έχουν ισότιμο καθεστώς, το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση έχει περιγραφεί ως θεμελιώδες δικαίωμα, χωρίς το οποίο τα υπόλοιπα

Υπάρχουν πολλές προσεγγίσεις για την επίτευξη αποτελεσματικής εφαρμογής του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση μέσα στο πλαίσιο του κράτους, ενώ φαίνεται ότι οι πιο αποτελεσματικές είναι εκείνες που αναπτύσσονται σε συνεργασία με τους αυτόχθονες πληθυσμούς. Στην πράξη, οι αυτόχθονες πληθυσμοί μπορούν να ασκήσουν αυτοδιάθεση μέσω της επίδρασης τους στο νόμο και της συμμετοχής τους στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων του κράτους.⁶³ Μπορούν επίσης να ασκήσουν έλεγχο επί της νομοθεσίας και των διοικητικών λειτουργιών του κράτους σε τομείς που επηρεάζουν τα κράτη ή τις κοινότητές τους, μέσω της ανάθεσης από το κράτος διακυβερνητικών αρμοδιοτήτων.⁶⁴ Μια επιπρόσθετη επιλογή για την εφαρμογή του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση είναι η ουσιαστική αναγνώριση των πολιτικών και νομικών θεσμών των αυτοχθόνων πληθυσμών από το κράτος και η άσκηση της άμεσης εξουσίας λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με τους δικούς τους νόμους, έθιμα και παραδόσεις. Εκτός από αυτές τις προσεγγίσεις, ορισμένα κράτη, σε συνεργασία με τους αυτόχθονες πληθυσμούς, έχουν λάβει σημαντικά μέτρα για την ενίσχυση των νομοθετικών και διοικητικών αρμοδιοτήτων των αυτοχθόνων λαών, μέσω της εγγυημένης εκπροσώπησης τους στα νομοθετικά σώματα, τις συνταγματικά προστατευόμενες συμφωνίες της αυτοδιοίκησης και τη νομική εντολή διαβούλευσης με τους αυτόχθονες λαούς, όπου οι διοικητικές και

ανθρώπινα δικαιώματα των αυτοχθόνων λαών, τόσο τα συλλογικά όσο και τα ατομικά, δεν μπορούν να ικανοποιηθούν πλήρως. Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση θα πρέπει να είναι μια πάντα παρούσα θεώρηση κατά την αποτελεσματική εφαρμογή της Διακήρυξης και τη συνέχιση της ύπαρξης των αυτοχθόνων πληθυσμών ως διακριτός λαός. Βλ. UN, Inter-Agency Support Group on Indigenous Issues, *United Nations Development Group Guidelines on Indigenous Peoples' Issues*, New York, Geneva, 2009, σελ. 17, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/UNDG_guidelines_EN.pdf [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁶³ Ένα παράδειγμα μπορεί να βρεθεί στο Νόμο Αριθμού 5/2011 για την προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων πληθυσμών από τη Δημοκρατία του Κονγκό, τον οποίο ο Ειδικός Εισηγητής για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών περιέγραψε να αναπτύσσεται με συμμετοχικό τρόπο και να χρησιμεύει ως «καλή πρακτική στην περιοχή για την αναγνώριση και προστασία των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων λαών». Βλ. UN, *The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: A Manual for National Human Rights Institutions*, Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Sydney, Geneva, 2013, σελ. 22, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/IPeoples/UNDRIPManualForNHRIs.pdf> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁶⁴ Παραδείγματα αποκεντρωμένης λήψης αποφάσεων αποτελούν τα κοινοβούλια της Νορβηγίας, της Σουηδίας και της Φινλανδίας. Βλ. όπ.π., σελ. 22

νομοθετικές αποφάσεις ενδέχεται να επηρεάσουν τα συμφέροντα των αυτοχθόνων πληθυσμών.⁶⁵

2.2.2. Το δικαίωμα διαρκούς κυριαρχίας επί των φυσικών πόρων

Από αρχαιοτάτων χρόνων, οι αυτόχθονες πληθυσμοί έχουν αναπτύξει μια ιδιαίτερη σχέση με τη γη τους, η οποία αποτελεί την κύρια πηγή βιοπορισμού τους και τη βάση της ίδιας της ύπαρξης τους ως κοινότητες. Τα θέματα της γης, του εδάφους και της πρόσβασης στους φυσικούς πόρους παραμένουν κεντρικής σημασίας τόσο για την υλική διατήρηση όσο και την πολιτιστική ακεραιότητα πολλών αυτοχθόνων πληθυσμών.⁶⁶ Εάν οι αυτόχθονες πληθυσμοί στερηθούν τους φυσικούς πόρους που αφορούν τη γη και τα εδάφη τους, μπορεί να στερηθούν οι ίδιοι ουσιαστικής οικονομικής και πολιτικής αυτοδιάθεσης και αυτο-ανάπτυξης. Σε πολλές περιπτώσεις, οι αυτόχθονες πληθυσμοί μπορούν επίσης να στερηθούν σημαντικό κομμάτι της κουλτούρας τους, καθώς και την απόλαυση άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, λόγω της ακραίας φτώχειας και της έλλειψης πρόσβασης σε βασικά μέσα διαβίωσης.

---

⁶⁵ Για παράδειγμα, το Κοινοβούλιο της Νέας Ζηλανδίας περιλαμβάνει καθίσματα που έχουν σχεδιαστεί ειδικά για τους αυτόχθονες *Maori*. Ομοίως, το Σύνταγμα του Μπουρουντί παρέχει έξι δεσμευμένες θέσεις για τους αυτόχθονες *Batwa* στην Εθνοσυνέλευση και τη Γερουσία. Το Σύνταγμα της Ινδίας προβλέπει την κράτηση εδρών στο Κοινοβούλιο για προγραμματισμένες φυλές των αυτοχθόνων. Βλ. ό.π., σελ. 23

⁶⁶ Το ίδιο το Μόνιμο Φόρουμ έχει σχολιάσει τη σημασία της σχέσης μεταξύ των αυτοχθόνων λαών και της γης τους, επισημαίνοντας ότι, «Η γη είναι το θεμέλιο της ζωής και του πολιτισμού των αυτοχθόνων λαών σε όλο τον κόσμο. Αυτός είναι ο λόγος που η προστασία του δικαιώματός τους στη γη, τα εδάφη και τους φυσικούς πόρους αποτελεί βασικό αίτημα του διεθνούς κινήματος των αυτοχθόνων πληθυσμών και οργανώσεων παντού. Είναι επίσης σαφές ότι οι περισσότερες κινήσεις των αυτοχθόνων πληθυσμών σε τοπικό και εθνικό επίπεδο έχουν προκύψει ύστερα από αγώνες ενάντια σε πολιτικές και δράσεις που έχουν υπονομεύσει εις βάρος της εθμικής γαιοκτησίας και των συστημάτων διαχείρισης των πόρων τους, απαλλοτριώσει τη γη τους, εξαγάγει πόρους χωρίς τη συγκατάθεσή τους και οδηγήσει σε μετακινήσεις και στερήσεις από τα εδάφη τους. Χωρίς την πρόσβαση και το σεβασμό των δικαιωμάτων που έχουν οι αυτόχθονες σε όλη τη γη, τα εδάφη και τους φυσικούς τους πόρους, η επιβίωση των διακριτών πολιτισμών τους απειλείται ολοένα και περισσότερο. Τα εδαφικά δικαιώματα, η πρόσβαση στη γη και ο έλεγχος της, καθώς και οι πόροι της είναι κεντρικής σημασίας για τους αυτόχθονες πληθυσμούς σε όλο τον κόσμο, οι οποίοι εξαρτώνται από αυτά τα δικαιώματα για την υλική και πολιτιστική επιβίωση τους. Προκειμένου να επιβιώσουν ως διακριτός λαός, οι αυτόχθονες πληθυσμοί και οι κοινότητες τους πρέπει να είναι σε θέση να κατέχουν, να διατηρούν και να διαχειρίζονται τα εδάφη, τη γη και τους πόρους τους». Βλ. UN, Department of Economic and Social Affairs, *Resource Kit on Indigenous Peoples' Issues*, New York, 2008, σελ. 13-14, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/resource_kit_indigenous_2008.pdf [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

Δύο από τα κύρια εμπόδια για την πλήρη και ελεύθερη άσκηση των εδαφικών δικαιωμάτων των αυτοχθόνων πληθυσμών αφορούν είτε την αδυναμία των κρατών να αναγνωρίσουν την ύπαρξη χρήσης, κατοχής ή κυριότητας εδαφών από τους αυτόχθονες είτε την αποτυχία των κρατών να χορηγήσουν κατάλληλο νομικό καθεστώς, δικαστική ικανότητα και άλλα νομικά δικαιώματα σε σχέση με την εδαφική ιδιοκτησία των αυτοχθόνων λαών. Πολλοί αυτόχθονες λαοί, σήμερα, βιώνουν την απώλεια των εδαφών τους λόγω της απαλλοτρίωσης για την εξυπηρέτηση εθνικών συμφερόντων, ενώ οι συνδεδεμένες μετακομίσεις και μεταφορές έχουν αρκετές αρνητικές επιπτώσεις στην ευημερία των αυτοχθόνων πληθυσμών και την απόλαυση των δικαιωμάτων τους. Οι κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτιστικές επιπτώσεις αναπτυξιακών έργων μεγάλης κλίμακας και οι εξορυκτικές βιομηχανίες, καθώς επίσης και η γενικότερη τάση να ευνοείται η ατομική εδαφική ιδιοκτησία, παρά τα συλλογικά δικαιώματα πάνω σε μέρος γης, αποτελούν θέματα αυξανόμενης ανησυχίας για πολλούς αυτόχθονες πληθυσμούς.⁶⁷

Η Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων (UNDRIP) αναγνωρίζει τα δικαιώματα των αυτοχθόνων πληθυσμών στη γη, τα εδάφη και τους πόρους τους, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων στη γη, τα εδάφη και τους πόρους που παραδοσιακά βρίσκονταν υπό την κατοχή των αυτοχθόνων λαών, αλλά τώρα ελέγχονται από άλλους, όπως ορίζει η ίδια η πραγματικότητα αλλά και το δίκαιο.⁶⁸ Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 25 της Διακήρυξης, «οι αυτόχθονες λαοί έχουν το δικαίωμα να διατηρούν και να ενισχύουν την ξεχωριστή πνευματική τους σχέση με τη γη, τα εδάφη, τα ύδατα, τις παράκτιες ζώνες και άλλους πόρους που παραδοσιακά βρίσκονται υπό την κυριότητα ή κατοχή και χρήση τους, καθώς και να αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους για τις μελλοντικές γενεές στα πλαίσια αυτής της άποψης». Ζωτικής σημασίας για την αναγνώριση της κυριαρχίας των αυτοχθόνων επί των φυσικών τους πόρων είναι και το άρθρο 26, σύμφωνα με το οποίο, «οι αυτόχθονες λαοί έχουν το δικαίωμα να κατέχουν, να χρησιμοποιούν, να αναπτύσσουν και να ελέγχουν τη γη, τα

---

⁶⁷ Βλ. UN, *The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: A Manual for National Human Rights Institutions*, Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Sydney, Geneva, 2013, σελ. 32, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/IPeoples/UNDRIPManualForNHRI.pdf> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁶⁸ Βλ. Bungenberg, M., Hobe, S., *Permanent Sovereignty over Natural Resources*, Springer, Switzerland, 2015, σελ. 190

εδάφη και τους πόρους που διαθέτουν λόγω της παραδοσιακής κυριότητας ή διαφορετικά παραδοσιακής κατοχής ή χρήσης, καθώς και αυτά που έχουν αποκτηθεί με άλλον τρόπο».⁶⁹

Εικόνα 5. In 2013, Indonesian Court Ruling Gives Land Rights Back to Millions of Indigenous People

Επιπλέον, η Διακήρυξη απαιτεί από τα κράτη να λαμβάνουν μέτρα για την προστασία και την προώθηση των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων πληθυσμών που σχετίζονται με τη γη, τα εδάφη και τους πόρους τους, όπως η επιβολή περιορισμών ως προς την αποθήκευση ή τη διάθεση επικίνδυνων υλικών στη γη ή τα εδάφη των αυτοχθόνων λαών (άρθρο 29) και η τοποθέτηση περιορισμών απέναντι στη χρήση της γης και των εδαφών των αυτοχθόνων πληθυσμών για στρατιωτικές δραστηριότητες (άρθρο 30).⁷⁰ Πέρα από τη Διακήρυξη αυτή καθεαυτή, διάφορα άλλα διεθνή όργανα αναγνωρίζουν τους ισχυρούς δεσμούς που υπάρχουν μεταξύ των αυτοχθόνων λαών και των πατρογονικών εδαφών τους. Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η Σύμβαση της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς και τις Φυλές του 1989 (ILO Convention No. 169), με ειδικότερη αναφορά στο άρθρο 14, και η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD) στα άρθρα 8 (j), 10, 15 και 17 αντίστοιχα.

---

⁶⁹ Με βάση την παράγραφο 3 του άρθρου 26, «Τα κράτη μέλη θα πρέπει να παρέχουν νομική αναγνώριση και προστασία σε αυτή τη γη, τα εδάφη και τους πόρους ενώ, επίσης, η αναγνώριση θα πρέπει να διεξάγεται με τον δέοντα σεβασμό προς τα έθιμα, τις παραδόσεις και τα συστήματα γαιοκτησίας των αυτοχθόνων πληθυσμών». Βλ. σχετικά στην Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών, σελ. 10, στο: http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/documents/DRIPS_en.pdf [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁷⁰ Βλ. επίσης τα άρθρα 28, 29 και 32 της Διακήρυξης. Βλ. όπ.π., σελ. 11

2.2.3. Το δικαίωμα στην ανάπτυξη

Σε παγκόσμιο επίπεδο, σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση της αναγνώρισης ενός δικαιώματος των αυτοχθόνων στην ανάπτυξη έγιναν ύστερα από την έκδοση της Σύμβασης της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς και τις Φυλές του 1989 (ILO Convention No. 169) και εντονότερα ύστερα από την υιοθέτηση της Διακήρυξης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών του 2007 (UNDRIP). Και οι δύο πράξεις προβλέπουν το δικαίωμα των αυτοχθόνων πληθυσμών στην ανάπτυξη.

Αναλυτικότερα, το άρθρο 7 της Σύμβασης για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς και τις Φυλές (ILO Convention No. 169) υπογραμμίζει ότι, «οι αυτόχθονες λαοί έχουν το δικαίωμα να αποφασίζουν για τις δικές τους προτεραιότητες σχετικά με τη διαδικασία της ανάπτυξης, δεδομένου ότι επηρεάζει τις ζωές, τις πεποιθήσεις, τους θεσμούς, την πνευματική ευημερία, ακόμα και τα εδάφη που κατέχουν ή χρησιμοποιούν, και να ασκούν έλεγχο, στο μέτρο του δυνατού, πάνω στη δική τους οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη. Επιπλέον, πρέπει να συμμετέχουν στη διαμόρφωση, εφαρμογή και αξιολόγηση σχεδίων και προγραμμάτων για την εθνική και περιφερειακή ανάπτυξη που μπορεί να τους επηρεάσει άμεσα».⁷¹ Το συγκεκριμένο άρθρο, έχοντας λάβει αρκετές επικρίσεις για προσπάθεια εκ μέρους των αυτοχθόνων μείωσης της κυβερνητικής εξουσίας λήψης αποφάσεων, έγινε αναγκαίο να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση, έτσι όπως διατυπώνεται στη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών, υπό την προϋπόθεση ότι οι αυτόχθονες λαοί δικαιούνται απλώς αυτονομία ή αυτοδιοίκηση. Σήμερα, μάλιστα, το άρθρο παραμένει περιορισμένο στον προσδιορισμό των υποχρεώσεων του κράτους, στο έδαφος του οποίου οι σχετικοί αυτόχθονες άνθρωποι κατοικούν.

---

⁷¹ Το άρθρο συμπληρώνουν ορισμένες κυβερνητικές υποχρεώσεις, όπως βελτίωση των συνθηκών ζωής των αυτοχθόνων σε περίπτωση που συνολικά προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης προωθούνται σε χώρες στις οποίες ζουν, κατάλληλα μέτρα για την προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος ή του εδάφους που κατοικούν κ.ά. Βλ. σχετικά στη Σύμβαση για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς και τις Φυλές, σελ. 4, στο: <https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=55edc540-a2fa-447c-a4d9-3b63e99527a2> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

Αργότερα, το 2007, η Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών (UNDRIP) συμπεριέλαβε το δικαίωμα στην ανάπτυξη με πιο ολοκληρωμένο τρόπο και, επίσης, αναγνώρισε τη διαφορετικότητα των αυτοχθόνων πληθυσμών ως ανθρώπων με δικές τους ιστορίες, εδάφη και πεποιθήσεις, καθώς και δικές τους αντιλήψεις για τη φτώχεια, την ευημερία και την ανάπτυξη. Το προοίμιο της Διακήρυξης δικαιολογεί τη διαμόρφωση του συγκεκριμένου δικαιώματος των αυτόχθονων πληθυσμών στην ανάπτυξη, με αναφορά στις ιστορικές αδικίες που οι αυτόχθονες πληθυσμοί είχαν υποστεί ως αποτέλεσμα του εποικισμού και της αποστερήσης της γης, των εδαφών και των πόρων τους. Το άρθρο 23 της Διακήρυξης αναφέρει χαρακτηριστικά ότι, «οι αυτόχθονες λαοί έχουν το δικαίωμα να καθορίζουν και να αναπτύσσουν προτεραιότητες και στρατηγικές για την άσκηση του δικαιώματός τους στην ανάπτυξη, να συμμετέχουν ενεργά στην ανάπτυξη και τον καθορισμό της υγείας, της στέγασης και άλλων οικονομικών και κοινωνικών προγραμμάτων που τους αφορούν και να διαχειρίζονται τα προγράμματα αυτά μέσω των δικών τους θεσμών».⁷² Συνοπτικά, επίσης, το άρθρο 20 προσθέτει ότι οι αυτόχθονες λαοί έχουν το δικαίωμα να είναι «ασφαλείς στην απόλαυση των δικών τους μέσων διαβίωσης και ανάπτυξης και όταν στερούνται αυτά τα μέσα, έχουν το δικαίωμα για ακριβοδίκαιη αποζημίωση».⁷³ Η Διακήρυξη προβλέπει, τέλος, και μια διεθνή διάσταση του δικαιώματος των αυτοχθόνων στην ανάπτυξη. Σύμφωνα με τις διατάξεις ορισμένων άρθρων⁷⁴, οι αυτόχθονες πληθυσμοί έχουν δικαίωμα στην οικονομική και τεχνική βοήθεια από τα κράτη και τη διεθνή συνεργασία, καθώς και δικαίωμα πρόσβασης σε διαδικασίες επίλυσης συγκρούσεων για τη διευθέτηση διαφορών με κράτη και άλλα συμβαλλόμενα μέρη.

Συνεπώς, το δικαίωμα των αυτοχθόνων στην ανάπτυξη εμφανίζεται ως ένα καθαρά συλλογικό δικαίωμα στη Διακήρυξη, στην οποία η κύρια άποψη που αντικατοπτρίζεται είναι ότι το κράτος δεν διαθέτει το μοναδικό προνόμιο καθορισμού της ανάπτυξης, αλλά και οι αυτόχθονες λαοί έχουν το δικαίωμα να αρνηθούν ένα σχέδιο το οποίο βασίζεται πάνω σε μια ιδέα της ανάπτυξης που η ομάδα δεν συμμερίζεται. Χωρίς αμφιβολία, οι

---

⁷² Βλ. σχετικά στην Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών, σελ. 9, στο: http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁷³ Βλ. όπ.π., σελ. 8-9

⁷⁴ Βλ. συγκεκριμένα τα άρθρα 39-42. Βλ. όπ.π., σελ. 13-14

αυτόχθονες λαοί διαθέτουν κουλτούρες δυναμικού χαρακτήρα και αναζητούν όλο και πιο έντονα τη θέση τους στο σύγχρονο κόσμο. Δεν είναι εναντίον της ανάπτυξης, αλλά για πάρα πολύ καιρό είχαν υπάρξει θύματα της ανάπτυξης και τώρα απαιτούν να είναι συμμετέχοντες σε μία ανάπτυξη, η οποία θα είναι βιώσιμη.

2.3. Η ανάδυση των βιοπολιτισμικών δικαιωμάτων

Ίσως το πιο φιλόδοξο νομικό εργαλείο που αναγνωρίζει το ρόλο των αυτοχθόνων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων στη διατήρηση των οικοσυστημάτων είναι η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), για την οποία θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στο παρακάτω μέρος της εργασίας. Προς το παρόν όμως, αξίζει να αναφερθεί ότι η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD) παρουσιάζεται ως υπέρμαχος μιας προσέγγισης, η οποία επιχειρεί να αναγνωρίσει ορισμένα δικαιώματα επί των γενετικών πόρων, διασφαλίζοντας παράλληλα τη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των οφελών που προκύπτουν από την εμπορική και ερευνητική χρήση των εν λόγω πόρων. Μέσα από τα άρθρα της, η Σύμβαση επιβεβαιώνει τα δικαιώματα που οι κοινότητες αποκτούν πάνω στα τοπικά οικοσυστήματα, βασιζόμενη στην αρχή ότι η βιοποικιλότητα διατηρείται καλύτερα όταν οι κοινοί πόροι γίνονται αντικείμενο διαχείρισης από κοινότητες των οποίων ο τρόπος ζωής είναι άρρηκτα συνυφασμένος με τους πόρους αυτούς.⁷⁵

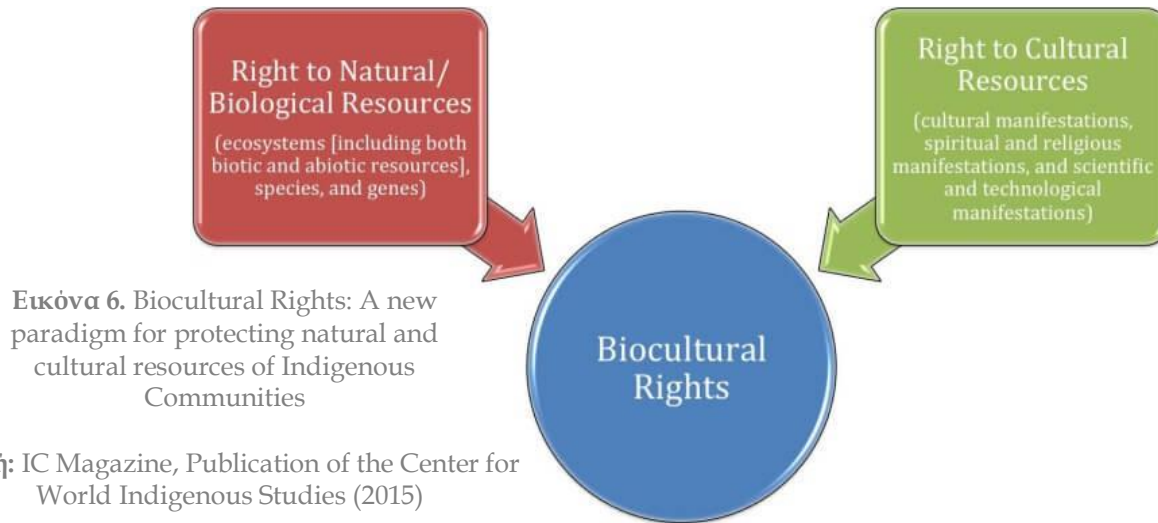
Τα δικαιώματα των κοινοτήτων, έτσι όπως έχουν γεννηθεί κυρίως μέσα από τη Σύμβαση, στηρίζονται στην αρχή ότι η αποτελεσματική διατήρηση και βιώσιμη χρήση των οικοσυστημάτων μπορεί να εξασφαλιστεί μέσω της αναγνώρισης των δικαιωμάτων των ατόμων που διαχειρίζονται και ρυθμίζουν αυτά τα οικοσυστήματα ως κοινούς πόρους. Τα δικαιώματα αυτά έχουν αρχίσει να αποκτούν διεθνή διάσταση και, μέχρι στιγμής, αναφέρονται στο διεθνές περιβαλλοντικό δίκαιο ως «βιοπολιτισμικά

---

⁷⁵ Οι αρχές και το πλαίσιο της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα έχουν γεννήσει μια σειρά από άλλες νομικές πράξεις οι οποίες υπογραμμίζουν το ρόλο των κοινοτήτων στη διατήρηση των οικοσυστημάτων και επιβεβαιώνουν κοινοτικά δικαιώματα σε κοινούς πόρους σαν έναν τρόπο για να ανακοπεί ως ένα βαθμό η ανησυχητική απώλεια της βιοποικιλότητας. Βλ. ειδικότερα: Akwé: Kon Guidelines, the Addis Ababa Principles and the Tkarihwaié:ri Code of Ethical Conduct, the Programme of Work on Protected Areas (PoWPA) and the Nagoya Protocol on Access and Benefit Sharing. Βλ. Bavikatte, K., Robinson, D., Towards a People's History of the Law: Biocultural Jurisprudence and the Nagoya Protocol on Access and Benefit Sharing, *Law, Environment and Development Journal*, Vol. 7, Issue 01, New Delhi, London, 2011, σελ. 48, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.lead-journal.org/content/11035.pdf> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

δικαιώματα» (*biocultural rights*)⁷⁶, ενώ είναι σημαντικό ότι δικαιολογούνται όχι βάσει των κοινοτήτων που έχουν επίσημο νομικό τίτλο σε ορισμένα εδάφη και ύδατα, αλλά περισσότερο βάσει της ιστορικής διαχείρισης των τελευταίων που βασίζεται στις κοινοτικές πολιτισμικές πρακτικές και πνευματικές πεποιθήσεις.⁷⁷

Τα βιοπολιτισμικά δικαιώματα ως ένα νέο πεδίο δικαίου, εμφανίστηκαν ύστερα από τη σύγκλιση τεσσάρων αλληλένδετων κινήσεων, οι οποίες περιλαμβάνουν (α) τους υποστηρικτές της «μετα-ανάπτυξης» οι οποίοι διατύπωσαν ένα όραμα για μια ανθρώπινη κοινωνία πέρα από το απαξιωμένο νεοφιλελεύθερο πρότυπο, (β) το κίνημα των Κοινών που απέρριψε τον μύθο της «τραγωδίας» και εμπειρικά απέδειξε την αποτελεσματικότητα της τοπικής αυτοδιοίκησης, (γ) την κίνηση των αυτοχθόνων πληθυσμών διεκδίκησης του δικαιώματος τους στην αυτοδιάθεση, την πολιτιστική κληρονομιά και τη διαχείριση της γης και (δ) την ώθηση για μια τρίτη γενιά

⁷⁶ Οι Bavikatte και Bennett αναφέρουν χαρακτηριστικά ότι ο όρος «βιοπολιτισμικά δικαιώματα» υποδηλώνει τα μακρά καθιερωμένα δικαιώματα μιας κοινότητας, σύμφωνα με το εθιμικό της δίκαιο, να διαχειρίζεται τα εδάφη, τα ύδατα και τους πόρους της. Τα δικαιώματα αυτά αποτελούν τα συλλογικά δικαιώματα των κοινοτήτων να εκτελούν στα πλαίσια της φύσης παραδοσιακούς ρόλους επιστασίας, όπως αυτό επινοήθηκε από τις οντολογίες των αυτοχθόνων, ενώ σήμερα γνωρίζουν όλο και μεγαλύτερη αναγνώριση από το διεθνές δίκαιο του περιβάλλοντος. Βλ. Bavikatte, K., Bennett, T., Community stewardship: the foundation of biocultural rights, *Journal of Human Rights and the Environment*, Vol. 6, Issue 01, 2015, σελ. 7, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.elgaronline.com/view/journals/jhre/6-1/jhre.2015.01.01.xml> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

⁷⁷ Βλ. Bavikatte, K., Robinson, D., Towards a People's History of the Law: Biocultural Jurisprudence and the Nagoya Protocol on Access and Benefit Sharing, *Law, Environment and Development Journal*, Vol. 7, Issue 01, New Delhi, London, 2011, σελ. 49, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.lead-journal.org/content/11035.pdf> [προσπελάστηκε στις 10/09/2015]

περιβαλλοντικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων που πάει πέρα από τα βασικά ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (πρώτη γενιά) και τα κοινωνικο-οικονομικά και πολιτιστικά δικαιώματα (δεύτερη γενιά), για να αναγνωρίσει τα κοινοτικά δικαιώματα σε ένα καθαρό και υγιές περιβάλλον και τα δικαιώματα στην αυτοδιάθεση, την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και την πολιτιστική κληρονομιά.

Στην ουσία, τα βιοπολιτισμικά δικαιώματα μπορούν να γίνουν αντιληπτά ως υποσύνολο της τρίτης γενιάς των συλλογικών δικαιωμάτων, ενώ η εμφάνιση τους αναγκάζει την επανεξέταση της συμβατικής αντίληψης της ιδιοκτησίας ως ιδιωτικής, ενισχύοντας το επιχείρημα ότι η ιδιοκτησία μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως ένα δίκτυο χρήσης και περιφρούρησης σχέσεων ανάμεσα σε μια σειρά κατόχων δικαιωμάτων. Η έννοια της διαχείρισης (stewardship) είναι κρίσιμης σημασίας, δεδομένου ότι παρέχει το ηθικό περιεχόμενο των δικαιωμάτων αυτών, ενώ τα δικαιώματα στη γη, τον πολιτισμό, την αυτο-διακυβέρνηση και την παραδοσιακή γνώση, που μας αφορά άμεσα, καθορίζονται, κατά κύριο λόγο, από ένα σύνολο αξιών που δεν είναι τόσο ανθρωποκεντρικές, αλλά βιοκεντρικές.

Η ανάδυση των βιοπολιτισμικών δικαιωμάτων φαίνεται, λοιπόν, ότι θα βοηθήσει στη νομιμοποίηση των παραδοσιακών πολιτιστικών πρακτικών που έχουν προσαρμοστεί στα τοπικά οικοσυστήματα και αντικατοπτρίζουν έναν ιδιαίτερο τρόπο ύπαρξης στον κόσμο. Η ιδέα αυτή βοηθά να εγκαινιασθεί ένα ολόκληρο νέο σύνολο λύσεων πέρα από τη μονοκαλλιέργεια της νεοφιλελεύθερης οικονομικής και πολιτικής και να παραχθεί ένα ισχυρό νομικό πλαίσιο για την επανάκτηση της παραδοσιακής γνώσης των αυτοχθόνων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες.⁷⁸ Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης εμπεριέχει δύο βασικές έννοιες: την έννοια των αναγκών, ιδίως των βασικών αναγκών των φτωχών του κόσμου, στους οποίους πρέπει να δοθεί απόλυτη προτεραιότητα, και την ιδέα των περιορισμών που θέτει η τεχνολογία και η κοινωνική οργάνωση στην ικανότητα του περιβάλλοντος να ικανοποιεί τις παρούσες και μελλοντικές ανάγκες. Μέσω της βιώσιμης ανάπτυξης, οι άνθρωποι μπορούν να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τους, προστατεύοντας ταυτόχρονα τους πόρους της γης προς όφελος των μελλοντικών γενεών. Η επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης απαιτεί την ενσωμάτωση της οικονομικής, περιβαλλοντικής⁷⁹ και κοινωνικής συνιστώσας σε όλα τα επίπεδα, με ισότιμο τρόπο και χωρίς καμία απολύτως ιεράρχηση μεταξύ τους.

Η κρατική πρακτική ισχυρίστηκε ότι η ιδέα της βιωσιμότητας αποτελεί χαρακτηριστικό των διεθνών έννομων σχέσεων τουλάχιστον από το 1893, όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστήριξαν το δικαίωμα διασφάλισης της νόμιμης και ορθής χρήσης των σφραγίδων και την προστασία τους, προς όφελος της ανθρωπότητας, από την αδικαιολόγητη καταστροφή. Από τότε, πολλές συνθήκες, διεθνείς πράξεις και αποφάσεις διεθνών δικαστηρίων, έχουν υποστηρίξει, άμεσα ή έμμεσα, την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και την αρχή ότι τα κράτη έχουν την ευθύνη να διασφαλίζουν τη βιώσιμη

---

⁷⁸ Η έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών, με επικεφαλής την Πρωθυπουργό της Νορβηγίας Gro Harlem Brundtland, ολοκλήρωσε την έρευνά της το 1987, οπότε και δημοσιεύθηκε στο γνωστό βιβλίο «Our Common Future». Στην έκθεση αυτή αναφέρεται για πρώτη φορά ο όρος «βιώσιμη ανάπτυξη». Βλ. UN, World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, 1987, σελ. 41, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [προσπελάστηκε στις 22/09/2015]

⁷⁹ Ο δρόμος της νέας θεώρησης του αναπτυξιακού φαινομένου άνοιξε για πρώτη φορά στο Ρίο το 1992, όταν η περιβαλλοντική παράμετρος υιοθετήθηκε ως απόλυτα ισότιμη συντεταγμένη του σφαιρικού αναπτυξιακού φαινομένου, το οποίο έκτοτε προσδιορίζεται μέσα από την αειφορική του διάσταση. Δέκα χρόνια αργότερα, στο Γιοχάνεσμπουργκ, έγινε επίσημα πλήρως αποδεκτή και η τελική τριδιάστατη θεώρηση του αναπτυξιακού φαινομένου. Βλ. Τσάλτας, Γρ., *Αναπτυξιακό Φαινόμενο & Τρίτος Κόσμος: Πολιτικές & Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010, σελ. 247-248

χρήση των φυσικών πόρων τους.⁸⁰ Πιο συγκεκριμένα, τέσσερα επαναλαμβανόμενα στοιχεία φαίνεται να προσδιορίζουν την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως αντανακλάται μέσα από τις διεθνείς συμφωνίες: η ανάγκη διατήρησης των φυσικών πόρων προς όφελος των μελλοντικών γενεών (αρχή της διαγενεακής ισότητας), ο σκοπός της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων κατά τρόπο που να είναι βιώσιμος ή συνετός ή ορθολογικός ή σοφός ή κατάλληλος (αρχή της βιώσιμης χρήσης των φυσικών πόρων), η δίκαιη χρήση των φυσικών πόρων, πράγμα που σημαίνει ότι η χρήση από ένα κράτος πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των άλλων κρατών (αρχή της δίκαιης χρήσης ή ενδογενεακής ισότητας) και η ανάγκη ενσωμάτωσης των περιβαλλοντικών θεμάτων στα οικονομικά και αναπτυξιακά σχέδια, προγράμματα και έργα (αρχή της ενσωμάτωσης).

Όπως φάνηκε και από τα προηγούμενα κεφάλαια, η βασιζόμενη στην κοινωνία και συλλογικά πραγματοποιηθείσα γνώση των αυτοχθόνων έχει την τάση να διατηρείται και να συσσωρεύεται μέσω πρακτικής επί πολλών γενεών, προσφέροντας ταυτόχρονα πολύτιμες πληροφορίες για την κατάσταση του περιβάλλοντος. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα πορίσματα ορισμένων ερευνών, οι οποίες έχουν επανειλημμένα καταλήξει ότι οι τρόποι χρήσης και διαχείρισης των φυσικών πόρων από τους αυτόχθονες πληθυσμούς στηρίζονται στις προοδευτικές αρχές της βιωσιμότητας.⁸¹

3.1. Η αρχή της βιώσιμης χρήσης των φυσικών πόρων

Πράγματι, οι αυτόχθονες λαοί εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις φυσικές εκτάσεις και τα οικοσυστήματα από τα οποία περιβάλλονται. Σύμφωνα με έκθεση των Ηνωμένων Εθνών, τα 60 από τα 300 εκατομμύρια περίπου των αυτοχθόνων σε όλο τον κόσμο εξαρτώνται από τα δάση για τη διατήρηση και επιβίωση τους. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι αυτόχθονες κάτοικοι συνήθως επιλέγουν συγκεκριμένη απασχόληση, όπως προσωρινοί ή μόνιμοι καλλιεργητές, κτηνοτρόφοι, κυνηγοί και τροφοσυλλέκτες, ψαράδες, ή ακόμα και κατασκευαστές χειροτεχνιών, υιοθετώντας μια στρατηγική πολλαπλών χρήσεων οικειοποίησης της φύσης. Ως εκ τούτου, εξαρτώνται από τη γη, τα

---

⁸⁰ Βλ. Sands, P., *Principles of International Environmental Law*, 2nd edition, Cambridge University Press, New York, 2003, σελ. 253

⁸¹ Βλ. Kobel, S., Ruiz, S., Zingg, D., *Natural Resource Use and Indigenous Peoples*, International Committee for the Indigenous Peoples of America, Switzerland, 2012, σελ. 18-19

δάση, την άγρια και υδρόβια ζωή, τα ποτάμια, την παραδοσιακή ιατρική και, γενικότερα, τους σπόρους και τα φυτά. Επιπλέον, είναι αξιοσημείωτο ότι έχουν διαχειριστεί το περιβάλλον που τους περιβάλλει με βιώσιμο τρόπο διαμέσου των γενεών και με τη σειρά τους, την πανίδα, τη χλωρίδα και άλλους πόρους διαθέσιμους στη γη και τα εδάφη τους, τα οποία κατάφεραν να εξασφαλίσουν τον βιοπορισμό τους, δίνοντας τους την ευκαιρία να καλλιεργήσουν και τις κοινότητες τους. Οι κοινότητες των αυτοχθόνων, συνεπώς, φαίνεται πως διατηρούν μια στενή σχέση με τη γη και τους πόρους τους, ενώ οι ίδιοι οι αυτόχθονες βλέπουν τους εαυτούς τους ως ένα μέρος του όλου οικοσυστήματος. Οι φυσικοί πόροι για αυτούς είναι σημαντικοί όχι μόνο ως μέσο παραγωγής, αλλά και ως μέρος των πνευματικών και πολιτιστικών παραδόσεων τους, κάτι που είναι ζωτικής σημασίας για την ταυτότητα τους ως λαός.⁸²

Εικόνα 7. Indigenous People hunting with blowpipes in Malaysia

Για την εξυπηρέτηση των σκοπών της, η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), στο άρθρο 2 σχετικά με την χρήση των όρων, αναφέρει ότι η βιώσιμη χρήση νοείται ως «η χρήση των συστατικών της βιολογικής ποικιλότητας κατά τρόπο και σε βαθμό που δεν θα οδηγήσει στη μακροπρόθεσμη μείωση της βιολογικής ποικιλότητας, διατηρώντας έτσι τις δυνατότητές της να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις επιδιώξεις των σημερινών και μελλοντικών γενεών».⁸³ Επίσης, σύμφωνα με το ζωτικής σημασίας

⁸² Βλ. όπ.π., σελ. 25

⁸³ Βλ. σχετικά στη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα, σελ. 4, στο: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf> [προσπελάστηκε στις 22/09/2015]

άρθρο 8 (j) της Σύμβασης, «κάθε συμβαλλόμενο μέρος πρέπει να σέβεται, να προστατεύει και να διατηρεί τις γνώσεις, καινοτομίες και πρακτικές των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων που ενσωματώνουν παραδοσιακούς τρόπους ζωής σχετικά με τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας, να προωθεί την ευρύτερη εφαρμογή τους με τη συγκατάθεση και την εμπλοκή αυτών των φορέων γνώσεων, καινοτομιών και πρακτικών και να ενθαρρύνει την ισότιμη κατανομή των οφελών που προκύπτουν από τη χρησιμοποίηση αυτών των γνώσεων, καινοτομιών και πρακτικών»⁸⁴, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 10 (c), «κάθε συμβαλλόμενο μέρος θα πρέπει να προστατεύει και να ενθαρρύνει τις συνήθειες χρήσεις των βιολογικών πόρων σε συμφωνία με τις παραδοσιακές πολιτιστικές πρακτικές οι οποίες είναι συμβατές με τη διατήρηση ή βιώσιμη χρήση των πόρων».⁸⁵

3.2. Η αρχή της ευθυδικίας (equity)

Η ευθυδικία (equity), ή διαφορετικά ισότητα/δικαιοσύνη, είναι κεντρικής σημασίας για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης, κάτι το οποίο είναι εμφανές μέσα από πολυάριθμα διεθνή κείμενα. Για παράδειγμα, η Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή του 1992 (United Nations Framework Convention on Climate Change-UNFCCC) κάνει λόγο στο άρθρο 3 (1) για διαγενεακή ισότητα, όπως και το τελευταίο εδάφιο του προοιμίου της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα του 1992 (CBD), η Διεθνής Σύμβαση για την Καταπολέμηση της Ερημοποίησης και της Ξηρασίας του 1994 (Desertification Convention), η Σύμβαση της Στοκχόλμης για τους Έμμονους Οργανικούς Ρύπους του 2001 (Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants-POPs) κ.ά. Παρομοίως, η Αρχή 3 της Διακήρυξης του Ρίο του 1992 (Rio Declaration) αναφέρει ότι το δικαίωμα στην ανάπτυξη πρέπει να ικανοποιείται, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται δίκαια στις αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές ανάγκες των σημερινών και μελλοντικών γενεών, ενώ η Αρχή 5 προβλέπει ότι όλα τα κράτη και όλοι οι άνθρωποι πρέπει να συνεργαστούν στο ουσιαστικό ζήτημα εξάλειψης της φτώχειας, ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη βιώσιμη ανάπτυξη, προκειμένου να μειωθούν οι ανισότητες στο βιοτικό επίπεδο και να καλυφθούν σε μεγαλύτερο βαθμό οι ανάγκες της πλειοψηφίας των

---

⁸⁴ Βλ. όπ.π., σελ. 6

⁸⁵ Βλ. όπ.π., σελ. 8

ανθρώπων του κόσμου. Επίσης, η παράγραφος 6 της Διακήρυξης της Κοπεγχάγης του 2002 (Copenhagen Declaration) κάνει προτάσεις για δίκαιη κοινωνική ανάπτυξη και κοινωνική δικαιοσύνη. Η έννοια της ευθυδικίας είναι επίσης ενσωματωμένη στους Στόχους της Χιλιετίας των Ηνωμένων Εθνών (MDGs), όπως για παράδειγμα στο στόχο εξάλειψης της φτώχειας, καθώς και στη Διακήρυξη της Χιλιετίας.

Η ευθυδικία, όπως φάνηκε και παραπάνω, περιλαμβάνει τόσο τη διαγενεακή ισότητα, δηλαδή το δικαίωμα των μελλοντικών γενεών να απολαμβάνουν ένα δίκαιο επίπεδο της κοινής κληρονομιάς όσο και την ενδογενεακή ισότητα, δηλαδή το δικαίωμα όλων των ανθρώπων εντός της τρέχουσας γενιάς στη δίκαιη πρόσβαση στους φυσικούς πόρους της γης.⁸⁶ Με άλλα λόγια, η σημερινή γενιά έχει το δικαίωμα χρήσης και απόλαυσης των πόρων της γης, όμως ταυτόχρονα είναι υποχρεωμένη να λαμβάνει υπόψη το μακροπρόθεσμο αντίκτυπο των δραστηριοτήτων της και να διατηρεί τη βάση των πόρων και του περιβάλλοντος προς όφελος⁸⁷ των μελλοντικών γενεών της ανθρωπότητας.

Χαρακτηριστικά, η Διακυβερνητική Επιτροπή του WIPO για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τους Γενετικούς Πόρους, την Παραδοσιακή Γνώση και τη Λαογραφία (IGC), το 2014, τόνισε για άλλη μια φορά, ότι για την προστασία της παραδοσιακής γνώσης είναι αναγκαία η εξασφάλιση της δίκαιης και ισότιμης κατανομής των χρηματικών και μη χρηματικών οφελών (fair and equitable benefit-sharing) που προκύπτουν από τη χρήση της παραδοσιακής γνώσης, συμπεριλαμβανομένης της καθιέρωσης αμοιβαία συμφωνηθέντων όρων⁸⁸, ενώ, γενικότερα, η ίδια η αρχή της ευθυδικίας και της συμμετοχής στα οφέλη (principle of equity and benefit-sharing) θα

---

⁸⁶ Ορισμένα εθνικά δικαστήρια έχουν αναφερθεί στο δικαίωμα των μελλοντικών γενεών σε υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιον τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το Ανώτατο Δικαστήριο της Δημοκρατίας των Φιλιππίνων στην περίπτωση ανηλίκων *Orosa*. Το Δικαστήριο εξετάζοντας την έννοια της ευθύνης μεταξύ των γενεών, ανέφερε ότι κάθε γενιά έχει ευθύνη στην επόμενη για τη διατήρηση του ρυθμού και της αρμονίας που απαιτείται για την πλήρη απόλαυση μιας ισορροπημένης και υγιούς οικολογίας. Βλ. Kurukulasuriya, L., Robinson, N., *Training Manual on International Environmental Law*, UNEP/Earthprint, 2006, σελ. 26-27

⁸⁷ Στο πλαίσιο αυτό, το όφελος νοείται υπό την ευρύτερη έννοια, συμπεριλαμβανομένου του οικονομικού, περιβαλλοντικού, κοινωνικού και ενδογενούς κέρδους. Βλ. ό.π., σελ. 26

⁸⁸ Βλ. αναλυτικότερα WIPO, Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, *The Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles*, Twenty-Seventh Session, Geneva, 2013, σελ. 7, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/tk/en/wipo_grtkf_ic_27/wipo_grtkf_ic_27_4.pdf [προσπελάστηκε στις 22/09/2015]

πρέπει να γίνεται σεβαστή για να εξασφαλιστεί ότι οι ειδικές ουσιώδεις διατάξεις είναι δίκαιες, ισορροπημένες και αποτελεσματικές, προωθώντας τους στόχους προστασίας της παραδοσιακής γνώσης.⁸⁹

Επιπρόσθετα, το ίδιο το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια σχετικά με την Πρόσβαση στους Γενετικούς Πόρους και τη Δίκαιη και Ισότιμη Συμμετοχή στα Οφέλη που προκύπτουν από τη χρησιμοποίησή τους (ABS), αποτελώντας μια συμπληρωματική συμφωνία της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), παρέχει ένα διαφανές νομικό πλαίσιο για την αποτελεσματική εφαρμογή του ενός από τους τρεις στόχους που έχει θέσει η Σύμβαση: τη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των οφελών (fair and equitable benefit-sharing) που προκύπτουν από την αξιοποίηση των γενετικών πόρων, στοχεύοντας ταυτόχρονα στη διατήρηση και βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας.⁹⁰

---

⁸⁹ Βλ. όπ.π., σελ. 10

⁹⁰ Βλ. ειδικότερα στην επίσημη ιστοσελίδα της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα, στο: <https://www.cbd.int/abs/about/default.shtml> [προσπελάστηκε στις 22/09/2015]

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

**ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΜΕ ΤΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Οι βιολογικοί πόροι της γης είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της ανθρωπότητας. Ως εκ τούτου, υπάρχει μια αυξανόμενη αναγνώριση ότι η βιολογική ποικιλομορφία αποτελεί παγκόσμιο περιουσιακό στοιχείο τεράστιας αξίας για τις σημερινές και μελλοντικές γενεές.

Κεντρικός σκοπός του κεφαλαίου είναι η ανάδειξη του διαφορετικού τρόπου προσέγγισης της παραδοσιακής γνώσης κάτω από το περιβαλλοντικό καθεστώς της βιοποικιλότητας και της κλιματικής αλλαγής αντίστοιχα. Στην πρώτη περίπτωση, η διαχείριση της παραδοσιακής γνώσης αποκτά μία μεγαλύτερη οικονομική διάσταση, με τους χρήστες της παραδοσιακής γνώσης να επιδιώκουν την εκμετάλλευση της τελευταίας για καθαρά εμπορικούς σκοπούς και με τους πάροχους της παραδοσιακής γνώσης, που είναι κατά κύριο λόγο οι αυτόχθονες, να επιζητούν τη σύναψη συμβολαίων ιδιωτικού δικαίου για την επίτευξη δίκαιου και ισότιμου διαμοιρασμού των χρηματικών οφελών που προκύπτουν από την χρήση των βιολογικών πόρων. Αντίθετα, στη δεύτερη περίπτωση, η διαχείριση της παραδοσιακής γνώσης γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται κυρίως η προσαρμογή, και κατ' επέκταση η επιβίωση, των αυτοχθόνων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων απέναντι στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, εξ' ου και η σύντομη αναφορά που θα επακολουθήσει.

4.1. Η Παραδοσιακή Γνώση υπό το καθεστώς της Κλιματικής Αλλαγής

Οι αυτόχθονες πληθυσμοί, ζώντας στα περισσότερα ποικιλόμορφα αλλά ταυτόχρονα ευαίσθητα οικοσυστήματα του πλανήτη, είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής εξαιτίας τόσο της άμεσης εξάρτησης τους από τα τοπικά, φυσικά συστήματα για την ευημερία τους, όσο και της μειονεκτικής κοινωνικοοικονομικής θέσης τους που προκαλείται από τις ιστορικές, πολιτικές και κοινωνικές διακρίσεις εις βάρος τους.

4.1.1. Η ειδική ευπάθεια των αυτοχθόνων λαών στην Κλιματική Αλλαγή

Είναι γενικά παραδεκτό ότι οι φτωχές και εξαρτώμενες από τους φυσικούς πόρους κοινότητες, συμπεριλαμβανομένων των κοινοτήτων των αυτοχθόνων λαών, ιδιαίτερα στον αναπτυσσόμενο κόσμο, είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και υποφέρουν δυσανάλογες επιπτώσεις. Ως γνωστόν, οι αυτόχθονες λαοί εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη γη και τους φυσικούς πόρους τους για την επιβίωση τους.⁹¹ Το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής προκαλεί ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις στην καθημερινότητα αλλά και την ίδια την επιβίωση των αυτοχθόνων πληθυσμών, αν και οι τελευταίοι, ακολουθώντας βιώσιμο τρόπο ζωής, δεν έχουν συμβάλει καθόλου ή έστω ελάχιστα στην εμφάνιση της. Εντούτοις, συνιστούν τους πρώτους που υφίστανται τις πλέον έντονες συνέπειες του φαινομένου και, μάλιστα, χωρίς να διαθέτουν τα τεχνικά, τεχνολογικά και οικονομικά μέσα για την αντιμετώπιση της, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι συνήθως κατοικούν στις περισσότερο τρωτές περιοχές του πλανήτη που μετατρέπονται σε ευάλωτα οικοσυστήματα ενόψει του φάσματος της κλιματικής αλλαγής. Επομένως, λόγω της εξάρτησης των αυτοχθόνων πληθυσμών από τη γη τους αυξάνεται και η τρωτότητα τους, όπως συμβαίνει, για παράδειγμα στην περίπτωση των Ινουίτ στον Αρκτικό Κύκλο, οι οποίοι εξαρτώνται απόλυτα από τον πάγο που λιώνει λόγω της κλιματικής αλλαγής.⁹²

Οι αλλαγές που υφίσταται το οικοσύστημα λόγω της κλιματικής αλλαγής έχουν συνέπειες στη χρήση, την προστασία και τη διαχείριση της άγριας ζωής, της αλιείας και των δασών, επηρεάζοντας ταυτόχρονα τις συνήθειες χρήσεις των πολιτισμικών και οικονομικά σημαντικών ειδών και πόρων. Για τους αυτόχθονες πληθυσμούς, η αλλαγή του κλίματος δεν είναι, ωστόσο, απλώς θέμα φυσικών αλλαγών στο περιβάλλον στο

---

⁹¹ Το περιβάλλον, η γη, τα εδάφη και οι πόροι των αυτοχθόνων είναι, στην ουσία, η βάση αυτή καθεαυτή των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών συστημάτων τους, των οικολογικών τους γνώσεων και της ταυτότητας τους ως ξεχωριστοί λαοί. Βλ. Oviedo, G., Fincke, A., *Indigenous Peoples and Climate Change*, European Parliament, Brussels, 2002, σελ. 12

⁹² Ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι οι αυτόχθονες γυναίκες είναι ακόμα περισσότερο ευάλωτες στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Η δυσανάλογη συμμετοχή τους στην αναπαραγωγική εργασία, τα ασθενή δικαιώματα ιδιοκτησίας τους, η περιορισμένη πρόσβαση τους σε πόρους, καθώς και η μειωμένη κινητικότητα τους λόγω της φροντίδας των παιδιών και των ηλικιωμένων, είναι μερικοί από τους παράγοντες που επιδεινώνουν την ιδιαίτερα ευάλωτη κατάσταση τους. Βλ. Mearns, R., Norton, A., *Social Dimensions of Climate Change: Equity and Vulnerability in a Warming World*, World Bank Publications, Washington, 2010, σελ. 18-19

οποίο ζουν. Πολλοί φοβούνται ότι η οικονομία και η χρήση των πόρων θα μπορούσαν να απειληθούν, ακολουθούμενες από τη διάβρωση της κοινωνικής ζωής, της παραδοσιακής γνώσης και του πολιτισμού τους. Ως εκ τούτου, για τους αυτόχθονες πληθυσμούς η κλιματική αλλαγή δεν είναι μόνο περιβαλλοντικό ζήτημα, αλλά ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και πολιτιστικής επιβίωσης.⁹³ Εκτός από την ίδια την κλιματική αλλαγή, οι διεθνείς και εθνικές πρωτοβουλίες μετριασμού (mitigation)⁹⁴ της κλιματικής αλλαγής, που αναπτύσσονται επί του παρόντος, αποτελούν επιπρόσθετο κίνδυνο για την ασφάλεια και το βιοπορισμό των αυτοχθόνων πληθυσμών, δεδομένου ότι σε αυτές τις περιπτώσεις τα διεθνώς αναγνωρισμένα δικαιώματά τους και η παραδοσιακή γνώση τους συνήθως παραβλέπονται.

4.1.2. Η προσαρμογή των αυτοχθόνων λαών στην Κλιματική Αλλαγή

Πράγματι, μια σειρά από διεθνή και εθνικά όργανα μετριασμού έχουν δημιουργηθεί, αποτελώντας ιδρύματα τα οποία δεν λαμβάνουν απαραίτητα υπόψη τις απόψεις και τα συμφέροντα των αυτόχθονων πληθυσμών, αλλά με τα οποία παρόλα αυτά οι αυτόχθονες πρέπει να διαπραγματευτούν. Τα τελευταία χρόνια βέβαια, η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή (adaptation)⁹⁵ φαίνεται να κερδίζει μεγαλύτερη προσοχή, καθώς όλο και περισσότερο γίνεται αντιληπτό ότι ο μετριασμός της είναι αναγκαίος, αλλά δύσκολα επιτεύξιμος, δεδομένου ότι οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής είναι

---

⁹³ Βλ. στην επίσημη ιστοσελίδα της Διεθνούς Ομάδας Εργασίας για τις Υποθέσεις των Αυτοχθόνων Πληθυσμών, στο: <http://www.iwgia.org/environment-and-development/climate-change> [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

⁹⁴ Επιγραμματικά, υφίστανται δύο μέθοδοι αντιμετώπισης των αρνητικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής: α) η προσαρμογή που βασίζεται στην εμπλοκή της κοινότητας και σε δράσεις για την ανάπτυξη της προσαρμοστικής ικανότητας στις νέες συνθήκες με μείωση της τρωτότητας του συστήματος και β) ο μετριασμός του κινδύνου καταστροφών, δηλαδή η ανάπτυξη πολιτικών για την ελαχιστοποίηση της τρωτότητας, των κινδύνων και του αντίκτυπου των καταστροφών στην κοινωνία. Βλ. Vose, J., Klerzig, K., *Climate Change Adaptation and Mitigation Management Options: A Guide for Natural Resource Managers in Southern Forest Ecosystems*, CRC Press, Taylor & Francis Group, Boca Raton, 2014, σελ. 1-2

⁹⁵ Η έννοια της προσαρμογής αναφέρεται ρητά στα άρθρα 2 και 4 της Σύμβασης-Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή του 1992. Εξαιρετικής σημασίας είναι ο προσδιορισμός της έννοιας της προσαρμογής στο πεδίο της κλιματικής επιστήμης, που ορίζεται ως η διαδικασία προσαρμογής του συστήματος που πλήττεται από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στα νέα δεδομένα που καλείται να αντιμετωπίσει. Βλ. σχετικά στη Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή, σελ. 9-11, στο: https://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/pdf/conveng.pdf [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

αναπόφευκτες σε μεγάλο βαθμό.⁹⁶ Μέχρι στιγμής, οι στρατηγικές αντιμετώπισης και προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή των αυτόχθονων, δεν έχουν αναγνωριστεί σε έγγραφα που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή. Ωστόσο, οι αυτόχθονες πληθυσμοί μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην εξεύρεση λύσεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ευρύτερη κοινωνία. Είναι, άλλωστε, μεταξύ των πρώτων που έχουν υποστεί τις επιπτώσεις και ανταποκριθεί στην αλλαγή του κλίματος με δημιουργικό τρόπο, με βάση την παραδοσιακή γνώση τους και άλλες τεχνολογίες.

Ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα πρακτικών παραδοσιακής και καινοτόμας προσαρμογής των αυτοχθόνων πληθυσμών που έχουν ήδη τεθεί σε εφαρμογή για την αντιμετώπιση των διαφόρων κινδύνων της κλιματικής αλλαγής είναι η διαφοροποίηση της βάσης των πόρων, η αλλαγή στις ποικιλίες και τα είδη, η επισιτιστική ασφάλεια μέσω αναζωογόνησης των παραδοσιακών διατροφικών συστημάτων, οι νέες μορφές αποθήκευσης και καλλιεργητικών πρακτικών, η αλλαγή της περιόδου κυνηγιού και συλλογής τροφής, η αλλαγή της θέσης και της μετανάστευσης, η συμπληρωματική άρδευση, η μείωση του κινδύνου καταστροφών με βάση την κοινότητα, ο συνδυασμός της παραδοσιακής και της επιστημονικής γνώσης κ.ά.⁹⁷

Μεταξύ άλλων ειδών προσαρμογής, η προσαρμογή που στηρίζεται στην κοινότητα (community-based adaptation) φαίνεται να είναι η πιο αποδοτική, αφού οι αυτόχθονες πληθυσμοί οργανώνονται κυρίως σε κοινότητες, για την εφαρμογή της οποίας κεντρικό ρόλο διαδραματίζουν τα μέλη της κοινότητας και η ανάπτυξη δικτύων με τοπικές συλλογικές πρωτοβουλίες για προσαρμογή στις νέες περιβαλλοντικές συνθήκες. Τονίζεται ότι για την εφαρμογή της μεθόδου αυτής είναι συχνά απαραίτητη η συνεργασία με την επιστημονική γνώση καθώς και η παροχή χρηματοδότησης και

---

⁹⁶ Βλ. Oviedo, G., Fincke, A., *Indigenous Peoples and Climate Change*, European Parliament, Brussels, 2002, σελ. 16

⁹⁷ Σύμφωνα με τον Oviedo Gonzalo, η προσαρμοστική ικανότητα των αυτοχθόνων πληθυσμών εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως τη φυσική τους θέση, τα δικαιώματα χρήσης συγκεκριμένων πόρων και γης, καθώς και την πρόσβαση σε διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της γνώσης, της τεχνολογίας, της λήψης αποφάσεων, της εκπαίδευσης, της υγειονομικής περίθαλψης και των τροφίμων. Η προσαρμοστική ικανότητα μπορεί επίσης να είναι ετερογενή μέσα σε μια κοινότητα, με τις γυναίκες συχνά να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, δεδομένου ότι δεν έχουν τη δυνατότητα ελέγχου των πόρων για την επιτυχή προσαρμογή τους. Βλ. όπ.π., σελ. 17

κρατικού σχεδιασμού, όμως σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να αγνοούνται οι ιδιαιτερότητες της εκάστοτε περιοχής.⁹⁸

Οι αυτόχθονες πληθυσμοί, βέβαια, συχνά επιδίδονται σε στρατηγικές για την άμεση και βραχυπρόθεσμη προσαρμογή τους, δεδομένου ότι συχνά αντιμετωπίζουν περιορισμούς πόρων και ικανότητας για την εφαρμογή των αναγκαίων μέτρων προσαρμογής, ενώ συχνά στερούνται βασικές πληροφορίες σχετικά με τις πολιτικές της κλιματικής αλλαγής, τις παρεμβάσεις και τους τεχνολογικούς και οικονομικούς πόρους που θα μπορούσαν να τους βοηθήσουν να ανταποκριθούν καλύτερα μακροπρόθεσμα στην κλιματική αλλαγή. Ένας ακόμη περιοριστικός παράγοντας σε πολλές περιπτώσεις είναι ότι η προσαρμογή των αυτόχθονων πληθυσμών έχει αναπτυχθεί μέσα από κοινοτικές συζητήσεις, παρατηρήσεις και καθημερινές διαδικασίες λήψης αποφάσεων και όχι μέσω τυπικών διαδικασιών μακροπρόθεσμου σχεδιασμού, επομένως, η καταγραφή και η διάδοση αυτών των πρακτικών καταλήγει δυσχερές έργο.

4.1.3. Συνάρθρωση Παραδοσιακής και Επιστημονικής Γνώσης ως το κλειδί για την Κλιματική Αλλαγή

Παρά τις ελλείψεις των αυτόχθονων πληθυσμών, η παραδοσιακή γνώση μπορεί να συμβάλλει καταλυτικά στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, ενόψει της εμπειρίας που έχει συσσωρεύσει από την παρατήρηση της φύσης. Ωστόσο, τα νέα δεδομένα που έχουν διαμορφωθεί από το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, καθώς και η επικυριαρχία δυτικών προτύπων ζωής στις αυτόχθονες κοινωνίες, έχουν επιφέρει πλήγματα στην παραδοσιακή γνώση, η οποία καλείται να αναπροσαρμοστεί στις νέες συνθήκες. Συνεπώς, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι είναι ζωτικής σημασίας η συνάρθρωση της παραδοσιακής γνώσης με την επιστημονική γνώση για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, με την πρώτη να βασίζεται σε χρόνια εμπειρική παρατήρηση των ιδιαιτεροτήτων του εκάστοτε οικοσυστήματος και με

---

⁹⁸ Βλ. Abate, R., Ann Kronk, E., *Climate Change and Indigenous Peoples: The Search for Legal Remedies*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, 2013, σελ. 97-99

τη δεύτερη να προσφέρει γνώση σχετικά με τα νέα δεδομένα που επιφέρει η κλιματική αλλαγή.⁹⁹

Η παραδοσιακή γνώση έχει τη δυνατότητα προώθησης της επιστημονικής κατανόησης, παρέχοντας νέες πληροφορίες και προοπτικές που αντικαθιστούν εκείνες που κατέχουν σήμερα οι επιστήμονες. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές ειδικότερα σε απομακρυσμένες περιοχές που δεν βρίσκονται στο επίκεντρο της επικρατούσας επιστημονικής έρευνας. Η αναγνώριση ότι οι τοπικές κοινότητες και οι αυτόχθονες λαοί έχουν τις δικές τους οικολογικές αντιλήψεις, πρακτικές διατήρησης και στόχους διαχείρισης των πόρων, καθώς και το γεγονός ότι στο παρελθόν γίνονταν αντιληπτοί απλά ως χρήστες πόρων, ενώ πλέον αναγνωρίζονται ως βασικοί παράγοντες της περιβαλλοντικής διαχείρισης, προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Κρίνεται όμως αναγκαία, προκειμένου η συνεργασία μεταξύ της παραδοσιακής και επιστημονικής γνώσης να είναι αποτελεσματική, η υιοθέτηση ορισμένων προϋποθέσεων, όπως η δημιουργία συνεργατικού πνεύματος και η απλουστευμένη μετάδοση των στοιχείων της επιστημονικής έρευνας, μιας και η ευπαθής ομάδα των αυτοχθόνων αδυνατεί να διαβάσει μελέτες εξειδικευμένου τεχνικού χαρακτήρα, ενώ υπάρχει πάντα η δυσκολία λόγω της χρήσης διαφορετικής γλώσσας και επιστημονικών όρων. Μια άλλη βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική συνάρθρωση της επιστημονικής και της παραδοσιακής γνώσης είναι η αμοιβαία διάθεση συνεργασίας των πορισμάτων της κάθε πλευράς, διότι τυχόν ανταγωνιστική διάθεση και έλλειψη εμπιστοσύνης δεν οδηγούν στο επιθυμητό αποτέλεσμα επίλυσης του προβλήματος. Επιπλέον, βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική εφαρμογή της μεθόδου προσαρμογής είναι η συνεργασία ανεπτυγμένου και αναπτυσσόμενου κόσμου, η ανάπτυξη των κατάλληλων πολιτικών σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς και η δυνατότητα συμμετοχής των αυτοχθόνων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, δεδομένου ότι είναι οι πιο άδικα θιγόμενοι από την κλιματική αλλαγή.

---

⁹⁹ Βλ. Lertzman, D., Best of two worlds: Traditional ecological knowledge and Western science in ecosystem-based management, *Journal of Ecosystems and Management*, Vol. 10, Issue 03, 2010, σελ. 105-106, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.jem.forrex.org/index.php/jem/article/view/40> [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

Καθίσταται απαραίτητο, λοιπόν, να γίνουν κατανοητές οι συνέργειες μεταξύ παραδοσιακής και επιστημονικής γνώσης, ώστε να ανταποκριθεί η καθεμία κατάλληλα στους κινδύνους της κλιματικής αλλαγής. Η ανάγκη για συνάρθρωση των δύο αυτών πηγών γνώσης είναι μέγιστη ανάγκη πλέον, αφού για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής είναι παραδεκτό ότι η συμβατική προσέγγιση βλέπει περισσότερο απλουστευμένα το πρόβλημα. Ωστόσο, οι διαφορές των κοσμοθεωριών μεταξύ των επιστημόνων και των αυτοχθόνων συνεχίζουν να υφίστανται και να δημιουργούν εμπόδια στην ουσιαστική συνεργασία, όπως και η ευρέως διαδεδομένη άποψη ότι η επιστήμη παρέχει ανώτερες γνώσεις και πληροφορίες από άλλα συστήματα γνώσης.

4.2. Η Παραδοσιακή Γνώση υπό το καθεστώς της Βιοποικιλότητας – Θεσμικό Πλαίσιο

Η προστασία της φύσης βρίσκεται στο επίκεντρο της κουλτούρας και των αξιών των αυτοχθόνων. Η διατήρηση, βιώσιμη χρήση και ίση κατανομή των οφελών που παρέχει η φύση, που αποτελούν ταυτόχρονα τους τρεις στόχους της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), είναι ταυτόχρονα οι ακρογωνιαίοι λίθοι των αυτοχθόνων κοινωνιών. Για περισσότερα από 300 εκατομμύρια αυτόχθονες, η γη αποτελεί τη βάση της πολιτιστικής και πνευματικής τους ταυτότητας, καθώς και ιερή κληρονομιά που προέρχεται από τους προγόνους και περιλαμβάνει υποχρεώσεις διαμέσου των γενεών.

Εικόνα 8. Woman farming rice in Kalimpong in the eastern Himalaya region of India

Επειδή η βιολογική ποικιλομορφία διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη ζωή και την καθημερινότητα πολλών αυτοχθόνων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι αυτές οι κοινότητες έχουν αποκτήσει εξαιρετικές γνώσεις σχετικά με τον καλύτερο τρόπο διατήρησης και βιώσιμης χρήσης των ανεκτίμητης αξίας βιολογικών πόρων, η συνεχιζόμενη διάβρωση και απώλεια της παραδοσιακής γνώσης αποτελεί μια μεγάλη βαθμού ανησυχία για τους αυτόχθονες όλου του κόσμου.¹⁰⁰

4.2.1. Η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (Convention on Biological Diversity)

Απέναντι στο πρόβλημα απώλειας της βιοποικιλότητας, το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP) συγκάλεσε την Ad Hoc Ομάδα Εργασίας Εμπειρογνομόνων για τη Βιολογική Ποικιλότητα τον Νοέμβριο του 1988 προκειμένου να διερευνήσει την ανάγκη για τυχόν θέσπιση μιας διεθνούς σύμβασης για τη βιολογική ποικιλότητα. Το Μάιο του 1989, ιδρύθηκε η Ad Hoc Ομάδα Εργασίας Τεχνικών και Νομικών Εμπειρογνομόνων¹⁰¹ προκειμένου να επιτευχθεί η εκπόνηση ενός διεθνούς νομικού εργαλείου για τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας. Οι εμπειρογνώμονες κλήθηκαν να λάβουν υπόψη την ανάγκη διαμοιρασμού του κόστους και των οφελών μεταξύ των ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών, καθώς και τους τρόπους και τα μέσα για τη στήριξη της καινοτομίας που προέρχεται από τον τοπικό πληθυσμό. Το έργο της ομάδας κορυφώθηκε στις 22 Μαΐου του 1992 με τη Διάσκεψη στο Ναϊρόμπι, όπου τελικά η έγκριση του συμφωνηθέντος κειμένου της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα έγινε πραγματικότητα.

Η Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (*Convention on Biological Diversity-CBD*) υπογράφηκε στις 5 Ιουνίου του 1992 στο πλαίσιο της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (United Nations Conference on

---

¹⁰⁰ Βλ. Amiott, J., Investigating the Convention on Biological Diversity's Protections for Traditional Knowledge, *Journal of Environmental and Sustainability Law*, Vol. 11, Issue 01, 2003, σελ. 16, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://scholarship.law.missouri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1215&context=jesl> [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

¹⁰¹ Μέχρι το Φεβρουάριο του 1991, η Ad Hoc Ομάδα Εργασίας είχε γίνει γνωστή ως «Διακυβερνητική Επιτροπή Διαπραγματεύσεων». Βλ. σχετικά στην επίσημη ιστοσελίδα της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα, στο: <https://www.cbd.int/history/> [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

Environment and Development) και τέθηκε σε ισχύ στις 29 Δεκεμβρίου του 1993.¹⁰² Οι τρεις κύριοι στόχοι που έθεσε εξ' αρχής η Σύμβαση ήταν η συντήρηση της βιολογικής ποικιλομορφίας, η βιώσιμη χρήση των πόρων και η δίκαιη και ισότιμη κατανομή των ωφελημάτων που προκύπτουν από τη χρήση των γενετικών πόρων, ενώ αποτέλεσε την πρώτη διεθνή περιβαλλοντική σύμβαση η οποία ανέπτυξε μέτρα για τη χρήση και προστασία της παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται έντονα με τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας.

Στη συνεδρίαση της Σύμβασης, στο Μπουένος Άιρες, το 1996, δόθηκε έμφαση στην τοπική και παραδοσιακή γνώση, ενώ διαπιστώθηκε ότι οι βασικοί φορείς της, όπως οι τοπικές κοινότητες και οι αυτόχθονες λαοί, θα πρέπει να έχουν αναγνωρισμένη κυριαρχία από τα κράτη πάνω στους βιολογικούς πόρους των εδαφών τους, ώστε να μπορούν να διαωσιώνουν την προστασία τους. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 8 (j) της Σύμβασης αναφέρει ότι, «κάθε συμβαλλόμενο μέρος πρέπει να σέβεται, να προστατεύει και να διατηρεί τις γνώσεις, καινοτομίες και πρακτικές των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων που ενσωματώνουν παραδοσιακούς τρόπους ζωής σχετικά με τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας, να προωθεί την ευρύτερη εφαρμογή τους με τη συγκατάθεση και την εμπλοκή αυτών των φορέων γνώσεων, καινοτομιών και πρακτικών και να ενθαρρύνει την ισότιμη κατανομή των οφελών που προκύπτουν από τη χρησιμοποίηση αυτών των γνώσεων, καινοτομιών και πρακτικών».¹⁰³ Το συγκεκριμένο άρθρο, στην ουσία, ζητάει την αναγνώριση της παραδοσιακής γνώσης, τον σεβασμό απέναντι στους κατόχους της και τις κατάλληλες δράσεις από τα συμβαλλόμενα μέρη για την ενασχόληση με την εν λόγω γνώση. Η συχνή επανάληψη καταγραφής του σε πολυάριθμα σημεία της παρούσας εργασίας είναι ζωτικής σημασίας, δεδομένου ότι περιέχει ουσιαστικές υποχρεώσεις απέναντι στα κράτη τα οποία καλούνται να σέβονται, να διαφυλάττουν και να διατηρούν την παραδοσιακή γνώση εντός της επικράτειας τους.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η Διάσκεψη των Μερών (COP) έχει συστήσει μια Ομάδα Εργασίας, η οποία είναι ανοικτή προς όλους τους φορείς και εκπρόσωπους των

---

¹⁰² Η πρώτη σύνοδος της Διάσκεψης των Μερών (COP) είχε προγραμματιστεί για το 1994 στις Μπαχάμες. Βλ. όπ.π.

¹⁰³ Επιπλέον άρθρα που προβλέπουν την προστασία της παραδοσιακής γνώσης στα πλαίσια της Σύμβασης είναι τα 10 (c), 17 (2) και 18 (4). Βλ. σχετικά στη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα, σελ. 8, 11 και 12, στο: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf> [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων, ειδικά για να επιβλέπει την εφαρμογή του άρθρου 8 (j) και τις σχετικές διατάξεις της Σύμβασης.¹⁰⁴ Βέβαια, σε γενικές γραμμές, οι χώρες αντιμετώπισαν αρκετές προκλήσεις και εμπόδια όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 8 (j), μεταξύ των οποίων, η περιορισμένη αξιοποίηση της υπάρχουσας επιστημονικής και παραδοσιακής γνώσης, η έλλειψη δυναμικότητας των τοπικών κοινοτήτων, η έλλειψη οικονομικών, ανθρώπινων και τεχνικών πόρων, η έλλειψη δημόσιας εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης σε όλα τα επίπεδα, η έλλειψη συνεργειών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και, γενικά, η άρνηση συμβαλλομένων μερών της Σύμβασης ως προς την τήρηση ορισμένων υποχρεωτικών μέτρων, όπως η προηγούμενη συναίνεση των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινοτήτων κατά την πρόσβαση στην παραδοσιακή γνώση τους.

Σημαντική ήταν και η ίδρυση το 1996 του Διεθνούς Φόρουμ των Αυτοχθόνων για τη Βιοποικιλότητα (International Indigenous Forum on Biodiversity-IIFB), κατά την τρίτη Διάσκεψη των Συμβαλλομένων Μερών της Σύμβασης (COP3) στο Μπουένος Άιρες της Αργεντινής. Το φόρουμ αυτό, με λίγα λόγια, αποτελεί μια συλλογή από εκπροσώπους αυτοχθόνων κυβερνήσεων, αυτοχθόνων μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) και αυτοχθόνων επιστημόνων και ακτιβιστών που οργανώνουν γύρω από τη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD) σημαντικές διεθνείς περιβαλλοντικές συναντήσεις, προσπαθώντας να επηρεάσουν τις κυβερνήσεις να αναγνωρίσουν και να σεβαστούν τα δικαιώματα των αυτοχθόνων στην παραδοσιακή γνώση και τους πόρους τους.¹⁰⁵

Ωστόσο, από την υπογραφή της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), το 1992, το επίπεδο θέσπισης εθνικών νομοθεσιών για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη δίκαιη και ισότιμη συμμετοχή στα οφέλη που προκύπτουν από τη χρήση τους (ABS) παραμένει σχετικά χαμηλό. Ενώ 193 κράτη έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση, περίπου 60 από αυτά έχουν θεσπίσει σχετικούς κανονισμούς, εκ των οποίων τα μισά

---

¹⁰⁴ Κύριες λειτουργίες της Ομάδας Εργασίας είναι να συμφωνεί σχετικά με τα προγράμματα εργασιών για την εφαρμογή της Σύμβασης και να παρακολουθεί την πρόοδό τους. Η συμμετοχή των παρατηρητών ενθαρρύνεται, ενώ οι εκπρόσωποι των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων συμμετέχουν στις συνεδριάσεις της Διάσκεψης των Μερών (COP). Βλ. Kiene, T., *The Legal Protection of Traditional Knowledge in the Pharmaceutical Field: An Intercultural Problem on the International Agenda*, Waxmann Verlag, Münster, 2011, σελ. 39

¹⁰⁵ Βλ. αναλυτικότερα στην επίσημη ιστοσελίδα του Διεθνούς Φόρουμ των Αυτοχθόνων για τη Βιοποικιλότητα, στο: <http://iifb.indigenousportal.com/about/> [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

διαθέτουν επαρκή διοικητική ικανότητα και κανονισμούς που να διέπουν αποτελεσματικά τις διαπραγματεύσεις. Η εισαγωγή νομοθεσίας για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη δίκαιη και ισότιμη συμμετοχή στα οφέλη (ABS) παρατηρείται κυρίως σε αναπτυσσόμενες χώρες πλούσιες σε βιοποικιλότητα, όπως είναι η Κοινότητα των Άνδεων, η Βραζιλία, η Κόστα Ρίκα, η Ινδία, το Νεπάλ, ο Παναμάς, οι Φιλιππίνες, η Ταϊλάνδη και η Νότια Αφρική.

Σε γενικές γραμμές, το σχετικά χαμηλό επίπεδο υλοποίησης των στόχων σχετικά την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη δίκαιη και ισότιμη συμμετοχή στα οφέλη που προκύπτουν από τη χρήση τους (ABS), ο περιορισμένος αριθμός των προαπαιτούμενων συμβολαίων μεταξύ των χωρών, η έλλειψη ορισμού της παραδοσιακής γνώσης και η περιορισμένη προστασία της που κατοχυρώνεται μόνο μέσα από τις διατάξεις του άρθρου 8 (j), καθώς και γενικότερα, η ύπαρξη νομικής ασάφειας στο κείμενο, αποτέλεσαν τους κύριους λόγους για την ανάγκη υιοθέτησης νέων κειμένων, περισσότερο εστιασμένων στο ζήτημα της παραδοσιακής γνώσης.

4.2.2. Η Διακήρυξη Κανκούν (Cancun Declaration)

Τον Φεβρουάριο του 2002 μια ομάδα 15 χωρών που αντιπροσωπεύουν περίπου το 70% της βιοποικιλότητας του κόσμου συναντήθηκαν στο Κανκούν, στο Μεξικό και ίδρυσαν την Ομάδα των Ομοϊδεατών Πλουσιότερων σε Βιοποικιλότητα Χωρών, γνωστή ως 'Group of Like-minded Megadiverse Countries'.¹⁰⁶ Η Διακήρυξη του Κανκούν (*Cancun Declaration*), που ξεκίνησε αυτήν την ομάδα, περιείχε μια σαρωτική ατζέντα που περιλάμβανε την επιδίωξη ενός νέου διεθνούς καθεστώτος για τη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των οφελών που προκύπτουν από τη χρήση της βιοποικιλότητας. Κεντρικό ρόλο στο εν λόγω καθεστώς ήταν η απαίτηση οι αιτούντες διπλώματος ευρεσιτεχνίας να αποκαλύπτουν την προέλευση των βιολογικών υλικών και να δείχνουν ότι έχουν εκπληρώσει την υποχρέωση της συναίνεσης μετά από ενημέρωση (prior informed consent).

Η Διακήρυξη επεδίωξε σε μεγάλο βαθμό να προωθήσει την ανάπτυξη ενός *sui generis* καθεστώτος για την προστασία της παραδοσιακής γνώσης, η οποία βασίζεται σε

---

¹⁰⁶ Βλ. υποσημ. 26, σελ. 15

μέσα και μηχανισμούς διαφορετικής φύσης.¹⁰⁷ Συγκεκριμένα, ένας από τους κύριους στόχους της Διακήρυξης ήταν η ενίσχυση της ανάπτυξης της παραδοσιακής γνώσης μέσω δημόσιων πολιτικών και χρηματοδότησης προς τους αυτόχθονες και τις τοπικές κοινότητες, με στόχο τη μετατροπή των καινοτομιών τους σε εμπορικά βιώσιμα έργα που ωφελούν άμεσα τις κοινότητες μέσω της χρήσης των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως τα εμπορικά σήματα και η ονομασία προέλευσης. Επίσης, η Διακήρυξη τόνισε την ανάγκη ενθάρρυνσης του σημερινού συστήματος δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας να λάβει υπόψη την παραδοσιακή γνώση που σχετίζεται με τη βιολογική ποικιλομορφία κατά την αξιολόγηση αιτήσεων για διπλώματα ευρεσιτεχνίας και άλλα συγγενικά δικαιώματα και, τέλος, την ανάγκη από κοινού καταπολέμησης της παράνομης απόκτησης γενετικών πόρων, μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών σχετικά με αρνητικές πρακτικές από ιδιωτικά ή ακαδημαϊκά ιδρύματα.¹⁰⁸

4.2.3. Η Διακήρυξη Κούσκο (Cusco Declaration)

Λίγους μήνες αργότερα, τον Νοέμβριο του 2002, η Ομάδα των Ομοϊδεατών Πλουσιότερων σε Βιοποικιλότητα Χωρών συναντήθηκε στο Κούσκο, στο Περού και υιοθέτησε τη Διακήρυξη Κούσκο για την Πρόσβαση στους Γενετικούς Πόρους, την Παραδοσιακή Γνώση και τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας των Ομοϊδεατών Πλουσιότερων σε Βιοποικιλότητα Χωρών (*Cusco Declaration*). Όσον αφορά την παραδοσιακή γνώση, η Διακήρυξη δήλωσε ότι οι μηχανισμοί πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και την παραδοσιακή γνώση πρέπει να εξασφαλίζουν τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας, καθώς και τη διανομή των πάσης φύσεως παροχών στις χώρες προέλευσης, συμπεριλαμβανομένων των χρηματικών οφελών, της μεταφοράς τεχνολογίας, της ανάπτυξης προϊόντων προστιθέμενης αξίας και της βελτίωσης των οικονομιών υπέρ των τοπικών κοινοτήτων των χωρών της ομάδας.

---

¹⁰⁷ Βλ. Drahos, P., *Towards an International Framework for the Protection of Traditional Group Knowledge and Practice*, Commonwealth Secretariat Workshop of UNCTAD, Geneva, 2004, σελ. 17

¹⁰⁸ Βλ. σχετικά στη Διακήρυξη Κανκούν, σελ. 4, στο: https://www.environment.gov.za/sites/default/files/docs/cancun_lmmc_declaration1.pdf [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

Επιπλέον, η Διακήρυξη τόνισε ότι είναι αναγκαία η προώθηση του 'bio-prospecting',¹⁰⁹ και της βιοτεχνολογίας κατά τρόπο συμβατό με την αιεφόρο χρήση των βιολογικών πόρων, η αποτροπή της βιοπειρατείας και της παράνομης πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και την παραδοσιακή γνώση, καθώς και η ανάπτυξη ενός *sui generis* καθεστώτος για την προστασία της παραδοσιακής γνώσης, η οποία βασίζεται σε μέσα και μηχανισμούς διαφορετικής φύσης, όπως προέβλεπε και η Διακήρυξη Κανκούν.¹¹⁰

Τέλος, η Διακήρυξη συμφώνησε στην υιοθέτηση μιας σειράς δράσεων εντός των οποίων περιλαμβανόταν η δημιουργία μιας Ad Hoc Ομάδας Εργασίας, η οποία θα προχωρούσε, κατά την επόμενη συνεδρίαση στη Μαλαισία το 2003, σε προσπάθεια συμπερίληψης μηχανισμών για τη διασφάλιση της δίκαιης και ισότιμης κατανομής των οφελών που προκύπτουν από τη χρήση της βιοποικιλότητας και των συναφών συστημάτων παραδοσιακής γνώσης, διασφαλίζοντας την ανάγκη να αναγνωριστούν τα κυριαρχικά δικαιώματα των χωρών προέλευσης πάνω στους δικούς τους βιολογικούς πόρους.¹¹¹

4.2.4. Η Διακήρυξη Νέου Δελχί (New Delhi Declaration)

Επόμενη κίνηση της Ομάδας των Ομοϊδεατών Πλουσιότερων σε Βιοποικιλότητα Χωρών ήταν η συνάντηση της, τον Ιανουάριο του 2005, στο Νέο Δελχί της Ινδίας. Η Υπουργική Διακήρυξη του Νέου Δελχί των Ομοϊδεατών Πλουσιότερων σε Βιοποικιλότητα Χωρών για την Πρόσβαση και τη Συμμετοχή στα Οφέλη (*New Delhi Declaration*) που υιοθετήθηκε, αποφάσισε, μέσω της απόφασης VII / 19, να αναθέσει στην Ad Hoc Ανοικτή Ομάδα Εργασίας να επεξεργαστεί και να διαπραγματευτεί ένα

---

¹⁰⁹ Μια επιμέρους πειρατική μορφή βιοπειρατείας είναι το 'bio-prospecting', το οποίο έχει οριστεί ως η διαδικασία σύμφωνα με την οποία κάποιος ανακαλύπτει ένα άγνωστο φυτό ή οργανισμό. Μετά την ανακάλυψη, οι επιστήμονες διεξάγουν περαιτέρω έρευνα στο φυτό ή τον οργανισμό που συχνά οδηγεί στην εύρεση άγνωστων ιδιοτήτων. Διαμάχη γύρω από το 'bio-prospecting' προκύπτει όταν αυτές οι ανακαλύψεις περιλαμβάνουν στοιχεία παραδοσιακής γνώσης και γίνονται αντικείμενα κατοχύρωσης με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Δεν υπάρχει απόδοση του όρου στα ελληνικά. Βλ. Garcia, J., Fighting Biopiracy: The Legislative Protection of Traditional Knowledge, *Berkeley La Raza Law Journal*, Vol. 18, 2007, σελ. 8, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1215&context=blrj> [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

¹¹⁰ Βλ. σχετικά στη Διακήρυξη Κούσκο, σελ. 2, στο: https://www.environment.gov.za/sites/default/files/docs/cuscodeclaration_traditionalknowledge_intellectualpropertyrights.pdf [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

¹¹¹ Βλ. όπ.π., σελ. 3

διεθνές δεσμευτικό καθεστώς για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη συμμετοχή στα οφέλη, με στόχο την εφαρμογή των άρθρων 15¹¹² και 8 (j) της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα.¹¹³

Ανάμεσα στους κύριους στόχους της Διακήρυξης ήταν η εξασφάλιση της αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων σε σχέση με την παραδοσιακή γνώση τους, η οποία συνδέεται με τους γενετικούς πόρους και τα παράγωγα τους που υπόκεινται στην εθνική νομοθεσία των χωρών όπου οι κοινότητες αυτές βρίσκονται, αλλά και γενικότερα, η αποφυγή κατάχρησης των γενετικών πόρων προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι η δίκαιη και ισότιμη κατανομή των οφελών τους ρέει προς τις χώρες προέλευσης των γενετικών πόρων.¹¹⁴

Σύμφωνα με τη Διακήρυξη, οι χώρες της ομάδας θα πρέπει να λάβουν μέτρα, πρώτον, για τη λήψη προηγούμενης συναίνεσης είτε των αυτοχθόνων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων είτε της χώρας προέλευσης για την πρόσβαση σε γενετικούς πόρους της που σχετίζονται με την παραδοσιακή γνώση, δεύτερον, για την αποτροπή μη εξουσιοδοτημένης πρόσβασης και χρήσης των γενετικών πόρων, των παραγώγων τους και της συναφούς παραδοσιακής γνώσης και, τρίτον, για τη γνωστοποίηση της νομικής προέλευσης των γενετικών πόρων και της συναφούς παραδοσιακής γνώσης σε περιπτώσεις αιτήσεων για δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.¹¹⁵

---

¹¹² Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 15 (1) της Σύμβασης αναφέρει ότι, «Η εξουσία καθορισμού της πρόσβασης σε γενετικούς πόρους ανήκει στις εθνικές κυβερνήσεις και υπόκειται στην εθνική νομοθεσία», ενώ σύμφωνα με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, «Κάθε συμβαλλόμενο μέρος πρέπει να καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια προκειμένου να δημιουργηθούν οι συνθήκες που θα διευκολύνουν την πρόσβαση σε γενετικούς πόρους για περιβαλλοντικά ορθή χρήση από άλλα συμβαλλόμενα μέρη και να μην επιβάλει περιορισμούς, που έρχονται σε αντίθεση με τους στόχους της παρούσας σύμβασης». Βλ. ολόκληρο το άρθρο 5, στη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα, σελ. 9-10, στο: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf> [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

¹¹³ Βλ. σχετικά στη Διακήρυξη Νέου Δελχί, σελ. 3, στο: https://www.environment.gov.za/sites/default/files/docs/newdelhi_declarationaccess_benefitsharing.pdf [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

¹¹⁴ Βλ. όπ.π., σελ. 4

¹¹⁵ Βλ. όπ.π., σελ. 4-5

4.2.5. Το Στρατηγικό Σχέδιο για τη Βιοποικιλότητα 2011-2020 (Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020)

Μέσω της απόφασης X / 2, η δέκατη Διάσκεψη των Συμβαλλομένων Μερών (COP10) της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2010 στη Ναγκόγια της Ιαπωνίας, εξέδωσε ένα αναθεωρημένο και επικαιροποιημένο Στρατηγικό Σχέδιο για τη Βιοποικιλότητα, συμπεριλαμβανομένων των Στόχων Aichi (Aichi Targets)¹¹⁶, για την περίοδο 2011-2020 (*Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020*).¹¹⁷ Ως κεντρικό σκοπό, το Στρατηγικό Σχέδιο έθεσε την προώθηση της αποτελεσματικής εφαρμογής της Σύμβασης μέσω μιας στρατηγικής προσέγγισης, η οποία περιλαμβάνει ένα κοινό όραμα, μία κοινή αποστολή και κοινούς στρατηγικούς σκοπούς και στόχους που θα εμπνεύσουν την ευρεία δράση όλων των εμπλεκόμενων κρατών και ενδιαφερομένων μερών. Πιο συγκεκριμένα, το όραμα του σχεδίου είναι ένας κόσμος σε αρμονία με τη φύση, όπου μέχρι το 2050, η βιοποικιλότητα θα είναι αξιόλογη, συντηρημένη, αποκατεστημένη και σοφά χρησιμοποιημένη, διατηρώντας τις υπηρεσίες του οικοσυστήματος και παρέχοντας χρήσιμα οφέλη σε όλους τους ανθρώπους,¹¹⁸ ενώ η ειδικότερη αποστολή του είναι να αναλάβει αποτελεσματική και επείγουσα δράση για τη μείωση της απώλειας της βιοποικιλότητας, ώστε να εξασφαλιστεί ότι μέχρι το 2020 τα οικοσυστήματα θα είναι ανθεκτικά και θα συνεχίζουν να παρέχουν βασικές υπηρεσίες, εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την ποικιλομορφία του πλανήτη και συμβάλλοντας στην ευημερία του ανθρώπου και την εξάλειψη της φτώχειας.¹¹⁹

---

¹¹⁶ Βλ. όλους τους Στόχους Aichi στο CBD, *Quick guides to the Aichi Biodiversity Targets*, 2nd version, United Nations Decade on Biodiversity, 2013, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cbd.int/doc/strategic-plan/targets/compilation-quick-guide-en.pdf> [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

¹¹⁷ Το σχέδιο παρέχει ένα γενικό πλαίσιο για τη βιοποικιλότητα, όχι μόνο για τις συμβάσεις που σχετίζονται με τη βιοποικιλότητα, αλλά και για ολόκληρο το σύστημα των Ηνωμένων Εθνών και όλων των υπόλοιπων εταίρων που ασχολούνται με την διαχείριση της βιοποικιλότητας και την αναπτυξιακή πολιτική. Βλ. σχετικά στην επίσημη ιστοσελίδα της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα, στο: <https://www.cbd.int/sp/> [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

¹¹⁸ Βλ. United Nations Environment Programme, Convention on Biological Diversity, COP, Decision X/2, The Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020 and the Aichi Biodiversity Targets, Tenth meeting, Nagoya, 29/10/2010, σελ. 7, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-10/cop-10-dec-02-en.pdf> [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

¹¹⁹ Βλ. ό.π., σελ. 8

Όσον αφορά τους αυτόχθονες και την παραδοσιακή γνώση, το Στρατηγικό Σχέδιο προβλέπει ότι μέχρι το 2020, τα οικοσυστήματα που παρέχουν ουσιαστικές υπηρεσίες και συμβάλλουν στην υγεία, τα νοικοκυριά και την ευημερία, θα έχουν αποκατασταθεί και διαφυλαχθεί, λαμβάνοντας υπόψη μαζί με τις ανάγκες των γυναικών, των φτωχών και ευάλωτων και τις ανάγκες των αυτοχθόνων λαών και τοπικών κοινοτήτων. Επίσης, προβλέπει ότι μέχρι το 2020, η παραδοσιακή γνώση, οι καινοτομίες και οι πρακτικές των αυτοχθόνων λαών και τοπικών κοινοτήτων σχετικά με τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας, καθώς και τη συνήθη χρήση των βιολογικών πόρων, θα γίνονται σεβαστά και θα αντανακλώνονται στην εφαρμογή της Σύμβασης με την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους σε όλα τα σχετικά επίπεδα.¹²⁰

Πέρα από τους ειδικότερους στόχους που έχουν τεθεί, το σχέδιο επισημαίνει ότι οι πρωτοβουλίες και δραστηριότητες των αυτοχθόνων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων που συμβάλλουν στην υλοποίηση του Στρατηγικού Σχεδίου, θα πρέπει να υποστηρίζονται και να ενθαρρύνονται. Οι συνεργασίες με τα προγράμματα, τα ταμεία και τους εξειδικευμένους οργανισμούς του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και με άλλες συμβάσεις και πολυμερείς και διμερείς οργανισμούς, ιδρύματα, γυναίκες, αυτόχθονες πληθυσμούς και τοπικές κοινότητες είναι ουσιαστικής σημασίας για την υποστήριξη της εφαρμογής του σχεδίου σε εθνικό επίπεδο. Επίσης, η δημιουργία ικανοτήτων (capacity-building) για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου, συμπεριλαμβανομένων των αυτοχθόνων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων, σχετικά με την εφαρμογή του Στρατηγικού Σχεδίου σε εθνικό επίπεδο, πρέπει να υποστηριχθεί.¹²¹

4.2.6. Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια (Nagoya Protocol)

Στα πλαίσια της ίδιας Διάσκεψης (COP10), στις 29 Οκτωβρίου του 2010, στη Ναγκόγια της Ιαπωνίας, υιοθετήθηκε το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια σχετικά με την Πρόσβαση στους Γενετικούς Πόρους και τη Δίκαιη και Ισότιμη Συμμετοχή στα Οφέλη που προκύπτουν από τη χρησιμοποίησή τους (*Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization*).

---

¹²⁰ Βλ. όπ.π., σελ. 9

¹²¹ Βλ. όπ.π., σελ. 11

ABS), το οποίο τέθηκε επίσημα σε ισχύ στις 12 Οκτωβρίου του 2014.¹²² Το Πρωτόκολλο, στην πραγματικότητα, είναι μια συμπληρωματική συμφωνία της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD) και παρέχει ένα διαφανές νομικό πλαίσιο για την αποτελεσματική εφαρμογή του ενός από τους τρεις στόχους της Σύμβασης: τη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των οφελών που προκύπτουν από την αξιοποίηση των γενετικών πόρων, συμβάλλοντας έτσι στη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας.¹²³

Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια, πέρα από τους ίδιους τους γενετικούς πόρους, καλύπτει και την παραδοσιακή γνώση που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους μέσω διατάξεων σχετικά με την πρόσβαση, την κατανομή των οφελών και τη συμμόρφωση. Καλύπτει επίσης τους γενετικούς πόρους όπου οι αυτόχθονες και οι τοπικές κοινότητες έχουν το καθιερωμένο δικαίωμα πρόσβασης σε αυτούς. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 7 του Πρωτοκόλλου, «κάθε μέρος πρέπει να λαμβάνει μέτρα με στόχο τη διασφάλιση ότι η παραδοσιακή γνώση, που συνδέεται με τους γενετικούς πόρους, είναι προσβάσιμη με την προηγούμενη και ενημερωμένη συναίνεση ή την έγκριση και συμμετοχή των αυτοχθόνων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων και ότι αμοιβαία συμφωνηθέντες όροι έχουν καθιερωθεί».¹²⁴ Επιπλέον, το άρθρο 12 (3) αναφέρει ότι, «τα μέρη θα πρέπει να προσπαθούν να υποστηρίξουν την ανάπτυξη κοινοτικών πρωτοκόλλων, ελάχιστων απαιτήσεων για αμοιβαία συμφωνηθέντες όρους και μοντέλων συμβατικών ρητρών για την κατανομή των οφελών που προκύπτουν από τη χρήση της παραδοσιακής γνώσης που συνδέεται με γενετικούς πόρους».¹²⁵

---

¹²² Βλ. αναλυτικά τις 68 χώρες που έχουν επικυρώσει το Πρωτόκολλο στην επίσημη ιστοσελίδα της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα, στο: <https://www.cbd.int/abs/nagoya-protocol/signatories/> [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

¹²³ Βλ. Robinson, D., *Biodiversity, Access and Benefit-Sharing: Global Case Studies*, Routledge, Abingdon, New York, 2015, σελ. 29

¹²⁴ Βλ. σχετικά στο Πρωτόκολλο της Ναγκόγια, σελ. 7, στο: <https://www.cbd.int/abs/doc/protocol/nagoya-protocol-en.pdf> [προσπελάστηκε στις 02/10/2015]

¹²⁵ Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, «Τα μέρη, με την ουσιαστική συμμετοχή των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων, θα πρέπει να καθιερώνουν μηχανισμούς για την ενημέρωση των δυνητικών χρηστών της παραδοσιακής γνώσης σχετικά με τις υποχρεώσεις τους, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων που διατίθενται μέσω του 'Access and Benefit-sharing Clearing-House' για την πρόσβαση και τη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των οφελών που προκύπτουν από τη χρήση αυτής της γνώσης». Βλ. όπ.π., σελ. 9

Η σημασία του Πρωτοκόλλου έγκειται στο ότι δημιουργεί μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου και διαφάνεια τόσο για τους πάροχους όσο και για τους χρήστες των γενετικών πόρων μέσα από την καθιέρωση περισσότερο προβλέψιμων συνθηκών για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη βοήθεια να εξασφαλιστεί η κατανομή των οφελών, όταν οι γενετικοί πόροι εγκαταλείψουν τη χώρα που παρέχει αυτούς τους γενετικούς πόρους. Βοηθώντας να εξασφαλιστεί η κατανομή των οφελών, το Πρωτόκολλο δημιουργεί παράλληλα κίνητρα για τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση των γενετικών πόρων, και ως εκ τούτου αυξάνει τη συμβολή της βιοποικιλότητας στην ανάπτυξη και την ευημερία των ανθρώπων. Στην ουσία, πρόκειται για την πρώτη διεθνή πράξη που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον προς τους αυτόχθονες λαούς και τις τοπικές κοινότητες, αποτελώντας ένα σημαντικό βήμα για την ενσωμάτωση των δικαιωμάτων τους στις διεθνείς διαπραγματεύσεις ως ένα οριζόντιο θέμα.

Βέβαια, το πρωτόκολλο παρόλο που υπογραμμίζει την κρατική κυριαρχία επί των φυσικών πόρων, δεν αναγνωρίζει τα συνήθη δικαιώματα των κοινοτήτων πάνω στους τελευταίους. Αυτό είναι μια ανησυχία για πολλούς αυτόχθονες και τοπικές κοινότητες, λόγω της εξάρτησής τους στους βιο-γενετικούς πόρους και του ρόλου τους στη διατήρηση και βελτίωση πολυάριθμων γενετικών πόρων. Το πρωτόκολλο επίσης κάνει αναφορά στο άρθρο 8 (j) της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD) και στη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών (UNDRIP) στο προοίμιο. Ωστόσο, δεν περιλαμβάνει ρητά καμία προϋπόθεση προστασίας των δικαιωμάτων επί των συναφών παραδοσιακών πόρων, εδαφών και υδάτων που απαιτείται για τη διατήρηση της παραδοσιακής γνώσης, χωρίς να δίνει μάλιστα έναν εξειδικευμένο ορισμό της παραδοσιακής γνώσης όπως ακριβώς συνέβη και με τη Σύμβαση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται όλο και περισσότερο η προσπάθεια εκ μέρους κυβερνήσεων και περιφερειακών οργανώσεων να αντιμετωπίσουν την ανεπάρκεια του διεθνούς δικαίου αναφορικά με την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας των αυτοχθόνων πληθυσμών. Ειδικότερα, η πρόσφατη ζήτηση για αποτελεσματική προστασία της παραδοσιακής γνώσης έχει κερδίσει ώθηση μέσα από την καθιέρωση εθνικών και περιφερειακών *sui generis* καθεστώτων, τα οποία έχουν κατασκευαστεί με βάση τις ειδικές ανάγκες των μεμονωμένων χωρών και με βάση τις ιδιαίτερες πολιτιστικές και πολιτικές τους συνθήκες.¹²⁶

Από τότε, λοιπόν, που τα συμβατικά καθεστάτα πνευματικής ιδιοκτησίας άρχισαν να δείχνουν την αναποτελεσματικότητά τους σε σχέση με την προστασία της παραδοσιακής γνώσης, ορισμένες εθνικές και περιφερειακές προσεγγίσεις πήραν πρωτοβουλία σύνταξης νέων νόμων που ρυθμίζουν την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους, εξουσιοδοτούν τους αυτόχθονες πληθυσμούς να εφαρμόζουν τις δικές τους εθιμικές νομικές υποχρεώσεις και απονέμουν στους παραδοσιακούς ιδιοκτήτες το δικαίωμα να εμποδίζουν άλλους από την αναπαραγωγή και κατάχρηση της παραδοσιακής γνώσης των αυτοχθόνων. Το κύριο σκεπτικό για την ανάπτυξη τέτοιου είδους ρυθμιστικών εθνικών και περιφερειακών καθεστώτων είναι ο ειδικός στόχος επίτευξης μίας δικαιότερης και κοινωνικά δίκαιης κατανομής των οφελών που απορρέουν από τη χρήση της παραδοσιακής γνώσης και των πολιτιστικών εκφράσεων των αυτοχθόνων.

---

¹²⁶ Βλ. Kariyawasam, K., Guy, S., Intellectual Property Protection of Indigenous Knowledge: Implementing Initiatives at National and Regional Levels, *Deakin Law Review*, Vol. 12, Issue 02, 2007, σελ. 105-106, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/DeakinLawRw/2007/13.pdf> [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

5.1. Περιφερειακές Προσεγγίσεις

5.1.1. Η Κοινότητα των Άνδεων (Andean Community)

Τον Ιούλιο του 1996, εκδόθηκε στο Καράκας της Βενεζουέλας από την Επιτροπή της Συμφωνίας της Καρθαγένης, ή διαφορετικά Επιτροπή της Κοινότητας των Άνδεων¹²⁷, η Απόφαση 391 σχετικά με τη Θέσπιση Κοινού Καθεστώτος για την Πρόσβαση στους Γενετικούς Πόρους (*Decision 391—Common Regime on Access to Genetic Resources*). Σε γενικές γραμμές, η Απόφαση εξασφαλίζει ότι τα οφέλη που προκύπτουν από τη χρήση των γενετικών πόρων θα διαμοιράζονται μεταξύ των χωρών της Κοινότητας των Άνδεων από τις οποίες οι γενετικοί πόροι και τα βιολογικά υλικά συλλέγονται, ενώ επίσης προβλέπει την αμυντική προστασία της παραδοσιακής γνώσης, ορίζοντας ότι οι αυτόχθονες, οι Αφρο-αμερικάνοι και οι τοπικές κοινότητες αποτελούν μια ανθρώπινη ομάδα διακριτή από άλλους τομείς του εθνικού πληθυσμού λόγω των κοινωνικών, πολιτιστικών και οικονομικών συνθηκών τους.¹²⁸

Ανάμεσα στους κεντρικούς στόχους που έθεσε η Απόφαση είναι η ρύθμιση της διαδικασίας πρόσβασης στους γενετικούς πόρους των κρατών μελών της Κοινότητας των Άνδεων ώστε να δημιουργηθούν προϋποθέσεις για δίκαιη και ισότιμη συμμετοχή στα οφέλη της πρόσβασης, καθώς και η θέσπιση βάσεων για την αναγνώριση και αποτίμηση των γενετικών πόρων, των υποπροϊόντων τους και των συναφών άυλων συστατικών τους, ειδικά όταν προβλέπεται η συμμετοχή των αυτοχθόνων, Αφρο-αμερικάνων ή τοπικών κοινοτήτων.¹²⁹

---

¹²⁷ Η Κοινότητα των Άνδεων είναι μια τελωνειακή ένωση που περιλαμβάνει τις χώρες Βολιβία, Κολομβία, Περού, Εκουαδόρ και Βενεζουέλα. Το εμπορικό αυτό μπλοκ ονομάστηκε αρχικά «Σύμφωνο των Άνδεων» (Andean Pact) μέχρι το 1996 και άρχισε να λειτουργεί όταν η Συμφωνία της Καρθαγένης υπεγράφη το 1969. Η έδρα της κοινότητας βρίσκεται στη Λίμα του Περού.

¹²⁸ Βλ. Kariyawasam, K., Guy, S., Intellectual Property Protection of Indigenous Knowledge: Implementing Initiatives at National and Regional Levels, *Deakin Law Review*, Vol. 12, Issue 02, 2007, σελ. 118, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/DeakinLawRw/2007/13.pdf> [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

¹²⁹ Επίσης, στους στόχους της Απόφασης συμπεριλήφθηκαν, μεταξύ άλλων, η διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας, η βιώσιμη χρήση των βιολογικών πόρων που περιέχουν γενετικούς πόρους, καθώς και η ενίσχυση της διαπραγματευτικής ικανότητας των κρατών μελών. Βλ. Andean Community Commission, Decision 391, Common Regime on Access to Genetic Resources, Caracas, 02/07/1996, σελ. 4-5, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/can/can011en.pdf> [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

Αναφορικά με την προστασία της παραδοσιακής γνώσης, τα κράτη μέλη καλούνται να αναγνωρίσουν τα δικαιώματα των αυτοχθόνων, Αφρο-αμερικάνων και τοπικών κοινοτήτων πάνω στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την τεχνογνωσία, τις καινοτομίες και τις παραδοσιακές πρακτικές τους που συνδέονται με τους γενετικούς πόρους και τα υποπροϊόντα αυτών.¹³⁰ Με άλλα λόγια, σύμφωνα με την Απόφαση, οι αυτόχθονες έχουν το δικαίωμα να καθορίζουν και αυτοί τη διαδικασία πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και, συγκεκριμένα, τον τρόπο και τις συνθήκες πρόσβασης και χρήσης της παραδοσιακής γνώσης τους.

Ειδικότερα, η όλη διαδικασία πρόσβασης στους γενετικούς πόρους ξεκινά με την υποβολή σε μία Αρμόδια Εθνική Αρχή των κρατών μελών μιας αίτησης για πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη συναφή παραδοσιακή γνώση που συνδέεται με αυτούς, η οποία θα πρέπει να περιλαμβάνει συγκεκριμένα στοιχεία.¹³¹ Παράλληλα, σύμφωνα με την Απόφαση 391, απαραίτητη είναι η θέσπιση συμβολαίων, τα οποία αποτελούν το βασικό εργαλείο εγκαθίδρυσης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ανάμεσα στους αυτόχθονες πληθυσμούς και τους ενδιαφερόμενους χρήστες των γενετικών πόρων. Συμβαλλόμενος μέρος του συμβολαίου πρόσβασης (access contract)¹³² μπορεί να είναι το κράτος, εκπροσωπούμενο από την Αρμόδια Εθνική Αρχή, όπως και ο αιτών που ζητά την πρόσβαση, ο οποίος πρέπει να είναι νομίμως εξουσιοδοτημένος να συνάψει συμβόλαιο στα συγκεκριμένα κράτη μέλη.¹³³ Στις περιπτώσεις που ζητείται πρόσβαση σε γενετικούς πόρους, το συμβόλαιο πρόσβασης ενσωματώνει μάλιστα, ως αναπόσπαστο μέρος, παράρτημα το οποίο ορίζει τη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των κερδών από τη χρήση των εν λόγω πόρων.

---

¹³⁰ Βλ. ό.π., σελ. 6

¹³¹ Αναλυτικότερα, στην αίτηση θα πρέπει να περιέχονται τα στοιχεία του αιτούντα και έγγραφα που πιστοποιούν τη νομική του ικανότητα να συνάψει μια σύμβαση, τα στοιχεία του προμηθευτή των γενετικών και βιολογικών πόρων, τα στοιχεία του προσώπου ή φορέα εθνικής υποστήριξης, το βιογραφικό σημείωμα του υπευθύνου του έργου και η γεωγραφική θέση ή περιοχή όπου η πρόσβαση είναι να πραγματοποιηθεί. Βλ. ό.π., σελ. 10

¹³² Στο άρθρο 1 της Απόφασης, το συμβόλαιο πρόσβασης (access contract) ορίζεται ως η συμφωνία μεταξύ της Αρμόδιας Εθνικής Αρχής στην εκπροσώπηση του κράτους και ενός προσώπου, η οποία καθορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους, τα υποπροϊόντα τους και το σχετικό άυλο συστατικό τους. Βλ. ό.π., σελ. 2

¹³³ Βλ. ό.π., σελ. 11

5.1.2. Η Αφρικανική Ένωση (African Union)

Το 2000, στην Αλγερία της Βορείου Αφρικής, η Αφρικανική Ένωση υιοθέτησε το Αφρικανικό Μοντέλο Νομοθεσίας για την προστασία των δικαιωμάτων των τοπικών κοινοτήτων, των αγροτών και κτηνοτρόφων, καθώς και τη ρύθμιση της πρόσβασης σε βιολογικούς πόρους (*African Model Legislation for the protection of the rights of local communities, farmers and breeders, and for the regulation of access to biological resources*). Κύριος στόχος της Νομοθεσίας είναι να εξασφαλιστεί η διατήρηση, η αξιολόγηση και η αειφόρος χρήση των βιολογικών πόρων, συμπεριλαμβανομένων των γεωργικών γενετικών πόρων, καθώς και των γνώσεων και τεχνολογιών, προκειμένου να διατηρηθεί και να βελτιωθεί η ποικιλομορφία τους.¹³⁴

Σύμφωνα με τη Νομοθεσία ειδικότερα, οποιαδήποτε πρόσβαση στους βιολογικούς πόρους και τη γνώση ή τις τεχνολογίες των τοπικών κοινοτήτων σε οποιοδήποτε μέρος των χωρών της Αφρικανικής Ένωσης, θα πρέπει να υπόκειται σε αίτηση για την προηγούμενη και ενημερωμένη συναίνεση (prior informed consent)¹³⁵ της εν λόγω κοινότητας ή κοινοτήτων, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι οι γυναίκες διαθέτουν πλήρη και ισότιμη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, καθώς και να λαμβάνει γραπτή άδεια.¹³⁶ Οι τοπικές κοινότητες, μάλιστα, έχουν το δικαίωμα να αρνηθούν την πρόσβαση στους βιολογικούς πόρους, τις καινοτομίες, τις πρακτικές, τις γνώσεις και τις τεχνολογίες τους, όταν η πρόσβαση προβλέπεται να είναι επιζήμια για την ακεραιότητα της φυσικής και πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Μεγάλης σημασίας φαίνεται να είναι η διάταξη, η οποία προβλέπει ότι τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας πάνω σε μορφές ζωής και βιολογικές διεργασίες δεν αναγνωρίζονται και δεν μπορούν να εφαρμοστούν.¹³⁷

---

¹³⁴ Βλ. Organization of African Unity, African Model Legislation for the protection of the rights of local communities, farmers and breeders, and for the regulation of access to biological resources, Algeria, 2000, σελ. 3, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cbd.int/doc/measures/abs/msr-abs-oau-en.pdf> [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

¹³⁵ Στο άρθρο 1 της Νομοθεσίας, η προηγούμενη και ενημερωμένη συναίνεση (PIC) ορίζεται ως η προηγούμενη αποδοχή από την κυβέρνηση και την ενδιαφερόμενη τοπική κοινότητα ή κοινότητες στον εν λόγω συλλέκτη να συλλέξει τους βιολογικούς πόρους ή τη γνώση των αυτοχθόνων ή τις τεχνολογίες τους. Βλ. όπ.π., σελ. 4

¹³⁶ Αυτή η γραπτή άδεια μπορεί να ληφθεί από την εκάστοτε Αρμόδια Εθνική Αρχή, καθώς και από τις ενδιαφερόμενες τοπικές κοινότητες. Βλ. όπ.π., σελ. 6

¹³⁷ Βλ. όπ.π., σελ. 7

5.1.3. Η Αφρικανική Περιφερειακή Οργάνωση Πνευματικής Ιδιοκτησίας (African Regional Intellectual Property Organisation)

Τον Αύγουστο του 2010, στα πλαίσια της Αφρικανικής Περιφερειακής Οργάνωσης Πνευματικής Ιδιοκτησίας (African Regional Intellectual Property Organisation-ARIPO) υιοθετήθηκε στη Ναμίμπια, το Πρωτόκολλο Swakormund για την προστασία της παραδοσιακής γνώσης και των εκφράσεων λαϊκής παράδοσης (*Swakormund Protocol on protection of traditional knowledge and expressions of folklore*). Ο σκοπός του παρόντος Πρωτοκόλλου είναι η προστασία των κατόχων της παραδοσιακής γνώσης ενάντια σε κάθε παραβίαση των δικαιωμάτων τους και η προστασία των εκφράσεων λαϊκής παράδοσης έναντι της ιδιοποίησης, κατάχρησης και παράνομης εκμετάλλευσης πέρα από το παραδοσιακό τους πλαίσιο.¹³⁸

Το Πρωτόκολλο χορηγεί την αυτόματη προστασία της παραδοσιακής γνώσης. Σύμφωνα με τα κριτήρια που θέτει, η προστασία μπορεί να επεκταθεί στην παραδοσιακή γνώση που δημιουργείται, διατηρείται και μεταδίδεται σε ένα παραδοσιακό και διαγενεακό πλαίσιο, χαρακτηριστικά συνδέεται με μια τοπική ή παραδοσιακή κοινότητα ή αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της πολιτιστικής ταυτότητας μιας τοπικής ή παραδοσιακής κοινότητας που κατέχει τη γνώση μέσα από μια μορφή θεματοφυλακής, κηδεμονίας ή συλλογικής και πολιτιστικής ιδιοκτησίας ή ευθύνης.¹³⁹ Η παραδοσιακή γνώση πρέπει να προστατεύεται για όσο διάστημα πληροί τα κριτήρια προστασίας, εκτός όταν η παραδοσιακή γνώση ανήκει αποκλειστικά σε ένα άτομο. Σε αυτήν την περίπτωση, η προστασία πρέπει να διαρκεί για 25 χρόνια ύστερα από την ατομική εκμετάλλευση της γνώσης πέρα από το παραδοσιακό της πλαίσιο.¹⁴⁰

Επιπλέον, οι ιδιοκτήτες της παραδοσιακής γνώσης έχουν το δικαίωμα να εκχωρούν και να συνάπτουν συμφωνίες αδειοδότησης, ενώ η πρόσβαση, η εξουσιοδότηση, οι

---

¹³⁸ Βλ. σχετικά στο Πρωτόκολλο Swakormund για την προστασία της παραδοσιακής γνώσης και των εκφράσεων λαϊκής παράδοσης, σελ. 7, στο: http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/en/ap010/trt_ap010.pdf [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

¹³⁹ Βλ. όπ.π., σελ. 8

¹⁴⁰ Στην περίπτωση που δύο ή περισσότερες κοινότητες σε διάφορες χώρες μοιράζονται την ίδια παραδοσιακή γνώση, το Γραφείο ARIPO είναι υπεύθυνο για την ευαισθητοποίηση, εκπαίδευση, καθοδήγηση, παρακολούθηση και επίλυση των διαφορών που σχετίζονται με την προστασία της παραδοσιακής γνώσης αυτών των κοινοτήτων. Βλ. όπ.π., σελ. 11

εκχωρήσεις ή οι άδειες που χορηγούνται για την προστασία της παραδοσιακής γνώσης θα πρέπει να χορηγούνται εγγράφως.¹⁴¹ Το Πρωτόκολλο, λοιπόν, χορηγεί αποκλειστικά δικαιώματα στις τοπικές κοινότητες να επιτρέπουν οι ίδιες την αξιοποίηση της παραδοσιακής τους γνώσης και να αποθαρρύνουν την εκμετάλλευση της χωρίς την προηγούμενη συναίνεσή τους κατόπιν ενημέρωσης (prior informed consent).

5.1.4. Η Ένωση των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (Association of South East Asian Nations)

Τον Φεβρουάριο του 2000, η Ένωση των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (Association of South East Asian Nations-ASEAN) υιοθέτησε τη Συμφωνία-Πλαίσιο για την Πρόσβαση στους Βιολογικούς και Γενετικούς Πόρους (*ASEAN Framework Agreement on Access to Biological and Genetic Resources*), η οποία όμως ακόμα μέχρι σήμερα δεν έχει τεθεί σε εφαρμογή. Ανάμεσα στους κεντρικούς σκοπούς της Συμφωνίας-Πλαισίου είναι η διαφύλαξη και αειφόρος χρήση των βιολογικών και γενετικών πόρων, η δίκαιη κατανομή των οφελών που προκύπτουν από την πρόσβαση σε αυτούς τους πόρους, η αναγνώριση και προστασία της παραδοσιακή γνώσης των αυτόχθονων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων, καθώς και η λήψη αποτελεσματικών μέτρων για τη χορήγηση της συναίνεσης μετά από ενημέρωση, λαμβάνοντας υπόψη τις εθνικές προτεραιότητες και προοπτικές των χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας.¹⁴²

Το πεδίο εφαρμογής της Συμφωνίας-Πλαισίου είναι αρκετά ευρύ, καλύπτοντας το σύνολο των βιολογικών και γενετικών πόρων. Η πρόσβαση, πέρα από τους βιολογικούς και γενετικούς πόρους, μπορεί να περιλαμβάνει επίσης την πρόσβαση στην παραδοσιακή γνώση που σχετίζεται με τους πόρους, αν και η παρούσα Συμφωνία δεν ισχύει για τις παραδοσιακές χρήσεις των βιολογικών και γενετικών πόρων από τους αυτόχθονες και τις τοπικές κοινότητες.¹⁴³ Επιπλέον, η Συμφωνία-Πλαίσιο δεν προβλέπει μία διαδικασία πρόσβασης *per se*. Αφήνει κάθε κράτος μέλος να καθορίσει από μόνο του τη φύση του

---

¹⁴¹ Βλ. όπ.π., σελ. 10

¹⁴² Βλ. σχετικά στη Συμφωνία-Πλαίσιο για την Πρόσβαση στους Βιολογικούς και Γενετικούς Πόρους, σελ. 2, στο: http://www.grain.org/system/old/brl_files/asean-access-2000-en.pdf [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

¹⁴³ Βλ. Garforth, K., Medaglia, J., Nemogá, G., Noriega, I., *Overview of the National and Regional Implementation of Access to Genetic Resources and Benefit-Sharing Measures*, Centre for International Sustainable Development Law, Montreal, 2005, σελ. 14

εγχώριου οργάνου πρόσβασης και να ορίσει μια Αρμόδια Εθνική Αρχή που θα είναι υπεύθυνη για τη δημιουργία και εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας αναφορικά με την πρόσβαση στους πόρους. Παράλληλα, το κείμενο-σχέδιο επισημαίνει και την απαραίτητη χρήση ενός υπάρχοντος σώματος της Ένωσης των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας ως τον αρμόδιο μηχανισμό για την εφαρμογή της Συμφωνίας (clearinghouse mechanism).

Τα κράτη μέλη της Ένωσης δεν επιτρέπουν την κατοχύρωση ευρεσιτεχνιών των φυτών, των ζώων, των μικροοργανισμών ή τμημάτων τους, καθώς και της παραδοσιακής γνώσης των αυτοχθόνων, απαγορεύοντας τις εργασίες ανιχνεύσεως και την εφαρμογή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σε γενετικό υλικό ανθρώπινης προέλευσης. Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη παροτρύνουν σχετικά με την καθιέρωση μιας πολυμερούς διαδικασίας για την αποτελεσματική ρύθμιση της πρόσβασης, χρήσης και εμπορευματοποίησης του ανθρώπινου γενετικού υλικού.¹⁴⁴

Η συναίνεση μετά από ενημέρωση (prior informed consent) του κράτους μέλους που παρέχει τους βιολογικούς και γενετικούς πόρους και εδώ είναι απαραίτητη προτού πραγματοποιηθεί η πρόσβαση στους γενετικούς πόρους του.¹⁴⁵ Η διαδικασία της συναίνεσης μετά από ενημέρωση θα πρέπει να σέβεται και να συμμορφώνεται με τους εθνικούς νόμους, τις πρακτικές και τα πρωτόκολλα των αυτοχθόνων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων, ενώ η αποκάλυψη πληροφοριών που αφορούν την πρόσβαση πρέπει να είναι σε γλώσσα κατανοητή προς τις τοπικές κοινότητες.

5.1.5. Η Κοινότητα του Ειρηνικού (Secretariat of the Pacific Community)

Το 2002, στη Νέα Καληδονία, η Κοινότητα του Ειρηνικού (Secretariat of the Pacific Community-SPC) υιοθέτησε το Περιφερειακό Πλαίσιο για την Προστασία της Παραδοσιακής Γνώσης και των Πολιτιστικών Εκφράσεων (*Regional Framework for the Protection of Traditional Knowledge and Expressions of Culture*), το οποίο αναπτύχθηκε για να βοηθήσει τα νησιωτικά κράτη και εδάφη του Ειρηνικού στη νομική προστασία της

---

¹⁴⁴ Βλ. σχετικά στη Συμφωνία-Πλαίσιο για την Πρόσβαση στους Βιολογικούς και Γενετικούς Πόρους, σελ. 3, στο: http://www.grain.org/system/old/brl_files/asean-access-2000-en.pdf [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

¹⁴⁵ Η Αρμόδια Εθνική Αρχή που ορίζεται από τα κράτη μέλη είναι υπεύθυνη για τη θέσπιση νομικά δεσμευτικών διαδικασιών για τον προσδιορισμό της συναίνεσης μετά από ενημέρωση σε τοπικό επίπεδο.

παραδοσιακής γνώσης και των πολιτιστικών εκφράσεων τους. Πρόκειται για μια πρωτοβουλία κειμένου που έχει αναπτυχθεί ως απάντηση στις πολυάριθμες εκκλήσεις από την περιοχή, εν όψει της αυξανόμενης εκμετάλλευσης και ακατάλληλης εμπορευματοποίησης της παραδοσιακής γνώσης.

Το Περιφερειακό αυτό Πλαίσιο αποτελεί, στην πραγματικότητα, ένα σχέδιο-νόμου με κύριο στόχο την εκχώρηση μιας νέας σειράς νόμιμων δικαιωμάτων στους ιδιοκτήτες της παραδοσιακής γνώσης και των πολιτιστικών εκφράσεων, οι οποίοι φαίνεται να είναι ταυτόχρονα οι κάτοχοι των παραδοσιακών πολιτιστικών δικαιωμάτων (traditional cultural rights)¹⁴⁶ και των ηθικών δικαιωμάτων (moral rights) τους,¹⁴⁷ δικαιώματα τα οποία είναι αναπαλλοτρίωτα και εξακολουθούν να ισχύουν στο διηνεκές, ενώ η προστασία τους παρέχεται ανεξάρτητα από το εάν η παραδοσιακή γνώση και οι πολιτιστικές εκφράσεις είναι σε υλική μορφή ή όχι.

Στις περιπτώσεις που επιδιώκεται χρήση της παραδοσιακής γνώσης ή των πολιτιστικών εκφράσεων, όπως για παράδειγμα, αναπαραγωγή, δημοσίευση, εμφάνιση, μετάδοση στο κοινό, μετάφραση, προσαρμογή, μετατροπή ή τροποποίηση, διάθεση στο διαδίκτυο ή ηλεκτρονική μετάδοση στο κοινό, δημιουργία παράγωγων έργων, πώληση, εισαγωγή ή εξαγωγή, τότε απαιτείται η προηγούμενη και ενημερωμένη συναίνεση των παραδοσιακών ιδιοκτητών.¹⁴⁸ Αρχικά, ο υποψήφιος χρήστης της παραδοσιακής γνώσης οφείλει να κάνει μία αίτηση στην Πολιτιστική Αρχή που έχει οριστεί, προκειμένου να λάβει την προηγούμενη και ενημερωμένη συναίνεση των παραδοσιακών ιδιοκτητών και, εφόσον λάβει θετική ανταπόκριση, έχει το δικαίωμα να προβεί στη χρήση της.¹⁴⁹ Εάν ο

---

¹⁴⁶ Σύμφωνα με τους ορισμούς που ενυπάρχουν στο Περιφερειακό Πλαίσιο, οι ιδιοκτήτες της παραδοσιακής γνώσης και των πολιτιστικών εκφράσεων μπορεί να είναι μια ομάδα, φυλή ή κοινότητα ανθρώπων ή ακόμα και ένα άτομο, στους οποίους η επιμέλεια ή η προστασία της παραδοσιακής γνώσης και των πολιτιστικών εκφράσεων έχει ανατεθεί σύμφωνα με το εθιμικό δίκαιο και τις πρακτικές της εν λόγω ομάδας, φυλής ή κοινότητας. Βλ. σχετικά στο Περιφερειακό Πλαίσιο για την Προστασία της Παραδοσιακής Γνώσης και των Εκφράσεων του Πολιτισμού, σελ. 4, στο: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=184651 [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

¹⁴⁷ Τα ηθικά δικαιώματα είναι, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα ανάθεσης της ιδιοκτησίας της παραδοσιακής γνώσης και των πολιτιστικών εκφράσεων, το δικαίωμα μη κυριότητας τους λόγω λανθασμένης απόδοσης και το δικαίωμα μη κατοχής τους λόγω υποτιμητικής μεταχείρισης. Βλ. όπ.π., σελ. 6-7

¹⁴⁸ Βλ. όπ.π., σελ. 5

¹⁴⁹ Η αίτηση πρέπει να είναι έντυπη, να προσδιορίζει τον τρόπο με τον οποίο ο αιτών σκοπεύει να χρησιμοποιήσει την παραδοσιακή γνώση ή τις πολιτιστικές εκφράσεις, να δηλώνει με σαφήνεια το σκοπό

υποψήφιος χρήστης και οι παραδοσιακοί ιδιοκτήτες προβούν σε μία εξουσιοδοτημένη συμφωνίας χρήσης (authorised user agreement), τότε οι ιδιοκτήτες θεωρείται ότι έχουν δώσει τη συγκατάθεση τους για προτεινόμενη χρήση και, ύστερα, η Πολιτιστική Αρχή αναλαμβάνει την ευθύνη αποθήκευσης ενός μητρώου με τις εξουσιοδοτημένες συμφωνίες.

5.1.6. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (European Union)

Τον Ιούλιο του 2012, η Επιτροπή για την Ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (European Parliament Committee on Development) υιοθέτησε το Σχέδιο Έκθεσης σχετικά με τις αναπτυξιακές πτυχές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας πάνω στους γενετικούς πόρους (*Draft Report on development aspects of intellectual property rights on genetic resources*), το οποίο αποτέλεσε και πρόταση ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ήδη από τις πρώτες σελίδες, το Σχέδιο Έκθεσης τονίζει τη σημασία της υγιούς βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων για τη γεωργία, τη δασοκομία και την αλιεία και υπογραμμίζει το γεγονός ότι, αν και δεν υπάρχει ένας γενικός αποδεκτός ορισμός του όρου «βιοπειρατεία», πρόκειται για έννοια που αναφέρεται συνήθως στη βιομηχανική πρακτική της ιδιωτικοποίησης με διπλώματα ευρεσιτεχνίας προϊόντων βασιζόμενα στην παραδοσιακή γνώση ή τους γενετικούς πόρους των αυτοχθόνων πληθυσμών, χωρίς άδεια ή παροχή αποζημίωσης προς τις χώρες προέλευσης.¹⁵⁰

Η Έκθεση αναφέρει χαρακτηριστικά ότι τα τρία τέταρτα των φυτών που χρησιμοποιούνται στη σύγχρονη ιατρική προέρχονται από την παραδοσιακή ιατρική, ενώ η ύπαρξη και μόνο της βιοπειρατείας σημαίνει ότι υπάρχει ένα ισχυρό κίνητρο για την προστασία της παραδοσιακής γνώσης, ιδιαίτερα όταν αυτή σχετίζεται με γενετικούς πόρους οικονομικής αξίας στη φαρμακοβιομηχανία. Επίσης, υπογραμμίζει τον κίνδυνο εκτίμησης της παραδοσιακής γνώσης μόνο μέσα από μία καθαρά κερδοσκοπική και

για τον οποίο η χρήση προορίζεται και να συνοδεύεται από την προδιαγεγραμμένη αμοιβή. Βλ. όπ.π., σελ. 7

¹⁵⁰ Βλ. σχετικά στο Σχέδιο Έκθεσης σχετικά με τις αναπτυξιακές πτυχές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας πάνω στους γενετικούς πόρους, σελ. 4, στο: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/deve/pr/910/910292/910292en.pdf [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

εμπορική σκοπιά και τονίζει γενικότερα την ανάγκη να καθοριστεί ένα *sui generis* διεθνές καθεστώς δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, το οποίο θα διατηρεί την πολυμορφία των συμφερόντων των τοπικών κοινοτήτων και θα αντανακλά το εθνικό τους δίκαιο.¹⁵¹

Τέλος, ζωτικής σημασίας είναι η προβολή πρότασης προς τις αναπτυσσόμενες χώρες για μια δεσμευτική νομοθεσία που θα υποχρεώνει τους αιτούντες διπλώματος ευρεσιτεχνίας να γνωστοποιούν την πηγή προέλευσης των γενετικών πόρων και της συναφούς παραδοσιακής γνώσης που χρησιμοποιούνται για τις εφευρέσεις, να παρέχουν αποδεικτικά στοιχεία της συναίνεσης μετά από ενημέρωση από τις Αρμόδιες Εθνικές Αρχές της χώρας-παρόχου και να αποδεικνύουν το δίκαιο και ισότιμο διαμοιρασμό των οφελών που προκύπτουν από την χρήση των εν λόγω πόρων ή της γνώσης, προκειμένου να ενταχθούν σε ένα διεθνές πιστοποιητικό προέλευσης.¹⁵²

5.2. Εθνικές Προσεγγίσεις

5.2.1. Η περίπτωση του Περού

Παρά το γεγονός ότι η εθνική νομοθεσία του Περού δεν αναγνωρίζει επισήμως την έννοια της βιοπολιτισμικής κληρονομιάς των αυτοχθόνων ή της διατήρησης των εδαφών/περιοχών των αυτοχθόνων που βασίζονται στην πρώτη έννοια, αναγνωρίζει ορισμένα δικαιώματα που μπορούν να βοηθήσουν τις κοινότητες να εξελιχθούν μέσα από τη θέσπιση αυτοχθόνων εδαφών βιοπολιτισμικής κληρονομιάς.

Ο νόμος αναγνωρίζει τα κοινόχρηστα εδαφικά δικαιώματα των αυτοχθόνων, ενώ το Σύνταγμα του Περού επιτρέπει ένα ορισμένο επίπεδο αυτονομίας εντός της κοινόχρηστης γης, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος αυτοδιοίκησης σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Το Σύνταγμα, επίσης, αναγνωρίζει και προστατεύει το νομικό σύστημα των αυτοχθόνων της Κοινότητας των Άνδεων, ενώ ορισμένες εθνικές νομοθεσίες, σε σχέση κυρίως με την ανταλλαγή αγαθών, τις ντόπιες και χωρικές

---

¹⁵¹ Βλ. όπ.π., σελ. 5

¹⁵² Βλ. όπ.π., σελ. 6

κοινότητες και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, αναγνωρίζουν το εθνικό δίκαιο των Κέτσουα.¹⁵³

Χαρακτηριστικά, το Καθεστώς του 2002 για την Προστασία της Συλλογικής Γνώσης των Αυτόχθονων Λαών που σχετίζεται με τους Βιολογικούς Πόρους του Περού (*Regime for Protecting the Collective Knowledge of Indigenous Peoples related to Biological Resources-Law 27811*) αναγνωρίζει τα συλλογικά δικαιώματα πάνω στην παραδοσιακή γνώση και απαιτεί την προηγούμενη και ενημερωμένη συναίνεση από τις κοινότητες πριν την πρόσβαση στην παραδοσιακή γνώση τους, καθώς και τα οφέλη από τη χρήση της, τα οποία θα πρέπει να επιμερίζονται δίκαια και ισότιμα.¹⁵⁴ Ωστόσο, αντί για την επιβίωση και ευημερία των τοπικών κοινωνιών, προστατεύει μόνο την παραδοσιακή γνώση μέσω εμπορικών συμβάσεων και δεν αναγνωρίζει τα κοινοτικά δικαιώματα πάνω στους συσχετιζόμενους βιολογικούς πόρους.

Παλαιότερα, το 1997, ο Νόμος του Περού για τη Διατήρηση και τη Βιώσιμη Χρήση της Βιοποικιλότητας (Law on the Conservation and Sustainable use of Biological Diversity-Law 26839) προέβλεπε ότι οι γνώσεις, οι πρακτικές και οι καινοτομίες των τοπικών κοινοτήτων αποτελούν μέρος της πολιτιστικής τους κληρονομιάς και αυτές οι καινοτομίες μπορεί να περιλαμβάνουν παραδοσιακές ποικιλίες καλλιεργειών. Τέλος, το Περού έχει επικυρώσει τη Σύμβαση για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς και τις Φυλές (ILO Convention No. 169) και έχει επίσης υιοθετήσει τη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων Λαών (UNDRIP).

5.2.2. Η περίπτωση του Παναμά

Το Πολιτικό Σύνταγμα του Παναμά προβλέπει ότι το κράτος αναγνωρίζει και σέβεται την εθνική ταυτότητα των αυτοχθόνων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των πολιτιστικών τους στοιχείων, της επιστημονικής,

---

¹⁵³ Κέτσουα (Quechuas) είναι ο συλλογικός όρος για διάφορες αυτόχθονες εθνικές ομάδες στη Νότια Αμερική, ιδιαίτερα στο Περού, το Εκουαδόρ, τη Βολιβία, τη Χιλή, την Κολομβία και την Αργεντινή, οι οποίες μιλούν τη γλώσσα Κέτσουα. Βλ. σχετικά στην επίσημη ιστοσελίδα του Διεθνούς Ινστιτούτου για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, στο: <http://biocultural.iied.org/national-and-local-policy-and-law-protecting-biocultural-heritage#peru> [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

¹⁵⁴ Πιο συγκεκριμένα, ο Νόμος δημοσιεύτηκε στην επίσημη εφημερίδα «El Peruano» στις 10 Αυγούστου του 2002. Βλ. Robinson, D., *Confronting Biopiracy: Challenges, Cases and International Debates*, Routledge, Abingdon, New York, 2010, σελ. 142

καλλιτεχνικής και πνευματικής τους γνώσης και της γνώσης τους σχετικά με τη χρήση της βιοποικιλότητας.

Το 2000, ο Νόμος 20 του Παναμά θέσπισε ένα Ειδικό Καθεστώς για την Προστασία των Αυτοχθόνων Συλλογικών Πνευματικών Δικαιωμάτων πάνω στον Πολιτισμό και την Παραδοσιακή Γνώση (*Special Regime on the Protection of Indigenous Collective Intellectual Rights over Culture and Traditional Knowledge-Law 20*). Σκοπός του παρόντος Νόμου είναι η προστασία των συλλογικών δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και της παραδοσιακής γνώσης των αυτόχθονων πληθυσμών πάνω στις δημιουργίες τους, όπως εφευρέσεις, μοντέλα, σχέδια, καινοτομίες που περιέχονται στις εικόνες, σχήματα, σύμβολα, εικονογραφήσεις κ.ά. Ομοίως, η προστασία αφορά και τα πολιτιστικά στοιχεία της ιστορίας, της μουσικής, της τέχνης και των παραδοσιακών καλλιτεχνικών εκφράσεων τους, προκειμένου να δοθεί μεγαλύτερη αξία στον πολιτισμό των αυτοχθόνων και να εφαρμοστεί κοινωνική δικαιοσύνη.

Ο συγκεκριμένος Νόμος προστατεύει την παραδοσιακή γνώση μέσω ενός συστήματος καταχώρησης. Ωστόσο, δεν καλύπτει ρητά την παραδοσιακή γνώση που σχετίζεται με τη βιοποικιλότητα. Το χάσμα αυτό είναι μια ανησυχία για τους αυτόχθονες πληθυσμούς του Παναμά, δεδομένης της αύξησης του 'bio-prospecting' και της μη εξουσιοδοτημένης χρήσης της παραδοσιακής ιατρικής. Ως εκ τούτου, η κοινότητα των Κούνα¹⁵⁵ έχει αναπτύξει ένα κοινοτικό πρωτόκολλο για την έρευνα σχετικά με τη βιοποικιλότητα και την παραδοσιακή γνώση στα εδάφη των αυτοχθόνων, ενώ ζητά την επίσημη αναγνώριση της μέσα από το συγκεκριμένο Νόμο 20.

Επίσης, το Εκτελεστικό Διάταγμα 257 του 2006 ορίζει ότι τα συμβόλαια για την πρόσβαση στους γενετικούς ή βιολογικούς πόρους που βρίσκονται σε κοινότητες αυτόχθονων, θα πρέπει να περιλαμβάνουν την ελεύθερη, προηγούμενη και ενημερωμένη συναίνεση τους και να αναφέρουν το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας που θα

---

¹⁵⁵ Οι Κούνα (Cuna) είναι αυτόχθονες πληθυσμοί του Παναμά και της Κολομβίας. Η τρέχουσα νομικά αναγνωρισμένη ορθογραφία είναι «Guna». Στη γλώσσα τους, οι Κούνα αποκαλούν τους εαυτούς τους *Dule* ή *Tule*, που σημαίνει άνθρωποι. Το 1920, οι Κούνα κέρδισαν τον πόλεμο ενάντια στο κράτος και ήταν σε θέση να εισάγουν ορισμένες διατάξεις στο Σύνταγμα και τη Συνθήκη Ειρήνης που επακολούθησε. Βλ. σχετικά στην επίσημη ιστοσελίδα του Διεθνούς Ινστιτούτου για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, στο: <http://biocultural.iied.org/national-and-local-policy-and-law-protecting-biocultural-heritage#panama> [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

χρησιμοποιηθεί. Τα συμβόλαια πρέπει επίσης να περιλαμβάνουν τα οικονομικά οφέλη που προκύπτουν από την έρευνα. Αυτό σημαίνει ότι η μελέτη επί των γενετικών πόρων ή της βιοποικιλότητας στις περιοχές των αυτοχθόνων δεν μπορεί να διεξαχθεί χωρίς την άδεια των συνεδρίων ή άλλων ανάλογων οργανώσεων τους.¹⁵⁶

5.2.3. Η περίπτωση της Κόστα Ρίκα

Παρά το γεγονός ότι η Κόστα Ρίκα είναι μία από τις μικρότερες χώρες της Λατινικής Αμερικής, θεωρείται ότι περιέχει εντός των συνόρων της περίπου το 4 με 5% της παγκόσμιας βιοποικιλότητας. Από την άλλη πλευρά, η χώρα είναι πολιτισμικά αρκετά ομοιόμορφη σε σύγκριση με άλλες χώρες της Λατινικής Αμερικής. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού είναι ευρωπαϊκής καταγωγής, αν και υπάρχουν μερικές ομάδες αυτοχθόνων πληθυσμών.

Τον Απρίλιο του 1998, η Νομοθετική Συνέλευση της Κόστα Ρίκα πέρασε το Νόμο για τη Βιοποικιλότητα (*Ley de Biodiversidad-Law 7788*), ο οποίος έως σήμερα είναι ίσως η πιο φιλόδοξη και εξειδικευμένη εθνική νομοθεσία για την εφαρμογή της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD). Πολλές από τις διατάξεις της είναι σαφείς προσπάθειες συμβιβασμού των εθνικών υποχρεώσεων της Σύμβασης με αυτές της Συμφωνίας για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου (TRIPS), συμπεριλαμβανομένης της έναρξης μιας διαδικασίας για την ανάπτυξη ενός συστήματος *sui generis* για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων των αυτοχθόνων πληθυσμών και των τοπικών κοινοτήτων.

Ο Νόμος για τη Βιοποικιλότητα είχε ως κύριο στόχο να καλύψει ένα νομικό κενό με την έννοια ότι ενώ οι υφιστάμενες νομοθεσίες κάλυπταν συγκεκριμένα είδη φυσικών πόρων, δεν υπήρχε ειδική νομοθεσία για τους βιολογικούς και γενετικούς πόρους, αλλά ούτε και συγκεκριμένη διαδικασία πρόσβασης και διατάξεις για τον διαμοιρασμό των οφελών από την χρήση των τελευταίων.¹⁵⁷ Ειδικότερα, κεντρικός σκοπός του Νόμου

---

¹⁵⁶ Βλ. O' Connor, B., *The Law of Geographical Indications*, Cameron May, London, 2004, σελ. 377

¹⁵⁷ Παρόμοια με τη διαδικασία των Φιλιππίνων, η εμπειρία της Κόστα Ρίκα στην εκπόνηση της νομοθεσίας χαρακτηρίστηκε από μεγάλη συμμετοχή των ενδιαφερομένων μερών, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής των αυτοχθόνων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων. Βλ. Dutfield, G., *Developing and Implementing National Systems for Protecting Traditional Knowledge: A Review of Experiences in Selected*

είναι η διατήρηση της βιοποικιλότητας, η αειφόρος αξιοποίηση των πόρων και ο δίκαιος διαμοιρασμός από τα οφέλη και κόστη.

Συνολικά όλα τα άρθρα καλύπτουν το πλήρες φάσμα των θεμάτων που περιέχονται στη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), όπως η βιοασφάλεια, η διατήρηση και βιώσιμη χρήση των οικοσυστημάτων και ειδών, η πρόσβαση στα γενετικά και βιοχημικά στοιχεία της βιοποικιλότητας, η προηγούμενη και ενημερωμένη συναίνεση, η προστασία της επιστημονικής και παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται με τη βιοποικιλότητα μέσω των πνευματικών ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων ή συστημάτων *sui generis*, η εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση του κοινού, η μεταφορά τεχνολογίας, η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων κ.ά.¹⁵⁸ Ωστόσο, ο Νόμος εξακολουθεί να στερείται βασικής πολιτικής στήριξης για να μετατρέψει τους στόχους σε πραγματικότητα, ενώ έως σήμερα υπόκειται σε τροποποιήσεις χωρίς ακόμα την επίτευξη πλήρους εφαρμογής του.

5.2.4. Η περίπτωση της Κένυας

Όσον αφορά την Κένυα της Αφρικής, ένα πλαίσιο πολιτικής για την παραδοσιακή ιατρική και τα φαρμακευτικά φυτά έχει αναπτυχθεί από μια Διυπουργική Επιτροπή που υπάγεται στο Υπουργείο Σχεδιασμού και Εθνικής Ανάπτυξης. Ωστόσο, η πολιτική αυτή δεν έχει ασχοληθεί πραγματικά με σχετικά πολιτιστικά θέματα. Μια άλλη νέα πολιτική για την παραδοσιακή γνώση, τους γενετικούς πόρους και τις παραδοσιακές πολιτιστικές εκφράσεις έχει αναπτυχθεί από μία ομάδα εργασίας υπό το Γραφείο του Γενικού Εισαγγελέα, η οποία όμως έχει πλέον έρθει στο τέλος της, χωρίς να είναι σαφής ο τρόπος υλοποίησης της έκθεσης της.

Επίσης, η Πολιτική Διαχείρισης και Συντονισμού του Περιβάλλοντος του 2006 (Environment Management and Coordination), η οποία περιλάμβανε διατάξεις σχετικά με τη διατήρηση της βιολογικής ποικιλομορφίας, την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τον διαμοιρασμό των οφελών, ασχολήθηκε με την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη συμμετοχή στα οφέλη, όμως δεν διευκρίνισε περαιτέρω τον τρόπο

Developing Countries, UNCTAD Expert Meeting on Systems and National Experiences for Protecting Traditional Knowledge, Innovations and Practices, Geneva, 2000, σελ. 19

¹⁵⁸ Βλ. όπ.π., σελ. 20

απόκτησης της συναίνεσης μετά από ενημέρωση για την πρόσβαση στην παραδοσιακή γνώση.¹⁵⁹ Οι συγκεκριμένες πολιτικές μπορούν να βοηθήσουν τις κοινότητες να προστατεύσουν τα δικαιώματά τους έναντι της παραδοσιακής γνώσης, όμως δεν αναγνωρίζουν ρητά τα συνήθη κοινοτικά δικαιώματα επί των βιολογικών πόρων. Υπάρχει επίσης έλλειψη συντονισμού μεταξύ των διαφόρων πρωτοβουλιών της κυβέρνησης για την παραδοσιακή ιατρική, καθώς και αλληλοεπικάλυψη των προσπαθειών.

Παρόλα αυτά, το 2009, η Εθνική Πολιτική που υιοθετήθηκε εκ μέρους της κυβέρνησης (*2009 National Policy*) εστίασε περισσότερο στην επίτευξη ενός συντονισμένου νομικού πλαισίου για τη διατήρηση, την προστασία και την προώθηση της αειφόρου χρήσης της παραδοσιακής γνώσης, των γενετικών πόρων και των παραδοσιακών πολιτιστικών εκφράσεων της Κένυας. Για να καθοδηγήσει τη σχετική πολιτική, η κυβέρνηση αποφασήθηκε τη σημασία ορισμένων αρχών, οι σημαντικότερες από τις οποίες ήταν η προηγούμενη και ενημερωμένη συναίνεση, η αποζημίωση και ο διαμοιρασμός των οφελών από τη χρήση της παραδοσιακής γνώσης, των γενετικών πόρων και των παραδοσιακών πολιτιστικών εκφράσεων.

Επιπλέον, το νέο Σύνταγμα της Κένυας, που ψηφίστηκε στις 27 Αυγούστου του 2010, άρχισε να παρουσιάζει ορισμένες ευκαιρίες για την ρητή αντιμετώπιση της αναγνώρισης των συλλογικών δικαιωμάτων και την προστασία της παραδοσιακής γνώσης. Για παράδειγμα, το Σύνταγμα ορίζει την κοινοτική γη, εισάγει τους όρους της γνώσης των αυτοχθόνων, των γενετικών πόρων, της βιοποικιλότητας και της πνευματικής ιδιοκτησίας στην αξιοποίηση και διαχείριση του περιβάλλοντος, ενώ επίσης προβλέπει ρητά τα κοινόχρηστα ιδιοκτησιακά δικαιώματα.¹⁶⁰ Σε περιφερειακό επίπεδο, η Κένυα έχει υπογράψει το Πρωτόκολλο Swakormund για την προστασία της παραδοσιακής γνώσης και των εκφράσεων λαϊκής παράδοσης (*Swakormund Protocol on protection of traditional knowledge and expressions of folklore*), ενώ το Διοικητικό

---

¹⁵⁹ Βλ. σχετικά στην επίσημη ιστοσελίδα του Διεθνούς Ινστιτούτου για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, στο: <http://biocultural.iied.org/national-and-local-policy-and-law-protecting-biocultural-heritage#kenya> [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

¹⁶⁰ Βλ. Angwenyi, A., *The Law-Making Process of Access and Benefit-Sharing Regulations – The Case of Kenya*, στο: Kamau, E., Winter, G., *Genetic Resources, Traditional Knowledge and the Law: Solutions for Access and Benefit Sharing*, Earthscan, London, Sterling, 2009, σελ. 174-175

Συμβούλιο της Κένυας για τα Πνευματικά Δικαιώματα (Kenya Copyright Board-KECOBO) εξακολουθεί έως σήμερα να εκπροσωπεί την Κένυα στη Διακυβερνητική Επιτροπή του WIPO για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τους Γενετικούς Πόρους, την Παραδοσιακή Γνώση και τη Λαογραφία (IGC).¹⁶¹

5.2.5. Η περίπτωση της Κίνας

Η Κίνα επικύρωσε τη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD) το 1992, και έκτοτε έχει εργαστεί για τη διατήρηση των φυτικών γενετικών πόρων και της παραδοσιακής γνώσης. Δεν υπάρχει εξειδικευμένη νομοθεσία για την προστασία της γνώσης, τα αγροτικά δικαιώματα ή τη διαδικασία πρόσβασης και το διαμοιρασμό των οφελών ακόμα, όμως τα θέματα αυτά έχουν συμπεριληφθεί στην Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα της Κίνας (China's National Biodiversity Strategy) και ολοένα και περισσότερο γίνονται αντικείμενο συζήτησης, με σκοπό την ανάπτυξη συγκεκριμένων πρωτοβουλιών.

Το 1999, υπό την πίεση των οικονομικών συμφερόντων και εμπορικών πιέσεων, η Κίνα υπέγραψε τη Διεθνή Σύμβαση για την Προστασία των Νέων Φυτικών Ποικιλιών (International Convention for Protection of New Varieties of Plants-UPOV Convention)¹⁶² και το 2001 έγινε μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (WHO). Ως εκ τούτου, κάτω από τα συγκεκριμένα διεθνή ανταγωνιστικά καθεστάτα, το εγχώριο νομοθετικό πλαίσιο της Κίνας καλείται να εξισορροπεί τα συμφέροντα διαφορετικών

---

¹⁶¹ Το Διοικητικό Συμβούλιο της Κένυας για τα Πνευματικά Δικαιώματα (KECOBO) αναγνωρίζει ότι η προστασία της παραδοσιακής γνώσης είναι απαραίτητη για την υλοποίηση του Οράματος 2030 της Κένυας, που έχει ως στόχο την κίνηση της χώρας σε μια οικονομία μεσαίου εισοδήματος μέσω της δημιουργίας πλούτου και της αύξησης του εμπορίου και της εθνικής ανάπτυξης. Η χρήση της παραδοσιακής γνώσης ως πηγή σύγχρονης δημιουργικότητας μπορεί να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη των παραδοσιακών κοινοτήτων μέσω της καθιέρωσης κοινοτικών επιχειρήσεων, της δημιουργίας τοπικών θέσεων εργασίας, της ανάπτυξης δεξιοτήτων και μέσω των κερδών από τα κοινοτικά προϊόντα. Βλ. KECOBO, *Strategic Plan 2014-2017*, Republic of Kenya, Nairobi, 2014, σελ. 2-3, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.google.gr/#q=KECOBO+strategic+plan+2014+2017+pdf> [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

¹⁶² Η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ στις 10 Αυγούστου του 1968, έχοντας επικυρωθεί από το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ολλανδία και τη Γερμανία και ανανεώθηκε το 1972, 1978 και 1991, προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι τεχνολογικές εξελίξεις στην καλλιέργεια των φυτών. Όραμα της είναι η παροχή και προώθηση ενός αποτελεσματικού συστήματος προστασίας των φυτικών ποικιλιών, με στόχο την ενθάρρυνση ανάπτυξης νέων ποικιλιών φυτών προς όφελος της κοινωνίας. Βλ. στην επίσημη ιστοσελίδα της Διεθνούς Ένωσης για την Προστασία των Νέων Ποικιλιών Φυτών, στο: http://www.upov.int/upovlex/en/upov_convention.html [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

τομέων και ομάδων, προκειμένου να υποστηριχθεί η επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης.¹⁶³

Μέχρι σήμερα, οι πολιτικές και οι νόμοι γεωργικής ανάπτυξης έχουν κάνει μικρά βήματα σχετικά με την αναγνώριση των αγροτικών συστημάτων σπόρων. Ωστόσο, η συμμετοχική καλλιέργεια των φυτών, η οποία διευκολύνεται μέσα από το Κέντρο για την Κινεζική Αγροτική Πολιτική (Centre for Chinese Agricultural Policy-CCAP), έχει συμπεριλάβει τον πειραματισμό σχετικά με τον τρόπο προστασίας της παραδοσιακής γνώσης και εξασφάλισης ισότιμης πρόσβασης και συμμετοχής στα οφέλη της. Επίσης, ο ισχύον Κανονισμός για την Προστασία των Νέων Φυτικών Ποικιλιών του 1997 (Regulation on Plant New Variety Protection), ο Νόμος περί Σπόρου του 2001 (Seed Law), καθώς και ο Νόμος για την Επιστημονική και Τεχνολογική Πρόοδο του 2008 (Science and Technology Progress Law) φαίνεται ότι ευνοούν σε μεγάλο βαθμό τα δικαιώματα των καλλιεργητών φυτών.

Ζωτικής σημασίας είναι, επίσης, η Εθνική Στρατηγική για την Προστασία της Βιοποικιλότητας και το Σχέδιο Δράσης του 2009 (*National Bio-diversity Protection Strategy and Action Plan*) τα οποία ενσωματώνουν μηχανισμούς για την εξασφάλιση προηγούμενης και ενημερωμένης συναίνεσης και την προστασία της παραδοσιακής γνώσης, διασφαλίζοντας έτσι τα δικαιώματα των αγροτών πάνω στους γενετικούς πόρους τους. Τέλος, αξιοσημείωτη είναι και η αναθεώρηση του Νόμου για τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας του 2009 (*Patent Law*) η οποία επεσήμανε την απαίτηση για την αποκάλυψη της προέλευσης των γενετικών πόρων, ανοίγοντας ένα νέο παράθυρο όσον αφορά την πρόσβαση και την κατανομή των οφελών που προκύπτουν από τη χρήση τους.¹⁶⁴

---

¹⁶³ Βλ. σχετικά στην επίσημη ιστοσελίδα του Διεθνούς Ινστιτούτου για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, στο: <http://biocultural.iied.org/national-and-local-policy-and-law-protecting-biocultural-heritage#china> [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

¹⁶⁴ Βλ. Qin, T., Common pools of traditional Chinese medical knowledge in China, στο: Kamau, E., Winter, G., *Common Pools of Genetic Resources: Equity and Innovation in International Biodiversity Law*, Routledge, Abingdon, New York, 2013, σελ. 150-152

5.2.6. Η περίπτωση της Ινδίας

Η Ινδία με τη σειρά της έχει κάνει μία έντονη προσπάθεια για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την αντιμετώπιση του προβλήματος της βιοπειρατείας, μέσα από τη θέσπιση τριών, κυρίως, νομοθεσιών στο Κοινοβούλιο.

Αρχικά, ο Νόμος της Ινδίας για την Προστασία των Φυτικών Ποικιλιών και των Δικαιωμάτων των Αγροτών του 2001 (Protection of Plant Varieties and Farmers' Rights Act) αποτελεί την ίσως πιο φιλόδοξη νομοθεσία σχετικά με τη θέσπιση δικαιωμάτων για τους αγρότες εξοικονόμησης, χρήσης, ανταλλαγής και πώλησης των αντίστοιχων αγροτικών σπόρων τους. Όσον αφορά τα δικαιώματα των αγροτών, ο Νόμος αναγνωρίζει τον αγρότη ως καλλιεργητή, συντηρητή και κτηνοτρόφο, επιδιώκει να τον προστατεύσει από τις υπερβολικές απαιτήσεις εταιρειών παραγωγής σπόρων, ενώ ορίζει εννέα δικαιώματα για τους αγρότες, εκ των οποίων το πιο σημαντικό φαίνεται ότι είναι το δικαίωμα στους σπόρους και το δικαίωμα αποζημίωσης για τυχόν αποτυχία των καλλιεργειών.¹⁶⁵

Τον επόμενο χρόνο (2002) και δέκα χρόνια μετά την υιοθέτηση της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), η κεντρική κυβέρνηση της Ινδίας ενεργοποίησε τον Νόμο για τη Βιολογική Ποικιλότητα (Biological Diversity Act), έχοντας ως βασικά χαρακτηριστικά τη ρύθμιση της πρόσβασης στους βιολογικούς πόρους της χώρας με σκοπό τη διασφάλιση δίκαιης συμμετοχής στα οφέλη που προκύπτουν από τη χρήση τους, τη διατήρηση και αειφόρο χρήση της βιολογικής ποικιλότητας, το σεβασμό της γνώσης των τοπικών κοινοτήτων που σχετίζεται με τη βιοποικιλότητα, την εξασφάλιση του επιμερισμού των οφελών με τις τοπικές κοινότητες ως συντηρητές των βιολογικών πόρων και ως κάτοχους των γνώσεων και πληροφοριών σχετικά με τη χρήση των βιολογικών πόρων, τη διατήρηση και ανάπτυξη των περιοχών που έχουν σημασία από την άποψη της βιολογικής ποικιλότητας, δηλώνοντας τες ως τόπους βιολογικής πολιτιστικής κληρονομιάς, την προστασία και αποκατάσταση των απειλούμενων ειδών κ.ά. Σύμφωνα με τις διατάξεις του συγκεκριμένου Νόμου, ένας μη κάτοικος της Ινδίας ή

¹⁶⁵ Βλ. Venkataraman, K., Swarnalatha, S., Intellectual Property Rights, Traditional Knowledge and Biodiversity in India, *Journal of Intellectual Property Rights*, Vol. 13, 2008, σελ. 331-332, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://nopr.niscair.res.in/bitstream/123456789/1781/1/JIPR%2013%284%29%20326-335.pdf> [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

μια ξένη εταιρεία ή ένα νομικό πρόσωπο πρέπει να λαμβάνει άδεια από την Εθνική Αρχή για τη Βιοποικιλότητα (National Biodiversity Authority-NBA)¹⁶⁶ πριν από τη λήψη οποιονδήποτε βιολογικών πόρων ή συναφούς παραδοσιακής γνώσης από την Ινδία για έρευνα ή εμπορική εκμετάλλευση.

Το 2005, ακολούθησε η τροποποίηση του Νόμου της Ινδίας για τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας (Patents Amendment Act) η οποία επανέφερε τα φαρμακευτικά διπλώματα ευρεσιτεχνίας ως το τελικό βήμα της Ινδίας προς την επίτευξη πλήρους συμμόρφωσης με τη Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου (TRIPS), για την οποία θα γίνει αναφορά στο επόμενο κεφάλαιο της εργασίας. Σε γενικές γραμμές, ο Νόμος περιέχει διατάξεις για την υποχρεωτική δημοσιοποίηση της πηγής και της γεωγραφικής προέλευσης του βιολογικού υλικού που χρησιμοποιείται στην εφεύρεση κατά την εφαρμογή των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στην Ινδία, ενώ προβλέπει ότι μια εφεύρεση που στην πραγματικότητα αποτελεί παραδοσιακή γνώση ή αλληλοεπικάλυψη ιδιοτήτων παραδοσιακά γνωστών συστατικών, δεν αποτελεί εφεύρεση.¹⁶⁷

Εκτός των τριών νομοθεσιών, η Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Παραδοσιακής Γνώσης του 2001 (*Traditional Knowledge Digital Library-TKDL*) αποτελεί μια πρωτοποριακή πρωτοβουλία της Ινδίας για την πρόληψη της παράνομης ιδιοποίησης της παραδοσιακής ιατρικής γνώσης της χώρας. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μια βάση δεδομένων που περιέχει περίπου 35 εκατομμύρια σελίδες διαμορφωμένων πληροφοριών σχετικά με πολυάριθμα φαρμακευτικά σκευάσματα σε πολλές γλώσσες. Σχεδιασμένη ως ένα εργαλείο για να βοηθήσει τους εξεταστές διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας μεγάλων γραφείων πνευματικής ιδιοκτησίας κατά την εκτέλεση ερευνών προηγούμενης τέχνης (prior art searches), η ψηφιακή βιβλιοθήκη αποτελεί έναν ξεχωριστό αποθηκευτικό μηχανισμό της ινδικής παραδοσιακής ιατρικής. Επίσης, γεφυρώνει το γλωσσικό χάσμα μεταξύ της παραδοσιακής γνώσης που εκφράζεται σε διαφορετικές γλώσσες όπως Σανσκριτικά, Αραβικά, Περσικά, Ουρντού και Ταμίλ, καθώς και εκείνες που χρησιμοποιούνται από

---

¹⁶⁶ Η Εθνική Αρχή για τη Βιοποικιλότητα (National Biodiversity Authority-NBA) ιδρύθηκε το 2003 για την διευκόλυνση εφαρμογής του Νόμου. Πρόκειται για νόμιμο, αυτόνομο σώμα με κύρια αρμοδιότητα τη διαχείριση αιτήσεων για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους από αλλοδαπούς και τον προσδιορισμό του διαμοιρασμού των οφελών που απορρέουν από την εμπορευματοποίηση τους. Βλ. ό.π., σελ. 332

¹⁶⁷ Βλ. ό.π., σελ. 334

τους εξεταστές διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, ενώ γενικά, θεωρείται από πολλούς ένα ισχυρό όπλο στον αγώνα της χώρας ενάντια στις εσφαλμένες πατέντες, δηλαδή τη βιοπειρατεία.¹⁶⁸

Εικόνα 9. TKDL outcomes against bio-piracy. Clockwise from top left: green tea; pomegranates; pink lotus; turmeric root

---

¹⁶⁸ Βλ. περισσότερες λεπτομέρειες για την Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Παραδοσιακής Γνώσης (TKDL) στην επίσημη ιστοσελίδα της, στο: <http://www.tkdil.res.in/tkdil/langdefault/common/Abouttkdl.asp?GL=Eng> [προσπελάστηκε στις 11/10/2015]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Τα διεθνή πρότυπα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας¹⁶⁹ θέτουν κρίσιμες παραμέτρους για τη νομοθεσία των κρατών ενόψει του αυξημένου παγκόσμιου εμπορίου και της παγκοσμιοποίησης, αποσκοπώντας στη διασφάλιση εγχώριας νομοθεσίας η οποία δεν θα αποτελέσει εμπόδιο απέναντι στο νόμιμο εμπόριο. Οι διεθνείς προδιαγραφές για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας έχουν επιβληθεί μέσα από τη Σύμβαση του Παρισιού του 1883 (Paris Convention). Επί του παρόντος, υπάρχουν 172 συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Πολιτειών και του Μεξικού. Κύριος στόχος της Σύμβασης ήταν να επιτραπεί στα κράτη μέλη να υιοθετήσουν το δικό τους πλαίσιο προστασίας και συνθηκών για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, ενώ παράλληλα θα εγκαθίδρυναν ορισμένους βασικούς κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που θα ίσχυαν σε ολόκληρη τη διεθνή κοινότητα.

Ωστόσο, κάτω από τα ισχύοντα διεθνή πρότυπα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, δεν παρέχεται ουσιαστική προστασία στην παραδοσιακή γνώση, εφόσον οποιοσδήποτε μπορεί να την «πατεντάρει» χωρίς την παροχή καμίας οικονομικής αποζημίωσης προς τους αυθεντικούς εφευρέτες. Επειδή η παραδοσιακή γνώση είναι «καινούργια» στις χώρες όπου εισάγεται, οι ξένοι αιτούντες μπορούν να αποκτήσουν δίπλωμα ευρεσιτεχνίας πάνω στην παραδοσιακή γνώση, ενώ αντίθετα οι εγχώριοι αυτόχθονες αιτούντες δεν έχουν αυτή τη δυνατότητα. Ως εκ τούτου, η ύπαρξη τέτοιου είδους περιστάσεων καθιστά αναγκαία την υιοθέτηση κατάλληλης εγχώριας νομοθεσίας,

---

¹⁶⁹ Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO), ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, ή διαφορετικά «πατέντα», είναι ένα αποκλειστικό δικαίωμα που χορηγείται για μια εφεύρεση, η οποία είναι ένα προϊόν ή μια διαδικασία, που παρέχει σε γενικές γραμμές ένα νέο τρόπο για να γίνει κάτι ή προσφέρει μια νέα τεχνική λύση σε ένα πρόβλημα. Για τη χορήγηση μιας πατέντας, τεχνικές πληροφορίες σχετικά με την εφεύρεση πρέπει να γνωστοποιούνται στο κοινό μέσα από μια αίτηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Ο κάτοχος του διπλώματος ευρεσιτεχνίας έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να εμποδίσει ή να σταματήσει άλλους από την εμπορική εκμετάλλευση της εφεύρεσης, ιδιαίτερα μάλιστα αν δεν έχει προηγηθεί η συγκατάθεση του. Η προστασία παρέχεται για περιορισμένο χρονικό διάστημα, συνήθως 20 χρόνια από την ημερομηνία κατάθεσης της αίτησης. Βλ. στην επίσημη ιστοσελίδα του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας, στο: <http://www.wipo.int/patents/en/#basics> [προσπελάστηκε στις 25/10/2015]

δεδομένου ότι τα διεθνή πρότυπα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ολοένα και περισσότερο επιδεινώνουν την εκμετάλλευση της παραδοσιακής γνώσης, αντί να την αποτρέπουν.¹⁷⁰

6.1. Η Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights)

Η Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου του 1994 (*Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights-TRIPS*) είναι ένα προϊόν του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (WTO), ενός οργανισμού που ιδρύθηκε από βιομηχανικές χώρες για την προώθηση του ελεύθερου εμπορίου στο πλαίσιο ενός παγκόσμιου εμπορικού συστήματος. Πρωταρχικός στόχος της Συμφωνίας είναι να ενθαρρύνει τη συνεχή εξέλιξη των ιδεών, παρέχοντας άφθονη προστασία στους κατόχους των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και επιβραβεύοντας την καινοτομία και ευρηματικότητά τους.¹⁷¹ Σε αντίθεση με τη Σύμβαση των Παρισίων, η Συμφωνία TRIPS δημιούργησε ενιαία πρότυπα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, κάτι το οποίο θεωρείται ως μία από τις σημαντικότερες βελτιώσεις της συγκριτικά με το μοντέλο του Παρισιού. Επιπλέον, στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (WTO), η Συμφωνία είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες των βιομηχανοποιημένων κρατών, ασκώντας έτσι πίεση προς τις αναπτυσσόμενες χώρες, που επιθυμούν να διεξάγουν εμπόριο με αυτά τα κράτη, να συμμορφώνονται με τα προαπαιτούμενα πρότυπα.

Χαρακτηριστική περίπτωση είναι το άρθρο 27 της Συμφωνίας TRIPS, το οποίο προβλέπει τις προϋποθέσεις για την κατοχύρωση ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο αναφέρει ότι τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας θα πρέπει να είναι διαθέσιμα για κάθε είδους εφευρέσεις, προϊόντων ή διαδικασιών, σε όλους τους τομείς

---

¹⁷⁰ Βλ. Garcia, J., *Fighting Biopiracy: The Legislative Protection of Traditional Knowledge*, *Berkeley La Raza Law Journal*, Vol. 18, 2007, σελ. 12, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1215&context=blrlj> [προσπελάστηκε στις 25/10/2015]

¹⁷¹ Η Συμφωνία TRIPS αναγνωρίζεται ως ένα εντυπωσιακό έγγραφο λόγω κυρίως της εκτεταμένης έκτασης και του πεδίου εφαρμογής της, με αποτέλεσμα ορισμένοι να την αναγνωρίζουν ως το πιο σημαντικό πολυμερές εργαλείο σε αυτόν τον τομέα. Βλ. Walker, S., *The TRIPS Agreement, Sustainable Development and the Public Interest: Discussion Paper*, International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Gland, Cambridge, 2001, σελ. 3

τεχνολογίας, υπό την προϋπόθεση ότι είναι «καινούργιες, εμπεριέχουν εφευρετική δραστηριότητα και επιδέχονται βιομηχανική εφαρμογή».¹⁷² Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο, τα κράτη μέλη της Συμφωνίας μπορούν να εξαιρούν από την κατοχύρωση με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (α) διαγνωστικές, θεραπευτικές και χειρουργικές μεθόδους για τη θεραπεία ανθρώπων ή ζώων και (β) φυτά και ζώα, καθώς και ουσιαστικές βιολογικές διεργασίες για την παραγωγή φυτών ή ζώων.¹⁷³ Ωστόσο, τα μέλη θα πρέπει να προβλέπουν την προστασία των φυτικών ποικιλιών είτε μέσα από την κατοχύρωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας είτε μέσα από την υιοθέτηση ενός αποτελεσματικού συστήματος *sui generis*.¹⁷⁴

Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες σημείωσαν ότι μπορεί να υπάρχουν προβλήματα συμβατότητας ως προς την εφαρμογή του παρόντος άρθρου υπό το φως των υποχρεώσεων της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD). Υπήρξαν, επίσης, ηθικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες ως προς την κατοχύρωση με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας μορφών ζωής, καθώς και ανησυχίες ότι μπορεί να επεκταθεί περαιτέρω το φαινόμενο της βιοπειρατείας των γενετικών πόρων. Ως εκ τούτου, η Υπουργική Διακήρυξη της Ντόχα του 2001, στην παράγραφο 19, έδωσε εντολή στο Συμβούλιο TRIPS να εργαστεί για τη συμπερίληψη της προστασίας της παραδοσιακής γνώσης και της λαογραφίας, ενώ γενικότερα, από το 1999 έως το 2002, το ζήτημα της σχέσης μεταξύ της Συμφωνίας TRIPS και της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD) απασχόλησε έντονα το Συμβούλιο TRIPS στο πλαίσιο της ενσωματωμένης ημερήσιας διάταξης για την αναθεώρηση του άρθρου 27 (3β).¹⁷⁵

Η Αιθιοπία ήταν από τα πρώτα κράτη μέλη της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD) που πρότεινε η Σύμβαση να εξετάσει τη σχέση μεταξύ της ίδιας και της Συμφωνίας TRIPS. Το 1996, η Ινδία επίσης πρότεινε επισήμως απευθείας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (WTO), η Επιτροπή για το Εμπόριο και το Περιβάλλον

---

¹⁷² Βλ. σχετικά στη Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου, σελ. 12, στο: http://www.wipo.int/wipolex/en/other_treaties/text.jsp?file_id=305736 [προσπελάστηκε στις 25/10/2015]

¹⁷³ Εξαιρούνται οι μικροοργανισμοί, καθώς και οι μη βιολογικές και μικροβιολογικές διεργασίες.

¹⁷⁴ Προβλέπεται ακόμα και ο συνδυασμός των τελευταίων. Βλ. ό.π., σελ. 12-13

¹⁷⁵ Βλ. αναλυτικότερα στην επίσημη ιστοσελίδα του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, στο: https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/art27_3b_background_e.htm [προσπελάστηκε στις 25/10/2015]

(CTE) να επανεξετάσει τη συνοχή μεταξύ της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD) και της Συμφωνίας TRIPS. Το επιχείρημα της Ινδίας βασίστηκε στην παραδοχή ότι η συμφωνία TRIPS θα μπορούσε να προκαλέσει περιορισμένο ανταγωνισμό για τεχνολογίες και προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον, οδηγώντας στην αύξηση τιμών και την μείωση προμηθειών των τεχνολογιών αυτών. Αυτό οδήγησε στην πρόταση της Ινδίας ότι τα δύο κείμενα θα μπορούσαν να συμβιβαστούν με μια απαίτηση δημοσιοποίησης των γενετικών πόρων σε αιτήσεις για διπλώματα ευρεσιτεχνίας, προκαλώντας τις τρέχουσες διεθνείς συζητήσεις σχετικά με την αμφιλεγόμενη αποκάλυψη των γενετικών πόρων.¹⁷⁶

Η ύπαρξη εγγενούς σύγκρουσης, με αποτέλεσμα να χρειάζεται η τροποποίηση της Συμφωνίας TRIPS, αποτελεί ένα ιδιαίτερα φλέγον αντικείμενο της διεθνούς συζήτησης. Σε γενικές γραμμές, η προτεινόμενη τροποποίηση της συμφωνίας TRIPS ενσωματώνει ορισμένες απαιτήσεις από τη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), όπως (1) οι αιτούντες διπλώματος ευρεσιτεχνίας να αποκαλύπτουν την πηγή και τη χώρα προέλευσης οποιονδήποτε βιολογικών πόρων ή παραδοσιακής γνώσης χρησιμοποιούνται στις εφευρέσεις και (2) οι αιτούντες να λαμβάνουν την προηγούμενη και ενημερωμένη συναίνεση από την αρμόδια αρχή και παράλληλα να τίθενται σε μια δίκαιη και αντικειμενική διευθέτηση της κατανομής των οφελών που προκύπτουν.¹⁷⁷ Η συζήτηση βρίσκεται βέβαια ακόμα σε εξέλιξη, με τις αναπτυσσόμενες χώρες να υποστηρίζουν ότι η επίτευξη της τροποποίησης θα βοηθούσε πολύ περισσότερο στην αναγνώριση της ομάδας των αυτοχθόνων ως κύριων κατόχων της παραδοσιακής γνώσης, ειδικότερα μέσα από την προαπαιτούμενη συναίνεσή τους για την χρήση των βιολογικών τους πόρων.

Παρά τη δημιουργία πολλών ενιαίων προτύπων, η Συμφωνία TRIPS φαίνεται λοιπόν ότι αδυνατεί να προστατεύσει την παραδοσιακή γνώση, διότι δεν δημιουργεί έναν γενικό παγκόσμιο κανόνα περί καινοτομίας, επιτρέποντας με αυτόν τον τρόπο στις χώρες

---

¹⁷⁶ Βλ. Carr, J., Agreements that Divide: TRIPS Vs. CBD and Proposals for Mandatory Disclosure of Source and Origin of Genetic Resources in Patent Applications, *Journal of Transnational Law & Policy*, Vol. 18, Issue 01, 2008, σελ. 137, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://law-wss-01.law.fsu.edu/journals/transnational/vol18_1/carr.pdf [προσπελάστηκε στις 25/10/2015]

¹⁷⁷ Οι Ηνωμένες Πολιτείες και άλλες ανεπτυγμένες χώρες αντιτάσσονται σε αυτήν την πρόταση, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες, όπως η Βολιβία, η Βραζιλία, η Κολομβία, η Κούβα, η Ινδία και το Πακιστάν υποστηρίζουν σθεναρά την τροποποίηση της Συμφωνίας TRIPS. Βλ. ό.π., σελ. 139

να υιοθετούν τα δικά τους πρότυπα καινοτομίας και προηγούμενης τέχνης (prior art). Οι χώρες συνήθως λαμβάνουν μια εθνοκεντρική προσέγγιση για να προσδιορίσουν την καινοτομία και το ζήτημα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για εφευρέσεις, που ενδέχεται να είναι κοινές σε μία άλλη χώρα. Επιπλέον, επειδή η παραδοσιακή γνώση συνηθίζει να μεταφέρεται μέσω της προφορικής παράδοσης και δεν εντοπίζεται σε έντυπες εκδόσεις και δημοσιεύσεις, τις οποίες οι εξεταστές διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας επεξεργάζονται κατά τη διάρκεια ερευνών για τον εντοπισμό προηγούμενης τέχνης (prior art), συνεπώς η παραδοσιακή γνώση θεωρείται καινοτόμα και επιδεκτική διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Άρα, κατόπιν εκτίμησης των ανωτέρω, η Συμφωνία TRIPS και η Σύμβαση των Παρισίων δεν παρέχουν σε μεγάλο βαθμό στους κατόχους της παραδοσιακής γνώσης προστασία λόγω της χορήγησης σε μεγάλο βαθμό μεγάλης διακριτικής ευχέρειας στα επιμέρους κράτη διαμόρφωσης του δικού τους εθνικού δικαίου για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας.¹⁷⁸

6.2. Το Δίκαιο των Ηνωμένων Πολιτειών για τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας

Μια επισκόπηση της νομοθεσίας των Ηνωμένων Πολιτειών για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας είναι αναγκαία λόγω κυρίως της μεγάλης επίδρασης της στα διεθνή πρότυπα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Επιπρόσθετα, η ισχύς της προστασίας των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στις Ηνωμένες Πολιτείες έχει οδηγήσει πολλούς τρίτους στην κατοχύρωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στη χώρα. Ειδικότερα, ο Νόμος των Ηνωμένων Πολιτειών περί Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας (United States Patent Act) απαιτεί από έναν εφευρέτη να πληροί τρεις προϋποθέσεις κατά την υποβολή αίτησης για ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας: καινοτομία, μη προφανής χαρακτήρας και χρησιμότητα της εφεύρεσης.¹⁷⁹

Η προϋπόθεση καινοτομίας παρουσιάζεται στην παράγραφο 101 και 102 του αμερικανικού νόμου, σύμφωνα με τις οποίες η εφεύρεση θα πρέπει να είναι καινούργια

---

¹⁷⁸ Βλ. Garcia, J., *Fighting Biopiracy: The Legislative Protection of Traditional Knowledge*, *Berkeley La Raza Law Journal*, Vol. 18, 2007, σελ. 13-14, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1215&context=blrlj> [προσπελάστηκε στις 25/10/2015]

¹⁷⁹ Βλ. Schultz, D., *Encyclopedia of the United States Constitution*, 1st volume, Infobase Publishing, New York, 2009, σελ. 541-542

και ταυτόχρονα καινοτόμα.¹⁸⁰ Η προϋπόθεση καινοτομίας πληρείται γενικά, εκτός εάν η εφεύρεση είναι κατοχυρωμένη με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ή απεικονιζόμενη σε μια δημοσίευση στις Ηνωμένες Πολιτείες ή σε μια ξένη χώρα. Για τον προσδιορισμό της καινοτομίας, οι εξεταστές διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας προχωρούν σε μια σύγκριση της εφεύρεσης με άλλες ευρεσιτεχνίες και δημοσιεύσεις, συμπεριλαμβανομένης οποιασδήποτε απόδειξης χρήσης ή πώλησης της εφεύρεσης μέσα στις Ηνωμένες Πολιτείες. Μόλις καθιερωθεί η προηγούμενη τέχνη (prior art), γίνεται μια έρευνα για να καθοριστεί εάν η εφεύρεση που περιγράφεται στην αίτηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας είναι δυσδιάκριτη από οποιαδήποτε άλλη από τις αναφορές προηγούμενης τέχνης. Εάν η υποτιθέμενη εφεύρεση είναι πανομοιότυπη με οποιαδήποτε από αυτές τις αναφορές προηγούμενης τέχνης, τότε στερείται καινοτομίας και, συνεπώς, κανένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας δεν μπορεί να εκδοθεί.

Ο αμερικανικός νόμος απαιτεί επίσης οι εφευρέσεις ή ανακαλύψεις να έχουν έναν μη προφανή χαρακτήρα. Η προηγούμενη τέχνη (prior art) χρησιμοποιείται κι εδώ για να προσδιοριστεί εάν μια εφεύρεση είναι προφανής απέναντι σε ένα άτομο έμπειρο στην τέχνη. Αν ναι, η εφεύρεση είναι προφανής και μη επιδεκτικότητας διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Η θεωρία πίσω από αυτή την προϋπόθεση είναι να εξασφαλιστεί ότι μια εφεύρεση αποτελεί μια σημαντική τεχνολογική πρόοδο άξια να κατοχυρωθεί με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας.¹⁸¹ Η τελευταία προϋπόθεση για την απόκτηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας είναι η χρησιμότητα της εφεύρεσης. Σύμφωνα με τον όρο, ο αιτών διπλώματος ευρεσιτεχνίας χρειάζεται απλώς να δείξει ότι μια εφεύρεση έχει κάποια νοητή χρήση.

Η δύναμη του αμερικανικού δικαίου ευρεσιτεχνίας έγκειται στην προστασία που παρέχει στους κατόχους διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Η προστασία αυτή υποστηρίζεται τόσο από την οικονομική δύναμη των Ηνωμένων Πολιτειών όσο και από την επίδραση που έχει στο διεθνές εμπόριο, με αποτέλεσμα συνήθως την υιοθέτηση ευνοϊκών διεθνών συνθηκών. Οι δύο αυτοί παράγοντες έχουν αναγκάσει το Μεξικό να προσαρμόσει τους δικούς του νόμους διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας σε όρους συγκρίσιμους με τις απαιτήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών. Επειδή όμως όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η

¹⁸⁰ Βλ. αναλυτικότερα στον Κωδικό Τίτλο 35 των Ηνωμένων Πολιτειών, σελ. 18, στο: http://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/consolidated_laws.pdf [προσπελάστηκε στις 25/10/2015]

¹⁸¹ Βλ. όπ.π., σελ. 20

παραδοσιακή γνώση τείνει να είναι ατεκμηρίωτη, το πιθανότερο είναι να μην εμφανιστεί σε έντυπες δημοσιευμένες αναζητήσεις και, ως εκ τούτου, οποιοσδήποτε μπορεί να καλύψει την προϋπόθεση της «νέας» εφεύρεσης που απαιτείται και να «πατεντάρει» με αυτόν τον τρόπο την παραδοσιακή γνώση.

Εικόνα 10. India woke up to biopiracy after a turmeric-based cure was patented in the United States

6.3. Τα εμπόδια του Δικαίου για τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας στην Παραδοσιακή Γνώση

Όπως έγινε φανερό και από τα ανωτέρω, ένα πρώτο αποδεικτικό εμπόδιο για την παραδοσιακή γνώση είναι ότι συνήθως υφίσταται χωρίς νόμιμα έγγραφα λόγω της προφορικής μετάδοσής της και έτσι αποτυγχάνει να αναγνωριστεί ως «προηγούμενη τέχνη» (prior art) ώστε να αποτρέψει ένα τρίτο κράτος από την κατοχύρωση με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας της ίδιας γνώσης. Για παράδειγμα, η παραδοσιακή γνώση μπορεί να θεωρηθεί κοινή σε μια ξένη περιοχή και να εξακολουθεί να κατοχυρώνεται με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας στις Ηνωμένες Πολιτείες, επειδή το Γραφείο των Ηνωμένων Πολιτειών για τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας (United States Patent Office)¹⁸² κατά πάσα πιθανότητα δεν θα έχει τη δυνατότητα να εντοπίσει τυχόν τεκμηρίωση της ύπαρξης της.

¹⁸² Το Γραφείο των Ηνωμένων Πολιτειών για τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας και τα Εμπορικά Σήματα (USPTO) είναι η ομοσπονδιακή υπηρεσία για τη χορήγηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας των Ηνωμένων Πολιτειών και την εγγραφή εμπορικών σημάτων. Με τον τρόπο αυτό, το Γραφείο ανταποκρίνεται στην εντολή του Συντάγματος που ορίζει ότι το νομοθετικό σώμα «προωθεί την πρόοδο της επιστήμης και των χρήσιμων τεχνών, εξασφαλίζοντας για περιορισμένο χρόνο σε συγγραφείς και εφευρέτες το αποκλειστικό δικαίωμα πάνω στα αντίστοιχα κείμενα τους και τις ανακαλύψεις τους». Βλ. στην επίσημη ιστοσελίδα του

Δύο παράγοντες μάλιστα φαίνεται ότι επιδεινώνουν το συγκεκριμένο πρόβλημα. Πρώτον, το Γραφείο των Ηνωμένων Πολιτειών για τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας διεξάγει εξαιρετικά περιορισμένες αναζητήσεις για προηγούμενη τέχνη. Δεύτερον, οι αιτούντες διπλώματος ευρεσιτεχνίας δεν είναι επιβαρυνμένοι με την υποχρέωση να διεξάγουν δικές τους έρευνες για ανακάλυψη προηγούμενης τέχνης.¹⁸³ Αυτά τα εμπόδια, που είναι κοινά στα περισσότερα νομικά συστήματα, θα πρέπει να ξεπεραστούν για να αποφευχθεί η εκμετάλλευση της παραδοσιακής γνώσης και να επιτραπεί στους αυτόχθονες να λαμβάνουν ένα είδος αποζημίωσης για τη γνώση που η κοινότητα τους έχει εφεύρει και μεταβιβάζει από γενιά σε γενιά.

Δεύτερον, η παραδοσιακή γνώση αντιμετωπίζει επίσης ουσιαστικούς φραγμούς κάτω από την ισχύουσα νομοθεσία περί διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, δεδομένου του χαρακτήρα της προέλευσης της. Η εφευρετικότητα σήμερα προσεγγίζεται ως μία απομονωμένη, εξατομικευμένη επίτευξη ενός αναγνωρίσιμου εφευρέτη, σε σύγκριση με την παραδοσιακή γνώση που συχνά αποτελεί συλλογική ιδιοκτησία και παράγεται από τους αυτόχθονες επιμέρους περιοχών. Η παραδοσιακή γνώση συνήθως αναπτύσσεται ως απάντηση στις ανάγκες μιας κοινότητας, όμως οι μεμονωμένοι καινοτόμοι δεν είναι πάντα εμφανείς. Κατά συνέπεια, ο προσδιορισμός των μεμονωμένων εφευρετών μπορεί να αποτελέσει μια αντιφατική διαδικασία προς τους κοινοτικούς κανόνες ή να οδηγήσει σε συγκρούσεις μεταξύ των μελών της κοινότητας.

Τρίτον, η ίδια η διαδικασία χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας θέτει μια σειρά από διοικητικά εμπόδια στην παραδοσιακή γνώση. Αρχικά, οι κάτοχοι της παραδοσιακής γνώσης συνήθως δεν διαθέτουν τους απαραίτητους χρηματοδοτικούς πόρους για την ολοκλήρωση μιας διαδικασίας αίτησης διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Επίσης, οι αιτήσεις για διπλώματα ευρεσιτεχνίας πρέπει να είναι σε οικεία ορολογία με τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, όμως οι κάτοχοι της παραδοσιακής γνώσης έχουν συχνά περισσότερο ρευστά και λιγότερο τεχνικής φύσεως έθιμα που περιγράφουν τη γνώση τους. Η

Γραφείου των Ηνωμένων Πολιτειών για τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας και τα Εμπορικά Σήματα, στο: <http://www.uspto.gov/about-us> [προσπελάστηκε στις 25/10/2015]

¹⁸³ Βλ. Garcia, J., *Fighting Biopiracy: The Legislative Protection of Traditional Knowledge*, *Berkeley La Raza Law Journal*, Vol. 18, 2007, σελ. 17, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1215&context=blrlj> [προσπελάστηκε στις 25/10/2015]

απαίτηση για τους συγκεκριμένους κατόχους να περιγράψουν τη γνώση τους στη γλώσσα της χημείας ή της μοριακής βιολογίας καθιστά σχεδόν αδύνατη την απόκτηση ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας εκ μέρους τους. Κατά συνέπεια, οι εταιρείες που μπορούν να αναπτύξουν μια συνθετική εκδοχή της χημικής ένωσης ή του καθαρισμένου εκχυλίσματος της παραδοσιακής γνώσης έχουν ένα σαφές πλεονέκτημα έναντι των αυτόχθονων κοινοτήτων.¹⁸⁴

Τέλος, ένα ακόμη εμπόδιο που αντιμετωπίζει η παραδοσιακή γνώση στο δίκαιο ευρεσιτεχνίας προέρχεται από τις εσωτερικές αξίες και πεποιθήσεις της κάθε κοινότητας. Μερικοί πολιτισμοί έχουν την πεποίθηση ότι είναι οι προσωρινοί φύλακες των εφευρέσεων της φύσης που έχουν εξελιχθεί κατά τη διάρκεια εκατομμυρίων ετών. Για παράδειγμα, οι αυτόχθονες κάτοικοι της Χαβάης θεωρούν την παραδοσιακή γνώση τους βαθιά προσωπική και πνευματική και, επομένως, μη επιδεκτική ιδιοκτησίας. Μερικοί πάλι κάτοχοι της παραδοσιακής γνώσης καθιστούν οποιαδήποτε αξίωση ιδιωτικής ιδιοκτησίας της βιοποικιλότητας μια παράλογη πρόταση.

Οι κάτοχοι της παραδοσιακής γνώσης ενδέχεται επίσης να αντιμετωπίσουν πολιτιστικές προκλήσεις σχετικά με την έννοια της μεμονωμένης ιδιοκτησίας μιας ιδέας. Δεδομένης της μεγάλης ποικιλίας δομών των τοπικών κοινοτήτων, οι κάτοχοι της παραδοσιακής γνώσης μπορεί να αντιμετωπίσουν αντιξοότητες ως προς τη διεκδίκηση δικαιωμάτων κυριότητας επί ενός συγκεκριμένου πόρου. Παράλληλα, η προστασία που οι αυτόχθονες γενικά επιδιώκουν δεν επιτρέπεται κάτω από τα υφιστάμενα συστήματα του δικαίου ευρεσιτεχνίας. Για παράδειγμα, οι αυτόχθονες συνήθως αναζητούν προστασία που περιορίζει την πρόσβαση και ελέγχει την παραδοσιακή γνώση, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος άρνησης απέναντι στην αποκάλυψη της παραδοσιακής γνώσης ή του δικαιώματος απαίτησης αποζημίωσης, σε περιπτώσεις που η χρήση της έχει εγκριθεί.

Τα πολιτισμικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι κάτοχοι της παραδοσιακής γνώσης θα πρέπει να ξεπεραστούν προκειμένου να επιτευχθούν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα της γνώσης τους. Η τροποποίηση των δικαιωμάτων πνευματικής

---

¹⁸⁴

Βλ. όπ.π., σελ. 17-18

ιδιοκτησίας, προκειμένου να αναγνωριστεί η κοινόχρηστη ιδιοκτησία, μπορεί να ενθαρρύνει τους κατόχους της παραδοσιακής γνώσης να θυσιάσουν ορισμένες πολιτιστικές εντολές σε μια προσπάθεια να αποφευχθεί η εκμετάλλευση. Συνεπώς, φαίνεται ότι προκειμένου να λάβουν την προστασία των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, οι κάτοχοι της παραδοσιακής γνώσης θα πρέπει και αυτοί με τη σειρά τους να προσαρμόσουν τους πολιτιστικούς τους κανόνες σε κάποιο βαθμό.¹⁸⁵

---

¹⁸⁵

Βλ. όπ.π., σελ. 18-19

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η εξαγωγή συμπερασμάτων από την παρούσα διπλωματική εργασία δεν είναι τόσο δύσκολη, αν αναλογιστεί κανείς τον ολιστικό χαρακτήρα της παραδοσιακής γνώσης και, ως εκ τούτου, τη συνεισφορά της τελευταίας στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης. Κρίνεται λοιπόν επιτακτική η ανάγκη προστασίας αυτού του τόσο σημαντικού σώματος γνώσης μέσω της υιοθέτησης διαφόρων τύπων ενεργειών, όπως δράσεις για την πρόληψη της απώλειας και διάβρωσης της παραδοσιακής γνώσης και δράσεις για τη διασφάλιση της προστασίας των δικαιωμάτων πάνω στην παραδοσιακή γνώση.

Κατόπιν εκτίμησης των ανωτέρω, φαίνεται ξεκάθαρα ότι το δίκαιο περί διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, στην τρέχουσα μορφή του, είναι ακατάλληλο για την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των κατόχων της παραδοσιακής γνώσης. Η ασυμβατότητα των δύο συστημάτων είναι περισσότερο προς όφελος εκείνων που «ανακαλύπτουν» την παραδοσιακή γνώση παρά εκείνων που την εφεύρουν, αφήνοντας τους πραγματικούς καινοτόμους της χωρίς καμία προστασία ή αποζημίωση. Κρίνεται αναγκαίο, λοιπόν, πρώτα οι ίδιες οι κυβερνήσεις των κρατών να διασφαλίσουν την προστασία της παραδοσιακής γνώσης στο εσωτερικό τους, προκειμένου να ακολουθήσει έπειτα και η προστασία της σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο.

Αρχικά, οι κυβερνήσεις μπορούν να δημοσιοποιούν, ανά τακτά χρονικά διαστήματα, περιπτωσιολογικές μελέτες σχετικά με περιπτώσεις όπου αποδεικνύεται η κατάχρηση της παραδοσιακής γνώσης υπό το ισχύον καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας και, ταυτόχρονα, να αναπτύσσουν μητρώα για την έντυπη καταγραφή της παραδοσιακής γνώσης. Κατά προσωπική εκτίμηση, αυτή είναι και η πιο σημαντική κυβερνητική πρωτοβουλία που μπορεί να ληφθεί σε εθνικό επίπεδο, προκειμένου να εξασφαλιστεί η αναγνώριση της παραδοσιακής γνώσης ως προηγούμενης τέχνης και, ακολούθως, να αποτραπεί το ενδεχόμενο κατοχύρωσης της με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας από τρίτους.

Η έντυπη καταγραφή ή τεκμηρίωση της κοινοτικής πνευματικής ιδιοκτησίας σε δημόσια μητρώα και επιστημονικά περιοδικά για την έκθεση τους προς τη διεθνή κοινότητα, είναι ζωτικής σημασίας, χρησιμεύοντας ως βάσεις δεδομένων και ως παραπομπές για την πρόληψη της απώλειας της παραδοσιακής γνώσης και των συναφών

γενετικών πόρων και αποτρέποντας, ή έστω περιορίζοντας, το αρνητικό φαινόμενο εξάπλωσης της βιοπειρατείας. Η ανάπτυξη μητρώων σε τοπικό, εθνικό, ακόμα και διεθνές επίπεδο, καθώς και η κοινοποίηση των πληροφοριών μέσα από τα γραφεία διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας σε όλο τον κόσμο, μπορεί να βοηθήσουν στον περιορισμό της παράνομης ιδιοποίησης και κατάχρησης της παραδοσιακής γνώσης. Απαραίτητη προϋπόθεση βέβαια είναι τα εν λόγω μητρώα να δημιουργούνται ύστερα από την προηγούμενη συγκατάθεση της ενδιαφερόμενης τοπικής κοινότητας.

Επιπρόσθετα, οι κυβερνήσεις μπορούν να αναπτύξουν ένα ενεργό φόρουμ το οποίο θα επιτρέπει στους αυτόχθονες πληθυσμούς και τις τοπικές κοινότητες να υιοθετούν στρατηγικές για την προστασία της παραδοσιακής γνώσης. Οι συζητήσεις σε ένα τέτοιο φόρουμ θα πρέπει να καθοδηγούνται σε μεγάλο βαθμό από τις κοινότητες αυτές, σύμφωνα με το δικαίωμα τους στην αυτοδιάθεση και το σεβασμό απέναντι στη διατήρηση της παραδοσιακής γνώσης τους.

Μία άλλη κυβερνητική πρωτοβουλία θα μπορούσε να περιλαμβάνει την πίεση για μια ουσιαστική αναθεώρηση του άρθρου 27 (3β) στο πλαίσιο της Συμφωνίας για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου (TRIPS), με μια ουσιαστική διευκρίνιση ότι τα φυτά, τα ζώα, οι μικροοργανισμοί και άλλοι ζωντανοί οργανισμοί δεν μπορούν να γίνουν αντικείμενο κατοχύρωσης με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας και ότι οι φυσικές διεργασίες που παράγουν τα φυτά, τα ζώα και άλλους ζωντανούς οργανισμούς επίσης δεν θα πρέπει να κατοχυρώνονται με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας.

Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας και σε σχέση με τη δυνατότητα δημιουργίας ενός συστήματος *sui generis* για την προστασία των φυτικών ποικιλιών, οι κυβερνήσεις μπορούν ίσως να πιέσουν για την ένταξη μιας υποσημείωσης στο παρόν άρθρο, η οποία θα δηλώνει ότι, σύμφωνα με τη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), οι νόμοι *sui generis* για την προστασία των φυτικών ποικιλιών πρέπει να προστατεύουν τις καινοτομίες των αυτοχθόνων λαών και αγροτικών κοινοτήτων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ της Συμφωνίας για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου (TRIPS) και της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι η διαδικασία αναθεώρησης

εξασφαλίζει τη συμπληρωματικότητα μεταξύ του άρθρου 27 (3β) και των διατάξεων της Σύμβασης, λαμβάνοντας υπόψη την πρόσβαση και την κατανομή των οφελών, τη διατήρηση και αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας, καθώς και την προστασία των δικαιωμάτων και του συστήματος γνώσης των αυτοχθόνων πληθυσμών και τοπικών κοινοτήτων.

Παράλληλα, οι κυβερνήσεις μπορούν να θεσπίσουν μια εξειδικευμένη *Ah Hoc* Επιτροπή η οποία θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες των κατόχων της παραδοσιακής γνώσης, με κύρια αρμοδιότητα την επίβλεψη και πρόληψη της εκμετάλλευσης της παραδοσιακής γνώσης, καθώς και την κατανομή της κατάλληλης χρηματικής αποζημίωσης προς τους κατόχους της παραδοσιακής γνώσης και τις κοινότητες τους.

Εκ μέρους κάθε κράτους, είναι απαραίτητο να υιοθετούνται ιδιωτικά και δημόσια μέτρα για την κάλυψη των αναγκών των κατόχων της παραδοσιακής γνώσης και, ειδικότερα, να αναγνωρίζεται η δυνατότητα εφαρμογής των εθιμικών κανόνων που διέπουν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας για τον προσδιορισμό της κυριότητας της παραδοσιακής γνώσης και να αναμειγνύονται τα κατάλληλα φόρα σχετικά με την εφαρμογή των σχετικών υποχρεώσεων ως προς την κατανομή των οφελών. Το κράτος οφείλει επίσης να διατηρεί, να προστατεύει και να αναπτύσσει τις παρελθοντικές, παροντικές και μελλοντικές εκφάνσεις της παραδοσιακής γνώσης, καθώς και να προβαίνει στην αποκατάσταση της, όταν αυτή λαμβάνεται χωρίς προηγούμενη συναίνεση ή κατά παράβαση του κοινοτικού δικαίου, των παραδόσεων και των εθίμων.

Γενικότερα, όλα τα κράτη της διεθνούς κοινότητας, θα πρέπει να βεβαιωθούν ότι το σύστημα δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας προωθεί και δεν υπονομεύει τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα στην αυτοδιάθεση, την επισιτιστική ασφάλεια, την υγειονομική περίθαλψη και την ανάπτυξη, δίνοντας την ευκαιρία σε όλες τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες εντός της επικράτειας τους, όπως οι αυτόχθονες πληθυσμοί και οι τοπικές κοινότητες, να απολαμβάνουν τα εδαφικά τους δικαιώματα και να διαχειρίζονται την πρόσβαση και την κατανομή των οφελών από τη χρήση της παραδοσιακής γνώσης τους.

Ολοκληρώνοντας, η προστασία της παραδοσιακής γνώσης θα μπορούσε να διασφαλιστεί ακόμα και μέσα από την εναρμόνιση της με τη δυτική επιστημονική γνώση. Αντί η τοπική περιβαλλοντική γνώση των αυτοχθόνων και η δυτική επιστημονική γνώση να θεωρούνται αντικρουόμενες, μπορεί να συνδυαστούν με έναν τέτοιο τρόπο που θα αξιοποιεί τα χαρακτηριστικά των δύο διαφορετικών συστημάτων. Για παράδειγμα, οι επιστημονικές οικολογικές έρευνες πάνω στην πανίδα θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν και να ενσωματώσουν την παραδοσιακή γνώση και τις πρακτικές των αυτοχθόνων αναφορικά με τη γη, την περιβαλλοντική διαχείριση εθνικών πάρκων και την ανάπτυξη στρατηγικών για τη διαχείριση μιας ποικιλίας οικοσυστημάτων. Εξ' άλλου, όπως έχει αναφερθεί πολλάκις, υπάρχει μια ευρεία αναγνώριση ότι η παραδοσιακή γνώση αποτελεί χρήσιμο εργαλείο τόσο για τη διατήρηση όσο και τη βιώσιμη χρήση της βιολογικής ποικιλότητας, ενισχύοντας, με αυτόν τον τρόπο, όλο και περισσότερο την ανάγκη εύρεσης ενός παγκόσμιου καθολικά αποδεκτού ορισμού, ικανού να διασφαλίσει περαιτέρω την προστασία της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Ελληνική

1) Βιβλία

Τσάλτας, Γρ., *Αναπτυξιακό Φαινόμενο & Τρίτος Κόσμος: Πολιτικές & Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010

Τσάλτας, Γρ., *Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές: Μια Γεωγραφική Προσέγγιση της Σύγχρονης Διεθνούς Κοινότητας*, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα, 2011

II. Ξενόγλωσση

1) Βιβλία

Abate, R., Ann Kronk, E., *Climate Change and Indigenous Peoples: The Search for Legal Remedies*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, 2013

Amanze, P., *African Traditional Medicine*, AuthorHouse, Bloomington, 2011

Anaya, J., *Indigenous Peoples in International Law*, 2nd edition, Oxford University Press, New York, 2004

Antons, C., *Traditional Knowledge, Traditional Cultural Expressions and Intellectual Property Law in the Asia-Pacific Region*, Max Planck Series on Asian Intellectual Property Law, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009

Barber, C., Johnston, S., Tobin, B., *Options for Developing Measures in User Countries to Implement the Access and Benefit-Sharing Provisions of the Convention on Biological Diversity*, 2nd edition, United Nations University Press, Yokohama, 2003

Biber-Klemm, S., Cottier, T., *Rights to Plant Genetic Resources and Traditional Knowledge: Basic Issues and Perspectives*, CABI, Wallingford, 2006

Bubela, T., Gold, R., *Genetic Resources and Traditional Knowledge: Case Studies and Conflicting Interests*, Edward Elgar, Cheltenham, Northampton, 2012

Buck, T., *International Child Law*, 3rd edition, Routledge, London, New York, 2014

Bungenberg, M., Hobe, S., *Permanent Sovereignty over Natural Resources*, Springer, Switzerland, 2015

- Curci, J., *The protection of biodiversity and traditional knowledge in international law of intellectual property*, Cambridge University Press, New York, 2010
- Doyle, C., *Indigenous Peoples, Title to Territory, Rights and Resources: The Transformative Role of Free Prior and Informed Consent*, Routledge, London, New York, 2015
- Drahos, P., *Towards an International Framework for the Protection of Traditional Group Knowledge and Practice*, Commonwealth Secretariat Workshop of UNCTAD, Geneva, 2004
- Dutfield, G., *Developing and Implementing National Systems for Protecting Traditional Knowledge: A Review of Experiences in Selected Developing Countries*, UNCTAD Expert Meeting on Systems and National Experiences for Protecting Traditional Knowledge, Innovations and Practices, Geneva, 2000
- Dutfield, G., *Intellectual Property, Biogenetic Resources and Traditional Knowledge*, Earthscan, London, Sterling, 2004
- Garforth, K., Medaglia, J., Nemogá, G., Noriega, I., *Overview of the National and Regional Implementation of Access to Genetic Resources and Benefit-Sharing Measures*, Centre for International Sustainable Development Law, Montreal, 2005
- Hansen, S., VanFleet, J., *Traditional Knowledge and Intellectual Property: A Handbook on Issues and Options for Traditional Knowledge Holders in Protecting their Intellectual Property and Maintaining Biological Diversity*, AAAS, 2003
- Kiene, T., *The Legal Protection of Traditional Knowledge in the Pharmaceutical Field: An Intercultural Problem on the International Agenda*, Waxmann Verlag, Münster, 2011
- Kobel, S., Ruiz, S., Zingg, D., *Natural Resource Use and Indigenous Peoples*, International Committee for the Indigenous Peoples of America, Switzerland, 2012
- Kothari, A., *Traditional Knowledge and Sustainable Development: Draft for Discussion*, International Institute for Sustainable Development, Winnipeg, Manitoba, 2007
- Kurukulasuriya, L., Robinson, N., *Training Manual on International Environmental Law*, UNEP/Earthprint, 2006
- Laird, S., *Biodiversity and Traditional Knowledge: Equitable Partnerships in Practice*, Earthscan, London, Sterling, 2009
- Lenzerini, F., *Reparations for Indigenous Peoples: International and Comparative Perspectives*, Oxford University Press, New York, 2008

McManis, C., *Biodiversity and the Law: Intellectual Property, Biotechnology and Traditional Knowledge*, Earthscan, London, Sterling, 2007

Mearns, R., Norton, A., *Social Dimensions of Climate Change: Equity and Vulnerability in a Warming World*, World Bank Publications, Washington, 2010

Menzies, C., *Traditional Ecological Knowledge and Natural Resource Management*, University of Nebraska Press, Lincoln, London, 2006

O' Connor, B., *The Law of Geographical Indications*, Cameron May, London, 2004

Oviedo, G., Fincke, A., *Indigenous Peoples and Climate Change*, European Parliament, Brussels, 2002

Pulitano, E., *Indigenous Rights in the Age of the UN Declaration*, Cambridge University Press, New York, 2012

Robinson, D., *Biodiversity, Access and Benefit-Sharing: Global Case Studies*, Routledge, Abingdon, New York, 2015

Robinson, D., *Confronting Biopiracy: Challenges, Cases and International Debates*, Routledge, Abingdon, New York, 2010

Robinson, D., *Governance and Micropolitics of Traditional Knowledge, Biodiversity and Intellectual Property in Thailand: Research Report*, National Human Rights Commission of Thailand, Bangkok, 2006

Sands, P., *Principles of International Environmental Law*, 2nd edition, Cambridge University Press, New York, 2003

Schultz, D., *Encyclopedia of the United States Constitution*, 1st volume, Infobase Publishing, New York, 2009

Tauli-Corpuz, V., *Biodiversity, Traditional Knowledge and Rights of Indigenous Peoples*, Third World Network, 2003

Vose, J., Klepzig, K., *Climate Change Adaptation and Mitigation Management Options: A Guide for Natural Resource Managers in Southern Forest Ecosystems*, CRC Press, Taylor & Francis Group, Boca Raton, 2014

Walker, S., *The TRIPS Agreement, Sustainable Development and the Public Interest: Discussion Paper*, International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Gland, Cambridge, 2001

Wynberg, R., Schroeder, D., Chennells, R., *Indigenous Peoples, Consent and Benefit Sharing: Lessons from the San-Hoodia Case*, Springer, 2009

2) Άρθρα – Συμβολές σε Συλλογικούς Τόμους

Amiott, J., Investigating the Convention on Biological Diversity's Protections for Traditional Knowledge, *Journal of Environmental and Sustainability Law*, Vol. 11, Issue 01, 2003

Badger, A., Collective v. Individual Human Rights in Membership Governance for Indigenous Peoples, *American University International Law Review*, Vol. 26, Issue 02, 2011

Bavikatte, K., Bennett, T., Community stewardship: the foundation of biocultural rights, *Journal of Human Rights and the Environment*, Vol. 6, Issue 01, 2015

Bavikatte, K., Robinson, D., Towards a People's History of the Law: Biocultural Jurisprudence and the Nagoya Protocol on Access and Benefit Sharing, *Law, Environment and Development Journal*, Vol. 7, Issue 01, New Delhi, London, 2011

Brush, S., Protecting Traditional Agricultural Knowledge, *Journal of Law and Policy*, Vol. 17, Issue 59, 2005

Carr, J., Agreements that Divide: TRIPS Vs. CBD and Proposals for Mandatory Disclosure of Source and Origin of Genetic Resources in Patent Applications, *Journal of Transnational Law & Policy*, Vol. 18, Issue 01, 2008

Christen, K., Tribal Archives, Traditional Knowledge, and Local Contexts: Why the “s” Matters, *Journal of Western Archives*, Vol. 6, Issue 01, 2015

Fonda, M., Introductory Essay: Traditional Knowledge, Spirituality and Lands, *International Indigenous Policy Journal*, Vol. 2, Issue 04, 2011

Garcia, J., Fighting Biopiracy: The Legislative Protection of Traditional Knowledge, *Berkeley La Raza Law Journal*, Vol. 18, 2007

Janska, E., Tobin, B., Serbulea, M., The Importance of Traditional Knowledge for Meeting Public Health Needs in Developing Countries, *Work in Progress*, Vol. 17, Issue 02, 2005

Kariyawasam, K., Guy, S., Intellectual Property Protection of Indigenous Knowledge: Implementing Initiatives at National and Regional Levels, *Deakin Law Review*, Vol. 12, Issue 02, 2007

Lertzman, D., Best of two worlds: Traditional ecological knowledge and Western science in ecosystem-based management, *Journal of Ecosystems and Management*, Vol. 10, Issue 03, 2010

Ni, K., Traditional Knowledge and Global Lawmaking, *Northwestern Journal of International Human Rights*, Vol. 10, Issue 02, 2011

OseiTutu, J., Emerging Scholars Series: A Sui Generis Regime for Traditional Knowledge: The Cultural Divide in Intellectual Property Law, *Marquette Intellectual Property Law Review*, Vol. 15, Issue 01, 2011

Ragavan, S., Protection of Traditional Knowledge, *Minnesota Intellectual Property Law Review*, Vol. 2, Issue 02, 2001

Reo, N., The Importance of Belief Systems in Traditional Ecological Knowledge Initiatives, *International Indigenous Policy Journal*, Vol. 2, Issue 04, 2011

Venkataraman, K., Swarnalatha, S., Intellectual Property Rights, Traditional Knowledge and Biodiversity in India, *Journal of Intellectual Property Rights*, Vol. 13, 2008

Angwenyi, A., The Law-Making Process of Access and Benefit-Sharing Regulations – The Case of Kenya, στο: Kamau, E., Winter, G., *Genetic Resources, Traditional Knowledge and the Law: Solutions for Access and Benefit Sharing*, Earthscan, London, Sterling, 2009

Githae, J., Potential of TK for Conventional Therapy – Prospects and Limits, στο: Kamau, E., Winter, G., *Genetic Resources, Traditional Knowledge and the Law: Solutions for Access and Benefit Sharing*, Earthscan, London, Sterling, 2009

Qin, T., Common pools of traditional Chinese medical knowledge in China, στο: Kamau, E., Winter, G., *Common Pools of Genetic Resources: Equity and Innovation in International Biodiversity Law*, Routledge, Abingdon, New York, 2013

III. Κείμενα Τεκμηρίωσης

C169 Indigenous and Tribal Peoples Convention, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

<https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=55edc540-a2fa-447c-a4d9-3b63e99527a2>

Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/en/convention/trt_convention_001en.pdf

Convention on Biological Diversity, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

<https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>

UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>

UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919e.pdf>

United Nations Framework Convention on Climate Change, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/pdf/conveng.pdf

FAO International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/011/i0510e/i0510e.pdf>

Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cbd.int/abs/doc/protocol/nagoya-protocol-en.pdf>

Swakopmund Protocol on the Protection of Traditional Knowledge and Expressions of Folklore Within the Framework of the African Regional Intellectual Property Organization (ARIPO), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/en/ap010/trt_ap010.pdf

Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.wipo.int/wipolex/en/other_treaties/text.jsp?file_id=305736

ASEAN Framework Agreement On Access to Biological and Genetic Resources, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.grain.org/system/old/brl_files/asean-access-2000-en.pdf

United States Code Title 35 – Patents, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/consolidated_laws.pdf

African Model Legislation for the protection of the rights of local communities, farmers and breeders, and for the regulation of access to biological resources, Algeria, 2000, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cbd.int/doc/measures/abs/msr-abs-oau-en.pdf>

Regional Framework for the Protection of Traditional Knowledge and Expressions of Culture, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=184651

Draft Report on development aspects of intellectual property rights on genetic resources, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/deve/pr/910/910292/910292en.pdf

Report of the World Commission on Environment and Development, Our Common Future, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

Cancun Declaration of Like-Minded Megadiversity Countries, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.environment.gov.za/sites/default/files/docs/cancun_lmcc_declaration1.pdf

Cusco Declaration on Access to Genetic Resources, Traditional Knowledge and Intellectual Property Rights of Like-minded Megadiverse Countries, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.environment.gov.za/sites/default/files/docs/cuscodeclaration_traditionalknowledge_intellectualpropertyrights.pdf

New Delhi Ministerial Declaration of Like Minded Megadiverse Countries on Access and Benefit Sharing, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.environment.gov.za/sites/default/files/docs/newdelhi_declarationaccess_benefitsharing.pdf

United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf

Andean Community Commission, Decision 391, Common Regime on Access to Genetic Resources, Caracas, 02/07/1996, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/can/can011en.pdf>

United Nations Environment Programme, Convention on Biological Diversity, COP, Decision X/2, The Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020 and the Aichi Biodiversity Targets, Tenth meeting, Nagoya, 29/10/2010, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-10/cop-10-dec-02-en.pdf>

United Nations, GA, Resolution A/64/338, Second International Decade of the World's Indigenous People, 04/09/2009, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://unsr.vtaulicorpuz.org/site/images/docs/annual/2009-annual-ga-a-64-338-en.pdf>

IV. Εκθέσεις – Αναφορές – Ειδικές Εκδόσεις

CBD, *Quick guides to the Aichi Biodiversity Targets*, 2nd version, United Nations Decade on Biodiversity, 2013

Center for International Environmental Law, *The Gap between Indigenous Peoples' Demands and WIPO's Framework on Traditional Knowledge*, Washington, 2007

FAO, *FAO and Traditional Knowledge: The Linkages with Sustainability, Food Security and Climate Change Impacts*, Rome, 2009

ILO, *Indigenous and Tribal Peoples' Rights in Practice: A Guide to ILO Convention No. 169*, Geneva, 2009

KECOBO, *Strategic Plan 2014-2017*, Republic of Kenya, Nairobi, 2014

Secretariat of the Convention on Biological Diversity, *Indigenous Peoples and Traditional Knowledge Related to Biological Diversity and Responses to Climate Change in the Arctic Region*, 2009

UN, Department of Economic and Social Affairs, *Resource Kit on Indigenous Peoples' Issues*, New York, 2008

UNU-IAS, *Traditional Knowledge and Biodiversity: Learning Contributions of the Regional Centres of Expertise on Education for Sustainable Development*, 2013

UNU-IAS Policy Report, *Biodiversity, Traditional Knowledge and Community Health: Strengthening Linkages*, 2012

UN, Inter-Agency Support Group on Indigenous Issues, *The Knowledge of Indigenous Peoples and Policies for Sustainable Development: Updates and Trends in the Second Decade of the World's Indigenous People*, New York, Geneva, 2014

UN, Inter-Agency Support Group on Indigenous Issues, *United Nations Development Group Guidelines on Indigenous Peoples' Issues*, New York, Geneva, 2009

UN Millennium Campaign, United Nations Development Programme, *Millennium Development Goals and Indigenous Peoples*, Thailand, 2010

UN, *The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: A Manual for National Human Rights Institutions*, Asia Pacific Forum of National Human Rights Institutions, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Sydney, Geneva, 2013

WIPO, *Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Traditional Cultural Expressions: Overview*, Geneva, 2015

WIPO, *Intellectual Property and Traditional Knowledge*, booklet n° 2, Geneva, 2010

WIPO, *Intellectual property needs and expectations of traditional knowledge holders: WIPO Report on Fact-finding Missions on Intellectual Property and Traditional Knowledge (1998–1999)*, Geneva, 2001

WIPO, Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, *The Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles*, Twenty-Seventh Session, Geneva, 2013

WIPO, Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, *The Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles*, Twenty-Eighth Session, Geneva, 2014

World Bank, *The Role of Indigenous Peoples in Biodiversity Conservation: The Natural but Often Forgotten Partners*, 2008

V. Ηλεκτρονικές Πηγές

African Regional Intellectual Property Organization (ARIPO), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.aripo.org/services/traditional-knowledge>

Convention on Biological Diversity (CBD), διαθέσιμο στις ιστοσελίδες:
<https://www.cbd.int/abs/nagoya-protocol/signatories/>

<https://www.cbd.int/history/>

<https://www.cbd.int/sp/>

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-indigenous-traditional-knowledge>

International Indigenous Forum on Biodiversity (IIFB), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://iifb.indigenouportal.com/about/>

International Institute for Environment and Development (IIED), διαθέσιμο στις ιστοσελίδες:
<http://biocultural.iied.org/national-and-local-policy-and-law-protecting-biocultural-heritage#china>

<http://biocultural.iied.org/national-and-local-policy-and-law-protecting-biocultural-heritage#kenya>

<http://biocultural.iied.org/national-and-local-policy-and-law-protecting-biocultural-heritage#panama>

<http://biocultural.iied.org/national-and-local-policy-and-law-protecting-biocultural-heritage#peru>

International Labour Organization (ILO), διαθέσιμο στις ιστοσελίδες:
<http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:1:0::NO::>

<http://www.ilo.org/indigenous/Conventions/no107/lang--en/index.htm>

International Union for Conservation of Nature (IUCN), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
http://www.iucn.org/knowledge/focus/respecting_indigenous_and_traditional_knowledge/

International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.upov.int/upovlex/en/upov_convention.html

International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA), διαθέσιμο στις ιστοσελίδες:
<http://www.iwgia.org/environment-and-development/climate-change>

<http://www.iwgia.org/regions/latin-america/indigenous-peoples-in-latin-america>

Megadiverse, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.megadiverse.org/about.php>

Traditional Knowledge Digital Library (TKDL), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.tkdl.res.in/tkdl/langdefault/common/Abouttkdl.asp?GL=Eng>

United Nations, Millennium Development Goals (MDGs), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.un.org/millenniumgoals/>

United Nations, Sustainable Development Goals (SDGs), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1300>

United Nations, Sustainable Development Knowledge Platform, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<https://sustainabledevelopment.un.org/aboutmajorgroups.html>

United States Patent and Trademark Office (USPTO), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.uspto.gov/about-us>

World Intellectual Property Organization (WIPO), διαθέσιμο στις ιστοσελίδες:
<http://www.wipo.int/about-wipo/en/#whatwedo>

<http://www.wipo.int/patents/en/#basics>

<http://www.wipo.int/tk/en/igc/>

World Trade Organization (WTO), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/art27_3b_background_e.htm

VI. Εικόνες

1. Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore (IGC), διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://www.wipo.int/tk/en/igc/>
2. The *Hoodia* plant, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://www.nbri.org.na/sections/economic-botany/INP/sectors/Hoodia>
3. Local healer of the Baatombu in northern Benin, treating an angry knee, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://www.un.org/africarenewal/magazine/january-2006/traditional-healers-boost-primary-health-care>
4. Ashaninka Indians pose for a photograph in the village of Kokasul along the Envira river in Brazil's northwestern Acre state, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: http://avaxnews.net/fact/Brazils_Indigenous_Tribes.html
5. In 2013, Indonesian Court Ruling Gives Land Rights Back to Millions of Indigenous People, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://www.culturalsurvival.org/news/indonesian-court-ruling-gives-land-rights-back-millions-indigenous-people>
6. Biocultural Rights: A new paradigm for protecting natural and cultural resources of Indigenous, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <https://intercontinentalcry.org/biocultural-rights-a-new-paradigm-for-protecting-natural-and-cultural-resources-of-indigenous-communities/>
7. Indigenous People hunting with blowpipes in Malaysia, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://theholisticworks.com/2012/04/13/what-is-the-paleolithic-paleo-diet/indigenous-people-hunting-with-blowpipes-in-malaysia/>
8. Woman farming rice in Kalimpong in the eastern Himalaya region of India, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://www.irf2015.org/week-post-2015-1>
9. TKDL outcomes against bio-piracy. Clockwise from top left: green tea; pomegranates; pink lotus; turmeric root, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: http://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2011/03/article_0002.html
10. India woke up to biopiracy after a turmeric-based cure was patented in the United States, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://www.nature.com/news/2009/090218/full/news.2009.107.html>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

1. *The Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles Rev. 2*, Geneva, 7-9 July 2014

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ, ΓΕΝΕΥΗ, 7-9 ΙΟΥΛΙΟΥ 2014

The Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles Rev. 2, as developed during the Twenty-Eighth Session of the Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore

Geneva, 7-9 July 2014

1. The WIPO General Assembly in 2013 decided that the WIPO Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore (the IGC) will “continue to expedite its work with open and full engagement, on text-based negotiations with the objective of reaching an agreement on a text(s) of an international legal instrument(s) which will ensure the effective protection of GRs, TK and TCEs” and that “the focus of the Committee’s work in the 2014/2015 biennium will build on the existing work carried out by the Committee and use all WIPO working documents, including WIPO/GRTKF/IC/25/5, WIPO/GRTKF/IC/25/6 and WIPO/GRTKF/IC/25/7 which are to constitute the basis of the Committee’s work on text-based negotiations, as well as any other textual contributions by members.”

2. At its Twenty-Seventh Session, which took place in Geneva, from March 24 to April 4, 2014, document WIPO/GRTKF/IC/25/6, was made available as document WIPO/GRTKF/IC/27/4. The IGC developed, on the basis of that document, a further text, “The Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles Rev. 2”. It decided that this text, as at the close of its discussions on “Traditional Knowledge”, under agenda item 6, on March 28, 2014, be transmitted to the WIPO General Assembly taking place in September 2014, “subject to any agreed adjustments or modifications arising on cross-cutting issues at the Twenty-Eighth Session of the IGC in accordance with the IGC’s mandate for 2014-2015 and the work program for 2014, as contained in document WO/GA/43/22”.

3. The text “The Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles Rev. 2”, as developed during the Twenty-Seventh Session of the Committee, is annexed to the present document.

4. The Committee is invited to review the document contained in the Annex, in accordance with its 2014-2015 mandate, its work program for 2014 and the decision on agenda item 6 during its Twenty-Seventh Session referred to above.

PREAMBLE/INTRODUCTION

Recognize value

(i) recognize the [holistic] [distinctive] nature of traditional knowledge and its [intrinsic] value, including its social, spiritual, [economic], intellectual, scientific, ecological, technological, [commercial], educational and cultural value, and acknowledge that traditional knowledge systems are frameworks of ongoing innovation and distinctive intellectual and creative life that are [fundamentally] intrinsically important for indigenous [peoples] and local communities and have equal scientific value as other knowledge systems;

Promote awareness and respect

(ii) promote awareness and respect for traditional knowledge systems; for the dignity, cultural [integrity] heritage and intellectual and spiritual values of the traditional knowledge [holders]/[owners] who conserve, develop and maintain those systems; for the contribution which traditional knowledge has made in sustaining the livelihoods and identities of traditional knowledge [holders]/[owners]; and for the contribution which traditional knowledge [holders]/[owners] have made to the [conservation of the environment] conservation and sustainable use of biodiversity, to food security and sustainable agriculture, healthcare, and to the progress of science and technology;

Alternative

(ii) promote respect for traditional knowledge systems, for the dignity, cultural integrity and spiritual values of the traditional knowledge holders who conserve and maintain those systems;

Promote [conservation and] preservation of traditional knowledge

(iii) promote and support the [conservation of and] preservation [of] [and respect for] traditional knowledge [by respecting, preserving, protecting and maintaining traditional knowledge systems [and providing incentives to the custodians of those knowledge systems to maintain and safeguard their knowledge systems]];

Consistency with relevant international agreements and processes

(iv) take account of, and operate consistently with, other international and regional instruments and processes, in particular regimes that relate to intellectual property and access to and benefit sharing from genetic resources which are associated with that traditional knowledge;

[Promote access to knowledge and safeguard the public domain

(v) recognize the value of a vibrant public domain and the body of knowledge that is available for all to use, and which is essential for creativity and and innovation, and the need to protect, preserve and enhance the public domain;]

Document and conserve traditional knowledge

(vi) contribute to the documentation and conservation of traditional knowledge, encouraging traditional knowledge to be disclosed, learned and used in accordance with relevant customary practices, norms, laws, and/or understandings of traditional knowledge holders, including those customary practices, norms, laws and/or understandings that require prior informed consent or approval and involvement and mutually agreed terms before the traditional knowledge can be disclosed, learned or used by others;

Promote innovation

(vii) [the protection of traditional knowledge should] contribute toward the promotion of innovation and to the transfer and dissemination of knowledge to the mutual advantage of holders and users of traditional knowledge and in a manner conducive to social and economic welfare and to a balance of rights and obligations;

Provide new rules and disciplines

(viii) [recognize the need for new rules and disciplines concerning the provision of effective and appropriate means for the enforcement of rights relating to traditional knowledge, taking into account differences in national legal systems;]

Relationship with customary use

(ix) not restrict the generation, customary use, transmission, exchange and development of traditional knowledge by the beneficiaries, within and among communities in the traditional and customary context, [in accordance with national law].

POLICY OBJECTIVES

This instrument should aim to:

Provide Indigenous [Peoples] and [local communities] [and nations]/[beneficiaries] with the [legal and practical/appropriate] means, [including effective and accessible enforcement measures/sanctions, remedies and exercise of rights], to:

a. [prevent] the [misappropriation/misuse/unauthorized use/unfair and inequitable uses] of their traditional knowledge;

b. [control ways in which their traditional knowledge is used beyond the traditional and customary context;]

c. [promote [the equitable sharing of benefits arising from their use with prior informed consent or approval and involvement or approval and involvement]/[fair and equitable compensation], as necessary; and]

d. encourage [and protect] [tradition-based] creation and innovation.

[Prevent the grant of erroneous intellectual property/[patent rights] over [traditional knowledge and [[traditional knowledge] associated [with] genetic resources].]

USE OF TERMS

For the purposes of this instrument:

[Misappropriation] means

Option 1

any access or use of the [subject matter]/[traditional knowledge] without prior informed consent or approval and involvement and, where applicable, without mutual agreed terms, for whatever purpose (commercial, research, academic and technology transfer).

Option 2

is the use of protected traditional knowledge of another where the [subject matter]/[traditional knowledge] has been acquired by the user from the holder through improper means or a breach of confidence and which results in a violation of national law in the provider country, recognizing that acquisition of traditional knowledge through lawful means such as independent discovery or creation, reading books, receiving from sources outside of intact traditional communities, reverse engineering, and inadvertent disclosure resulting from the holders' failure to take reasonable protection measures is not [misappropriation/misuse/unauthorized use/unfair and inequitable uses.]

[**Misuse** may occur where the traditional knowledge which belongs to a beneficiary is used by the user in a manner that results in a violation of national law or measures endorsed by the legislature in the country where the use is carried out; the nature of the protection or safeguarding of traditional knowledge at the national level may take different forms such new forms of intellectual property protection, protection based on principles of unfair competition or a measures-based approach or a combination thereof.]

[**Public domain** refers, for the purposes of this instrument, to intangible materials that, by their nature, are not or may not be protected by established intellectual property rights or related forms of protection by the legislation in the country where the use of such material is carried out. This could, for example, be the case where the subject matter in question does not fill the prerequisite for intellectual property protection at the national level or, as the case may be, where the term of any previous protection has expired.]

[**Publicly available** means [subject matter]/[traditional knowledge] that has lost its distinctive association with any indigenous community and that as such has become generic or stock knowledge, notwithstanding that its historic origin may be known to the public.]

[**Traditional knowledge** [refers to]/[includes]/[means], for the purposes of this instrument, know-how, skills, innovations, practices, teachings and learnings of [indigenous [peoples] and [local communities]]/[or a state or states].

[Traditional knowledge may be associated, in particular, with fields such as agriculture, the environment, healthcare and indigenous and traditional medical knowledge, biodiversity, traditional lifestyles and natural resources and genetic resources, and know-how of traditional architecture and construction technologies.]

[**Unauthorized use** is use of protected traditional knowledge without the permission of the right holder.]

[[**"Use"**]/[**"utilization"**] means

(a) where the traditional knowledge is included in a product [or] where a product has been developed or obtained on the basis of traditional knowledge:

(i) the manufacturing, importing, offering for sale, selling, stocking or using the product beyond the traditional context; or

(ii) being in possession of the product for the purposes of offering it for sale, selling it or using it beyond the traditional context.

(b) where the traditional knowledge is included in a process [or] where a process has been developed or obtained on the basis of traditional knowledge:

(i) making use of the process beyond the traditional context; or

(ii) carrying out the acts referred to under sub-clause (a) with respect to a product that is a direct result of the use of the process;

(c) the use of traditional knowledge in non-commercial research and development; or

(d) the use of traditional knowledge in commercial research and development.]

ARTICLE 1

SUBJECT MATTER OF [PROTECTION]/[INSTRUMENT]

The subject matter of [protection]/[this instrument] is traditional knowledge:

(a) that is created, and [maintained] in a collective context, by indigenous [peoples] and local communities [or nations] [,whether it is widely spread or not];

(b) that is [directly] [linked]/[distinctively associated] with the cultural [and]/[or] social identity and cultural heritage of indigenous [peoples] and local communities [or nations];

(c) that is transmitted from generation to generation, whether consecutively or not;

(d) which may subsist in codified, oral or other forms; and [or]

(e) which may be dynamic and evolving.

[Criteria for Eligibility

Protected traditional knowledge is traditional knowledge that is [distinctively] associated with the cultural heritage of beneficiaries as defined in Article 2, that is generated, [maintained], shared and transmitted in a collective context, is intergenerational and has been used for a term as has been determined by each [Member State]/[Contracting Party] [but not less than 50 years].]

ARTICLE 2

BENEFICIARIES OF PROTECTION

2.1 Beneficiaries [of protection] are indigenous [peoples] and local communities [and/or nations] who create, [hold], maintain, use and/[or] develop the [subject matter]/[traditional knowledge] [meeting the criteria for eligibility defined in Article 1]/[3].]

Alternative

2.1 [Beneficiaries of [protection] are indigenous [peoples] and local communities[1] who create, [hold], maintain, use and/[or] develop the [subject matter]/[traditional knowledge] defined in Article 1.]

[End of alternative]

2.2 [Where the [subject matter]/[traditional knowledge] [is not claimed by specific indigenous [peoples] or local communities despite reasonable efforts to identify them,] [Member States]/[Contracting Parties] may designate a national authority as custodian of the [benefits]/[beneficiaries] [of protection under this instrument] where the [subject matter]/[traditional knowledge] [traditional knowledge meeting the eligibility criteria in Article 1] as defined in Article 1:

(a) is held by a community [whose] in a territory [is] that is entirely and exclusively coterminous with the territory of that [Member State]/[Contracting Party];

(b) [is not confined to a specific indigenous [people] or local community];

(c) is not attributable to a specific indigenous [people] or local community; or

(d) [is not claimed by a specific indigenous [people] or local community.]]

2.3 [The [identity] of any national authority established under Paragraph 2 [should]/[shall] be communicated to the International Bureau of the World Intellectual Property Organization.]

ARTICLE 3

[[CRITERIA FOR AND] SCOPE OF PROTECTION

Scope of Protection

3.1 Where the [subject matter]/[traditional knowledge]/[protected traditional knowledge] is [sacred], [secret] or [otherwise known] [closely held] within indigenous [peoples] or local communities, [Member States]/[Contracting Parties] [should]/[shall]:

(a) [ensure that beneficiaries have the exclusive and collective right to]/[provide legal, policy and administrative measures, as appropriate and in accordance with national law that allow beneficiaries to]:

i. [create,] maintain, control and develop said [subject matter]/[traditional knowledge]/[protected traditional knowledge];

ii. discourage the unauthorized disclosure, use or other uses of [secret] [protected] traditional knowledge;

iii. [authorize or deny the access to and use/utilization of said [subject matter]/[traditional knowledge]/[protected traditional knowledge] based on prior and informed consent; and]

iv. [be informed of access to their traditional knowledge through a disclosure mechanism in intellectual property applications, which may [shall] require evidence of compliance with prior

informed consent or approval and involvement and benefit sharing requirements, in accordance with national law and international legal obligations],

(b) [ensure that]/[encourage] users [to]:

i. attribute said [subject matter]/[traditional knowledge]/[protected traditional knowledge] to the beneficiaries;

ii. [provide beneficiaries with [a fair and equitable share of benefits]/[fair and equitable compensation], arising from the use/utilization of said [subject matter]/[traditional knowledge] based on mutually agreed terms;]

Alternative

ii. enter into an agreement with the beneficiaries to establish terms of use of the [subject matter]/[traditional knowledge]/[protected traditional knowledge];

[End of alternative]

iii. use/utilize the knowledge in a manner that respects the cultural norms and practices of the beneficiaries as well as the inalienable, indivisible and imprescriptible nature of the moral rights associated with the [subject matter]/[traditional knowledge]/[protected traditional knowledge].

3.2 [Where the [subject matter]/[traditional knowledge]/[protected traditional knowledge] is still [held], [maintained], used [and]/[or] developed by indigenous [peoples] or local communities, and is publicly available [but neither widely known, [sacred], nor [secret]], [Member States]/ [Contracting Parties] [should]/[shall] [ensure that]/[encourage] that users]/[provide legal, policy and administrative measures, as appropriate and in accordance with national law to [ensure] [encourage] users [to]:

(a) attribute and acknowledge the beneficiaries as the source of the [subject matter]/[traditional knowledge]/[protected traditional knowledge], unless the beneficiaries decide otherwise, or the [subject matter]/[traditional knowledge] is not attributable to a specific indigenous [people] or local community;

(b) [provide the beneficiaries with [a fair and equitable share of benefits]/[fair and equitable compensation] arising from the use/utilization of said [subject matter]/[traditional knowledge]/[protected traditional knowledge] based on mutually agreed terms;]

Alternative

(b) enter into an agreement with the beneficiaries to establish terms of use of the [subject matter]/[traditional knowledge]/[protected traditional knowledge];

[End of alternative]

(c) [use/utilize the knowledge in a manner that respects the cultural norms and practices of the beneficiaries as well as the inalienable, indivisible and imprescriptible nature of the moral rights associated with the [subject matter]/[traditional knowledge]/ [protected traditional knowledge]; and][.]

(d) [be informed of access to their traditional knowledge through a disclosure mechanism in intellectual property applications, which may [shall] require evidence of compliance with prior informed consent or approval and involvement and benefit sharing requirements, in accordance with national law and international legal obligations].]

3.3 [Where the [subject matter]/[traditional knowledge]/[protected traditional knowledge] is [publicly available, widely known [and in the public domain]] [not covered under Paragraphs 2 or 3], and protected under national law, [Member States]/[Contracting Parties] [should]/[shall] [ensure that]/[encourage] users of said [subject matter]/[traditional knowledge] [to]:

(a) attribute said [subject matter]/[traditional knowledge]/[protected traditional knowledge] to the beneficiaries;

(b) use/utilize the knowledge in a manner that respects the cultural norms and practices of the beneficiary as well as the inalienable, indivisible and imprescriptible nature of the moral rights associated with the [subject matter]/[traditional knowledge]/[protected traditional knowledge];] [and]

(c) where applicable, deposit any user fee into the fund constituted by such [Member State]/ [Contracting Party].]

Alternative

3.3 [Protection does not extend to traditional knowledge that is widely known or used outside the community of the beneficiaries as defined in Article 2.1, [for a reasonable period of time], in the public domain, protected by an intellectual property right or the application of principles, rules, skills, know-how, practices, and learning normally and generally well-known.]]

[ARTICLE 3 BIS

COMPLEMENTARY MEASURES

3BIS.1 [Member States]/[Contracting Parties] should [endeavour to], subject to and consistent with national and customary law:

(a) facilitate/encourage the development national traditional knowledge databases for the defensive protection of traditional knowledge, [including through the prevention of the erroneous grant of patents], and/or for transparency, certainty, conservation purposes and/or transboundary cooperation;

(b) [facilitate/encourage, as appropriate, the creation, exchange and dissemination of, and access to, databases of genetic resources and traditional knowledge associated with genetic resources;]

(c) [provide opposition measures that will allow third parties to dispute the validity of a patent [by submitting prior art];]

(d) encourage the development and use of voluntary codes of conduct;

(e) [discourage information lawfully within the beneficiaries' control from being disclosed, acquired by or used by others without the beneficiaries' [consent], in a manner contrary to fair commercial practices, so long as it is [secret], that reasonable steps have been taken to prevent unauthorized disclosure, and has value;]

(f) [consider the establishment of databases of traditional knowledge that are accessible to patent offices to avoid the erroneous grant of patents compile and maintain such databases in accordance with national law;

i. there should be minimum standards to harmonize the structure and content of such databases;

ii. the content of the databases should be:

a. languages that can be understood by patent examiners;

b. written and oral information regarding traditional knowledge;

c. relevant written and oral prior art related to traditional knowledge.]

(g) [develop appropriate and adequate guidelines for the purpose of conducting search and examination of patent applications relating to traditional knowledge by patent offices;]

3BIS.2 [In order to document how and where traditional knowledge is practiced, and to preserve and maintain such knowledge, efforts [should]/[shall] be made by national authorities to codify the oral information related to traditional knowledge and to develop databases of traditional knowledge.]]

3BIS.3 [Member States]/[Contracting Parties] [should]/[shall] consider cooperating in the creation of such databases, especially where traditional knowledge is not uniquely held within the boundaries of a [Member States]/[Contracting Parties]. If protected traditional knowledge pursuant to article 1.2 is included in a database, the protected traditional knowledge should only be made available to others with the prior informed consent or approval and involvement of the traditional knowledge holder.

3BIS.4 Efforts[should]/[shall] also be made to facilitate access to such databases by intellectual property offices, so that the appropriate decision can be made. To facilitate such access, [Member States]/[Contracting Parties] [should]/[shall] consider efficiencies that can be gained from international cooperation. The information made available to intellectual property offices [should]/[shall] only include information that can be used to refuse a grant of cooperation, and

thus [should]/[shall] not include protected traditional knowledge.

3BIS.5 Efforts [should]/[shall] be made by national authorities to codify the information related to traditional knowledge for the purpose of enhancing the development of databases of traditional knowledge, so as to preserve and maintain such knowledge.

3BIS.6 Efforts [should]/[shall] also be made to facilitate access to information including information made available in databases relating to traditional knowledge by intellectual property offices.

3BIS.7 Intellectual property offices [should]/[shall] ensure that such information is maintained in confidence, except where the information is cited as prior art during the examination of a patent application.]

ARTICLE 4

SANCTIONS, REMEDIES AND EXERCISE OF RIGHTS/APPLICATION

4.1 [Member States [should]/[shall] ensure that [accessible, appropriate and adequate] [criminal, civil [and] or administrative] enforcement procedures[, dispute resolution mechanisms][, border measures][, sanctions] [and remedies] are available under their laws against the [willful or negligent [harm to the economic and/or moral interest]] [infringement of the protection provided to traditional knowledge under this instrument] [[misappropriation/misuse/unauthorized use/unfair and inequitable uses] or misuse of traditional knowledge] sufficient to constitute a deterrent to further infringements.]

4.2 The procedures referred to in Paragraph 1 should be accessible, effective, fair, equitable, adequate [appropriate] and not burdensome for [holders]/[owners] of protected traditional knowledge. [These procedures should also provide safeguards for legitimate third party interests and the public interest.]

4.3 [The beneficiaries [should]/[shall] have the right to initiate legal proceedings where their rights under Paragraphs 1 and 2 are violated or not complied with.]

4.4 [Where appropriate, sanctions and remedies should reflect the sanctions and remedies that indigenous people and local communities would use.]

4.5 [Where a dispute arises between beneficiaries or between beneficiaries and users of traditional knowledge, each party [may]/[shall be entitled to] refer the issue to an [independent] alternative dispute resolution mechanism recognized by international, regional or [, if both parties are from the same country, by] national law [, and that is most suited to the holders of traditional knowledge].]

4.6 [Where, under applicable domestic law, the [intentional] wide diffusion of [protected subject matter]/[traditional knowledge] beyond a recognizable community of practice has been determined to be the result of an act of [misappropriation/misuse/unauthorized use/unfair and inequitable uses] or other violation of national law, the beneficiaries shall be entitled to fair and equitable compensation/royalties.]

[ARTICLE 4 BIS

DISCLOSURE REQUIREMENT

4 BIS.1 [[Patent and plant variety] Intellectual property applications that concern [an invention] any process or product that relates to or uses traditional knowledge shall include information on the country from which the [inventor or the breeder] applicant collected or received the knowledge (the providing country), and the country of origin if the providing country is not the same as the country of origin of the traditional knowledge. The application

shall also state whether prior informed consent or approval and involvement to access and use has been obtained.]

4 BIS.2 [If the information set out in Paragraph 1 is not known to the applicant, the applicant shall state the immediate source from which the [inventor or the breeder] applicant collected or received the traditional knowledge.]

4 BIS.3 [If the applicant does not comply with the provisions in Paragraphs 1 and 2, the application shall not be processed until the requirements are met. The [patent or plant variety] intellectual property office may set a time limit for the applicant to comply with the provisions in paragraphs 1 and 2. If the applicant does not submit such information within the set time limit, the [patent or plant variety] intellectual property office may reject the application.]

4 BIS.4 [Rights arising from a granted patent or a granted plant variety right shall not be affected by [any later discovery of] a failure by the applicant to comply with the provisions in Paragraphs 1 and 2. Other sanctions, outside of the patent system and the plant variety system, provided for in national law, including criminal sanctions such as fines, may however be imposed.]

Alternative

4 BIS.4 [Rights arising from a grant shall be revoked and rendered unenforceable when the applicant has failed to comply with the obligations of mandatory requirements as provided for in this article or provided false or fraudulent information.]

[End of alternative]

Alternative

[NO DISCLOSURE REQUIREMENT

Patent disclosure requirements shall not include a mandatory disclosure requirement relating to traditional knowledge unless such disclosure is material to the patentability criteria of novelty, inventive step or enablement.]

[End of alternative]

ARTICLE 5

ADMINISTRATION [OF RIGHTS]/[OF INTERESTS]

5.1 [Member States]/[Contracting Parties] [may]/[shall] [establish]/[appoint] a competent authority or authorities, [with the free, prior and informed consent of] [in consultation with] [traditional knowledge [holders]/[owners]], in accordance with their national law [and without prejudice to the right of traditional knowledge [holders]/[owners] to administer their rights/interests according to their customary protocols, understandings, laws and practices].

Optional addition

[Where so requested by the beneficiaries, a competent authority may, to the extent authorized by the beneficiaries and for their direct benefit, assist with the management of the beneficiaries’

rights/interests under this [instrument].]

[End of optional addition]

Alternative

5.1 [Member States]/[Contracting Parties] may establish a competent authority, in accordance with national law, to administer the rights/interests provided for by this [instrument].

[End of alternative]

5.2 [The [identity] of any authority established under Paragraph 1 [should]/[shall] be communicated to the International Bureau of the World Intellectual Property Organization.]

[ARTICLE 6

EXCEPTIONS AND LIMITATIONS

General Exceptions

6.1 [Member States]/[Contracting Parties] may adopt appropriate limitations and exceptions under national law [with the prior informed consent or approval and involvement of the beneficiaries] [in consultation with the beneficiaries] [with the involvement of beneficiaries][, provided that the use of [protected] traditional knowledge:

(a) [acknowledges the beneficiaries, where possible;]

(b) [is not offensive or derogatory to the beneficiaries;]

(c) [is compatible with fair practice;]

(d) [does not conflict with the normal utilization of the traditional knowledge by the beneficiaries; and]

(e) [does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the beneficiaries taking account of the legitimate interests of third parties.]]

6.2 [When there is reasonable apprehension of irreparable harm related to [sacred] and [secret] traditional knowledge, [Member States]/[Contracting Parties] [may]/[shall]/[should] not establish exceptions and limitations.]

Specific Exceptions

6.3 [[In addition to the limitations and exceptions provided for under Paragraph 1,] [Member States]/[Contracting Parties] may adopt appropriate limitations or exceptions, in accordance with national law, for the following purposes:

- (a) teaching, learning, but not research resulting in profit-making or commercial purposes;
- (b) for preservation, display, research and presentation in archives, libraries, museums or cultural institutions, for non-commercial cultural heritage or other purposes in the public interest; and
- (c) in the case of a national emergency or other circumstances of extreme urgency [or in cases of public non-commercial use];
- (d) [the creation of an original work of authorship inspired by traditional knowledge.]

This provision, with the exception of Subparagraph (c), [should]/[shall] not apply to traditional knowledge described in Article 3.1.]

6.3 Regardless of whether such acts are already permitted under Paragraph 1, the following

shall be permitted:

- (a) the use of traditional knowledge in cultural institutions recognized under the appropriate national law, archives, libraries, museums for non-commercial cultural heritage or other purposes in the public interest, including for preservation, display, research and presentation should be permitted; and (b) the creation of an original work of authorship inspired by traditional knowledge.]

6.4 [[There shall be no right to [exclude others] from using knowledge that:]/[The provisions of Article 3 shall not apply to any use of knowledge that:]

- (a) has been independently created [outside the beneficiaries' community];
- (b) [legally] derived from sources other than the beneficiary; or
- (c) is known [through lawful means] outside of the beneficiaries' community.]

6.5 [Protected traditional knowledge shall not be deemed to have been misappropriated or misused if the protected traditional knowledge was:

- (a) obtained from a printed publication;
- (b) obtained from one or more holders of the protected traditional knowledge with their prior informed consent or approval and involvement; or
- (c) mutually agreed terms for [access and benefit sharing]/[fair and equitable compensation] apply to the protected traditional knowledge that was obtained, and were agreed upon by the national contact point.]]

6.6 [[Member States]/[Contracting Parties] may exclude from protection diagnostic, therapeutic and surgical methods for the treatment of humans or animals.]]

6.7 [National authorities shall exclude from protection traditional knowledge that is already available without restriction to the general public.]

ARTICLE 7

TERM OF PROTECTION/RIGHTS

[Member States]/[Contracting Parties] may determine the appropriate term of protection/rights of traditional knowledge in accordance with [Article 3/[[which may] [should]/[shall] last as long as the traditional knowledge fulfills/satisfies the [criteria of eligibility for protection] according to Article [1]/[3].]]

ARTICLE 8

FORMALITIES

Option 1

8.1 [Member States]/[Contracting Parties] [should]/[shall] not subject the protection of traditional knowledge to any formality.

Option 2

8.1 [[Member States]/[Contracting Parties] [may] require formalities for the protection of traditional knowledge.]

Alternative

[The protection of traditional knowledge under Article 3.1 [should]/[shall] not be subject to any formality. However, in the interest of transparency, certainty and the conservation of traditional knowledge, the relevant national authority (or authorities) or intergovernmental regional authority (or authorities) may maintain registers or other records of traditional knowledge to facilitate protection under Articles 3.2 and 3.3.]

[End of alternative]

ARTICLE 9

TRANSITIONAL MEASURES

9.1 These provisions [should]/[shall] apply to all traditional knowledge which, at the moment of the provisions coming into force, fulfills the criteria set out in Article [1]/[3].

Optional addition

9.2 [[Member States]/[Contracting Parties] [should]/[shall] ensure [the necessary measures to secure] the rights [acknowledged by national law] already acquired by third parties are not affected, in accordance with its national law and its international legal obligations.]

Alternative

9.2 [[Member States]/[Contracting Parties] [should]/[shall] provide that continuing acts in respect of traditional knowledge that had commenced prior to the coming into force of this [instrument] and which would not be permitted or which would be otherwise regulated by this [instrument], [should be brought into conformity with these provisions within a reasonable period of time after its entry into force[, subject to respect for rights previously acquired by third parties in good faith]/should be allowed to continue].

Alternative

9.2 [Notwithstanding Paragraph 1, [Member States]/[Contracting Parties] [should]/[shall] provide that:

(a) anyone who, before the date of entry into force of this instrument, has commenced utilization of traditional knowledge which was legally accessed, may continue such utilization of the traditional knowledge[, subject to a right of compensation];

(b) such right of utilization shall also, on similar conditions, be enjoyed by anyone who has made substantial preparations to utilize the traditional knowledge.

(c) the foregoing gives no right to utilize traditional knowledge in a way that contravenes the terms the beneficiary may have set out as a condition for access.]

[ARTICLE 10

RELATIONSHIP WITH OTHER INTERNATIONAL AGREEMENTS

This instrument [should]/[shall] establish a mutually supportive relationship [between [intellectual property [patent] rights [directly based on] [involving] [the utilization of] traditional knowledge and with relevant [existing] international agreements and treaties.]

[ARTICLE 11

NATIONAL TREATMENT

[The rights and benefits arising from the protection of traditional knowledge under national/domestic measures or laws that give effect to these international provisions [should]/[shall] be available to all eligible beneficiaries who are nationals or residents of a [Member State]/[Contracting Party] [prescribed country] as defined by international obligations or undertakings. Eligible foreign beneficiaries [should]/[shall] enjoy the same rights and benefits as enjoyed by beneficiaries who are nationals of the country of protection, as well as the rights and benefits specifically granted by these international provisions.]

Alternative

[Nationals of a [Member State]/[Contracting Party] may only expect protection equivalent to that contemplated in this instrument in the territory of another [Member State]/[Contracting Party] even where that other [Member State]/[Contracting Party] provides for more extensive protection for their nationals.]

[End of alternative]

Alternative

[Each [Member State]/[Contracting Party] [should]/[shall] in respect of traditional knowledge that fulfills the criteria set out in Article 1, accord within its territory to beneficiaries of protection as defined in Article 2, whose members primarily are nationals of or are domiciled in the territory of, any of the other [Member States]/[Contracting Parties], the same treatment that it accords to its national beneficiaries.]

[End of alternative]

ARTICLE 12

TRANSBOUNDARY COOPERATION

12.1 In instances where the same [protected] traditional knowledge [under Article 3] is found within the territory of more than one [Member State]/[Contracting Party], those [Member States]/[Contracting Parties] [should]/[shall] endeavour to cooperate, as appropriate, with the involvement of indigenous and local communities concerned, where applicable, with a view to implementing this [instrument].

12.2 Where the same [protected] traditional knowledge [under Article 3] is shared by one or more indigenous and local communities in several [Member States]/[Contracting Parties], those [Member States]/ [Contracting Parties] [should]/[shall] endeavour to cooperate, as appropriate, with the involvement of the indigenous and local communities concerned, with a view to implementing the objectives of this [instrument].

[End of Annex and of Document]